

IFLA kooliraamatukogude juhised

Koostaja: IFLA kooliraamatukogude seksiooni alaline komitee

Toimetajad: Barbara Schultz-Jones ja Dianne Oberg Rahvusvahelise Kooliraamatukogude Assotsiatsiooni juhatuse kaasabil

Teine, täiendatud ja parandatud trükk

Juuni 2015

Kinnitanud IFLA kutsekomitee

International Federation of Library Associations and Institutions, 2015

© 2015 International Federation of Library Associations and Institutions. See teos on litsentsitud litsentsi Creative Commons Attribution 3.0 (Unported) alusel. Litsentsiga saate tutvuda aadressil: creativecommons.org/licenses/by/3.0

IFLA

P.O. Box 95312

2509 CH Den Haag

Holland

www.ifla.org

Sisukord

Eessõna.....	5
Kokkuvõte.....	6
Soovitused	9
Sissejuhatus.....	11
1. peatükk. Kooliraamatukogu missioon ja ülesanded.....	14
1.1. Sissejuhatus	14
1.2. Kontekst.....	14
1.3. Kooliraamatukogu määratlus	14
1.4. Kooliraamatukogu roll koolis.....	15
1.5. Tõhusa kooliraamatukoguprogrammi tingimused.....	16
1.6. Kooliraamatukogu visioon.....	16
1.7. Kooliraamatukogu missioon	16
1.8. Kooliraamatukogu teenused.....	16
1.9. Kooliraamatukogu teenuste ja programmide hindamine.....	17
Kasulikud ressursid	17
2. peatükk. Kooliraamatukogu õiguslik ja rahaline raamistik.....	19
2.1. Sissejuhatus	19
2.2. Õiguslikud alused ja probleemid	19
2.3. Eetilised alused ja probleemid.....	19
2.4. Tugitaristu kooliraamatukogude arendamiseks	20
2.5. Tegevuspõhimõtted	20
2.6. Kavandamine.....	21
2.7. Rahastamine	21
Kasulikud ressursid	22
3. peatükk. Kooliraamatukogu personal.....	23
3.1. Sissejuhatus	23
3.2. Töötajate rollid ja nende põhjendus	23
3.3. Kooliraamatukoguhoidja määratlus.....	23
3.4. Kooliraamatukogu programmide pakkumiseks vajalikud pädevused.....	24
3.5. Professionaalse kooliraamatukoguhoidja rollid.....	25
3.5.1. Juhendamine.....	25
3.5.2. Juhtimine	25

3.5.3. Eestvedamine ja koostöö	25
3.5.4. Kogukonna kaasamine	26
3.5.5. Raamatukogu programmide ja teenuste tutvustamine	26
3.6. Kooliraamatukogu paraprofessionaalsete töötajate rollid ja pädevused	27
3.7. Kooliraamatukogu vabatahtliku rollid ja pädevused	27
3.8. Eetilised standardid.....	27
Kasulikud ressursid	28
4. peatükk. Kooliraamatukogu füüsilised ja digitaalsed ressursid	29
4.1. Sissejuhatus	29
4.2. Ruumid.....	29
4.2.1. Asukoht ja ruumid	29
4.2.2. Ruumide jaotus	29
4.2.3. Füüsiline ja digitaalne juurdepääs.....	30
4.3. Kogu arendamine ja haldamine	30
4.3.1. Kogu haldamise põhimõtted ja protseduurid	30
4.3.2. Digiressurssidega seotud küsimused	31
4.3.3. Kogu standardid	32
4.3.4. Ressursside jagamine.....	32
Kasulikud ressursid	33
5. peatükk. Kooliraamatukogu programmid ja tegevused.....	34
5.1. Sissejuhatus	34
5.2. Programm ja tegevused.....	34
5.3. Kirjaoskuse ja lugemise edendamine	35
5.4. Meedia- ja infokirjaoskuse õpetamine	36
5.5. Uurimusliku õppe mudelid.....	37
5.6. Tehnoloogia integratsioon	39
5.7. Õpetajate professionaalne areng.....	39
5.8. Kooliraamatukoguhoidja roll juhendajana	39
Kasulikud ressursid	40
6. peatükk. Kooliraamatukogu hindamine ja suhtekorraldus	41
6.1. Sissejuhatus	41
6.2. Kooliraamatukogu hindamine ja tõendus põhine praktika.....	41
6.3. Kooliraamatukogude hindamise käsitlused.....	42

6.3.1. Programmi kvaliteet	42
6.3.2. Sidusrühmade arusaamad	42
6.3.3. Programmi sisu	42
6.3.4. Programmi mõju.....	43
6.3.5. Tõendus põhine praktika.....	44
6.4. Kooliraamatukogu hindamise mõjud	44
6.5. Kooliraamatukogu suhtekorraldus	44
6.5.1. Reklaam ja turundus.....	44
6.5.2. Huvikaitse.....	45
Kasulikud ressursid	45
SÕNASTIK.....	47
BIBLIOGRAAFIA.....	50
Lisa A. IFLA kooliraamatukogude manifest (2021).....	53
Lisa B. Kooliraamatukogu eelarvekava	56
Lisa C. Uurimusliku õppe mudelid	57
Lisa D. Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestiku näidis (Kanada)	58
Lisa E. Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestik koolidirektoritele	61

Eessõna

Need juhised on IFLA/UNESCO kooliraamatukogude juhiste (IFLA Professional Reports 77) teine väljaanne. Kooliraamatukogude juhiste esimese väljaande koostas 2002. aastal kooliraamatukogude sektsioon, mida toona nimetati kooliraamatukogude ja ressursikeskuste sektsiooniks. Juhised on välja töötatud selleks, et aidata kooliraamatukogude spetsialiste ja haridusvaldkonna poliitikakujundajaid nende pingutustes tagada, et kõigil õpilastel ja õpetajatel oleks juurdepääs tõhusatele kooliraamatukogu programmidele ja teenustele, mida pakuvad kvalifitseeritud kooliraamatukogutöötajad.

Uuendatud juhiste koostamine hõlmas arutelusid ja konsultatsioone paljude inimestega paljudest riikidest IFLA konverentside ajal ja poolaastakohtumistel, samuti pidevat kirjutamist ja ülevaatamist nii kohapeal kui ka veebipõhiselt. Toimetajad on äärmiselt tänulikud IFLA kooliraamatukogude sektsiooni alalise komitee liikmetele ja Rahvusvahelise Kooliraamatukogude Assotsiatsiooni (IASL) juhataste liikmetele nende panuse eest, aga ka teistele kooliraamatukogude rahvusvahelise kogukonna liikmetele, kes on jaganud oma teadmisi ja elanud sellele projektile kaasa. Hindame kõrgelt IFLA põlisrahvaste huvirühma retsensiooni ja kommentaare, mida on juhistes järjekindlalt arvestatud.

Täname IFLA kooliraamatukogude alalise komitee liikmeid ja ametnikke: Nancy Achebe (Nigeeria), Tricia Adams (Suurbritannia, teabekoordinaator/veebitoimetaja), Lisa Åström (Rootsi), Lesley Farmer (USA, blogi/uudiskirja toimetaja), Karen Gavigan (USA), Rei Iwasaki (Jaapan), Mireille Lamouroux (Prantsusmaa), Randi Lundvall (Norra), Danielle Martinod (Prantsusmaa), Luisa Marquardt (Itaalia), Dianne Oberg (Kanada, sekretär), Barbara Schultz-Jones (USA, eesistuja) ja Annike Selmer (Norra). Korrespondentliikmed: Lourense Das (Holland), Patience Kersha (Nigeeria), B. N. Singh (India), Diljit Singh (Malaisia). IASL-i ametnikud ja juhid: Lourdes T. David (Filipiinid), Busi Diamini (Lõuna-Aafrika Vabariik), Nancy Everhart (USA), Elizabeth Greef (Austraalia, asepresident), Madhu Bhargava (India), Kay Hones (USA, asepresident), Geraldine Howell (Uus-Meremaa), Katy Manck (USA, varahoidja), Luisa Marquardt (Itaalia), Dianne Oberg (Kanada), Diljit Singh (Malaisia, president), Ingrid Skirrow (Austria), Paulette Stewart (Jamaica) ja Ayse Yuksel-Durukan (Türgi). Teised kolleegid, kes andsid samuti eri etappidel olulise panuse kirjutamis- ja läbivaatamisprotsessi: Ingrid Bon (Holland), Foo Soo Chin (Singapur), Veronika Kámán (Ungari), Susan Tapulado (Filipiinid), Ross Todd (USA) ja Gloria Trinidad (Filipiinid).

Barbara Schultz-Jones, eesistuja

Dianne Oberg, sekretär

IFLA kooliraamatukogude sektsioon

Juuni 2015

Kokkuvõte

Kooliraamatukogude manifest. Kooliraamatukogudel üle maailma on ühine eesmärk, mida väljendab 1999. aastal avaldatud IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifest „Kooliraamatukogu õpetamiseks ja õppimiseks kõigile“. Kooliraamatukogude töötajad toetavad ÜRO lapse õiguste deklaratsiooni (1959), ÜRO lapse õiguste konventsiooni (1989) ning ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsiooni (2007) väärtusi ja IFLA põhiväärtusi. Manifest näeb kooliraamatukogusid kui jõudu, mis edendab ja parandab õpetamist ja õppimist kogu koolirahva, nii õpetajate kui ka õpilaste jaoks.

Kooliraamatukogude juhised. Kõik juhised on kompromiss selle vahel, mille poole me püüdleme ja mille saavutamist võib mõistlikult loota. Dokumendi koostajad said inspiratsiooni kooliraamatukogude missioonist ja väärtustest ning nad tõdesid, et kooliraamatukogude töötajad ja haridusvaldkonna poliitikakujundajad peavad (isegi riikides, kus kooliraamatukogud on hästi varustatud ja hästi toetatud) pingutama selle nimel, et olla vastavuses terve koolikogukonna õpivajadustega ning reageerida läbimõeldult muutuvale infokeskkonnale, milles nad töötavad.

Kooliraamatukogude eesmärk. Kõigi kooliraamatukogude eesmärk on arendada infokirjaoskajaid õpilasi, kes osalevad ühiskonnas vastutustundlikult ja eetilisel. Infokirjaoskajad õpilased on pädevad iseseisvad õppijad, kes teadvustavad oma infovajadusi ja osalevad aktiivselt ideede maailmas. Nad ilmutavad kindlat suutlikkust probleeme lahendada ja teavad, kuidas leida asjakohast ja usaldusväärset teavet. Nad suudavad kasutada tehnoloogilisi tööriistu teabele juurdepääsuks ja õpitu edasiandmiseks. Nad suudavad kergesti tegutseda olukordades, kus on mitu vastust või vastused puuduvad. Nad järgivad oma töös kõrgeid standardeid ja loovad kvaliteetseid tulemusi. Infokirjaoskajad õpilased on paindlikud, suudavad muutustega kohaneda ning tegutseda nii iseseisvalt kui ka rühmas.

Kooliraamatukogude raamistikud. Selleks et pakkuda võrdseid võimalusi õppimiseks ja teadmistepõhises ühiskonnas osalemiseks vajalike võimete arendamiseks, tegutsevad kooliraamatukogud kohaliku, piirkondliku ja riikliku võimu raamistikus. Areneva haridus- ja kultuurikeskkonna ülalpidamiseks ning sellele pidevalt reageerimiseks vajavad kooliraamatukogud seadusandluse ja püsiva rahastuse tuge.

Kooliraamatukogud tegutsevad ka eetilises raamistikus, mis arvestab õpilaste ja teiste õpikogukonna liikmete õigusi ja kohustusi. Kõik, kes kooliraamatukogudes töötavad, sealhulgas vabatahtlikud, peavad järgima kõrgeid eetilisi standardeid nii omavahelises kui ka kõigi koolikogukonna liikmetega suhtlemises. Nad püüavad seada raamatukogu kasutajate õigused enda mugavusest ettepoole ning vältida raamatukoguteenuste osutamisel isiklikest hoiakutest ja veendumustest tingitud kallutatust. Nad tegelevad kõigi laste, noorte ja täiskasvanutega võrdsetel alustel, sõltumata nende võimetest ja taustast, austades nende õigust privaatsusele ja õigust teada.

Kooliraamatukogude personali komplekteerimine. Kuna kooliraamatukogude ülesanne on hõlbustada õpetamist ja õppimist, peavad kooliraamatukogu teenuseid ja tegevust korraldama professionaalsed töötajad, kellel on klassiõpetajatega sama haridustase ja ettevalmistus. Kui kooliraamatukoguhoidjatelt eeldatakse koolis juhtivat rolli, peab neil olema sama haridus- ja ettevalmistustase kui teistel koolijuhtidel, näiteks kooli administratsioonil ja õppespetsialistidel. Kooliraamatukogude haldusülesannetega võiks ideaalis tegeleda vastava väljaõppega ametnikud ja tehniline tugipersonal, et kooliraamatukoguhoidjatel oleks piisavalt aega juhendamise, juhtimise, koostöö ja eestvedamisega seotud ülesannete täitmiseks.

Kooliraamatukogude personali komplekteerimine oleneb kohalikust kontekstist, mida mõjutavad õigusaktid, majandusareng ja haridustaristu. Enam kui 50 aastat kestnud rahvusvahelised uuringud näitavad aga, et kooliraamatukoguhoidjatel on vaja formaalset haridust kooliraamatukogunduse ja klassiruumis õpetamise vallas, selleks et omandada juhendamiseks, lugemis- ja kirjaoskuse arendamiseks,

kooliraamatukogu juhtimiseks, koostööks õpetajatega ja haridusringkonnaga suhtlemiseks vajalikud erialased teadmised ja oskused.

Kooliraamatukogude kogud. Kooliraamatukoguhoidjad koostavad koos juhtkonna ja õpetajatega põhimõtted, millest lähtutakse raamatukogu õppematerjalide kogu loomisel ja haldamisel. Kogu haldamise põhimõtted peavad lähtuma õppekavast ning koolikogukonna konkreetsetest vajadustest ja huvidest, kajastades samas ka ühiskonna mitmekesisust väljaspool kooli. Need põhimõtted toovad selgelt esile, et kogu koostamine on ühine ettevõtmine ning et õpetajatel kui aineekspertidel, kellel on väärtuslikud teadmised oma õpilaste vajaduste kohta, on raamatukogu kogude loomisel oluline roll. Samuti on tähtis tagada, et kooliraamatukogud soetaksid nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil loodud ressursse, mis kajastavad koolikogukonna liikmete rahvuslikke, etnilisi, kultuurilisi, keelelisi, põlisrahvalikke ja muid erilisi identiteete.

Kooliraamatukogude õppeprogrammid. Kooliraamatukoguhoidjad peaksid keskenduma järgmistele pedagoogilistele põhitegevustele:

- kirjaoskuse ja lugemise edendamine;
- meedia- ja infokirjaoskus (nt infokirjaoskus, infooskused, infopädevused, teabe interpreteerimise oskus, meediapädevus, transmeediapädevus);
- uurimuslik õpe (nt probleemipõhine õpe, kriitiline mõtlemine);
- tehnoloogia lõimimine;
- õpetajate professionaalne areng;
- kirjanduse ja kultuuri väärtustamine.

Kooliraamatukoguhoidjad mõistavad süstemaatilise raamistiku olulisust meedia- ja teabeoskuste õpetamisel ning aitavad koostöös õpetajatega kaasa õpilaste oskuste arendamisele.

Kooliraamatukogu hindamine. Hindamine on pideva täiustamise tsükli oluline aspekt. Hindamine aitab viia raamatukogu programmid ja teenused kooskõlla kooli eesmärkidega. Hindamine näitab õpilastele ja õpetajatele, raamatukogu töötajatele ja laiemale haridusringkonnale kooliraamatukogu programmide ja teenustest sündivat kasu. Hindamine annab vajaliku tõendusmaterjali programmide ja teenuste täiustamiseks ning aitab nii raamatukogu töötajatel kui ka kasutajatel neid programme ja teenuseid mõista ja väärtustada. Edukas hindamine toob kaasa programmide ja teenuste uuendamise ning uute programmide ja teenuste väljatöötamise.

Kooliraamatukogu toetuse säilitamine. Hindamine on oluline ka suhtekorralduse ja huvikaitsega seotud algatuste suunamiseks. Kuna kooliraamatukogude rolli õpetamisel ja õppimisel ei pruugita alati hästi mõista, tuleb luua toetussuhted kooliraamatukogu sidusrühmade ja toetajatega, et tagada raamatukogu rahastuse ja muude toetuste säilimine.

Dokumendi teave. See on kooliraamatukogude juhiste teine väljaanne, mille on avaldanud IFLA kooliraamatukogude sektsioon. Need juhised on välja töötatud selleks, et aidata kooliraamatukogude spetsialiste ja haridusvaldkonna poliitikakujundajaid nende pingutustes tagada, et kõigil õpilastel ja õpetajatel oleks juurdepääs tõhusatele kooliraamatukogu programmidele ja teenustele, mida pakuvad kvalifitseeritud kooliraamatukogutöötajad. Juhiste koostamine hõlmas arutelusid ja konsultatsioone paljude inimestega paljudest riikidest IFLA konverentside ajal ja poolaastakohtumistel, samuti pidevat kirjutamist ja ülevaatamist nii kohapeal kui ka veebipõhiselt. Toimetajad on äärmiselt tänulikud IFLA kooliraamatukogude sektsiooni alalise komitee liikmetele ja Rahvusvahelise Kooliraamatukogude Assotsiatsiooni (IASL) juhatuse liikmetele nende panuse eest, aga ka teistele kooliraamatukogude rahvusvahelise kogukonna liikmetele, kes jagasid oma teadmisi ja elasid sellele projektile kaasa.

Barbara Schultz-Jones, eesistuja

Dianne Oberg, sekretär

IFLA kooliraamatukogude seksioon

Juuni 2015

Soovitused

Need soovitused on välja töötatud kooliraamatukogude spetsialistide ja haridusvaldkonna poliitikakujundajate jaoks, et tagada kõigile õpilastele ja õpetajatele juurdepääs tõhusatele kooliraamatukogu teenustele ja programmidele, mida pakuvad kvalifitseeritud kooliraamatukogutöötajad. Soovitused on esitatud vastavuses suuniste tekstiga, nii et iga soovituse järel on viidatud vastavatele lõikudele tekstis.

Neil, kes soovivad kasutada soovitusi kooliraamatukogu kavandamise, arendamise, edendamise või hindamise ühe vahendina, võib kasu olla skaalast, millega hinnata iga soovitust konkreetse kooliraamatukogu või kooliraamatukogu seisukohast (nt „jah, mõnevõrra, ei” (vt lisa D. Hindamise kontrollnimestiku näidis) või „uurimisjärgus, tekkimas, arenev, tehtud, juhtimas tulevikku” (vt „Leading Learning: Standards of Practice for School Library Learning Commons in Canada, 2014, lk 9)).

1. soovitus. Kooliraamatukogu missioon ja eesmärgid tuleks selgelt sõnastada viisil, mis on kooskõlas IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifesti põhimõtetega ning ÜRO laste õiguste deklaratsioonis, ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsioonis ja IFLA põhiväärtustes väljendatud väärtustega. [Sissejuhatus, 1.7]

2. soovitus. Kooliraamatukogu missioon ja eesmärgid tuleks määratleda selliselt, et need oleksid kooskõlas riiklike, piirkondlike ja kohalike võimude ootustega ning kooli õppekavade väljunditega. [Sissejuhatus, 1.1–1.8]

3. soovitus. Peaks olema plaan kooliraamatukogu eduks vajaliku kolme tugisamba väljaarendamiseks: kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja, kooli õppekava toetav kogu ning üksikasjalik kava kooliraamatukogu jätkuvaks kasvuks ja arenguks. [1.1–1.8]

4. soovitus. Kooliraamatukogu teenuste ja programmide ning kooliraamatukogu töötajate töö seire ja hindamine peaks toimuma regulaarselt, et tagada kooliraamatukogu vastavus koolikogukonna muutuvatele vajadustele. [1.9, 6.1–6.4]

5. soovitus. Asjakohas(t)el valitsustasandi(te)l peaksid olema kehtestatud kooliraamatukogude õigusaktid, et oleks selgelt määratletud kõigile õpilastele ligipääsetavate kooliraamatukogude loomise, toetamise ja pideva täiustamise juriidilised kohustused. [2.1–2.2, 2.4–2.7]

6. soovitus. Asjakohas(t)el valitsustasandi(te)l peaksid olema kehtestatud kooliraamatukogude õigusaktid, et oleks selgelt määratletud kõigi koolikogukonna liikmete eetilised kohustused, sealhulgas sellised õigused nagu võrdne juurdepääs, teabevabadus ja privaatsus, autoriõigused ja intellektuaalomand ning laste õigus teada. [2.3, 3.6–3.8]

7. soovitus. Kooliraamatukogu teenuseid ja programme peaks juhtima professionaalne kooliraamatukoguhoidja, kellel on erialane haridus (kooliraamatukogundus ja pedagoogika). [3.1–3.4]

8. soovitus. Professionaalse kooliraamatukoguhoidja rollid peaksid olema selgelt määratletud, hõlmates juhendamist (s.t kirjaoskuse ja lugemise edendamine, uurimuslikkus ja ressursipõhisus), raamatukogu haldamist, kogu kooli hõlmavat eestvedamist ja koostööd, kogukonna kaasamist ja raamatukoguteenuste reklaamimist. [3.5, 3.5.4]

9. soovitus. Kõik kooliraamatukogu töötajad, nii professionaalid, paraprofessionaalid kui ka vabatahtlikud, peaksid selgelt mõistma oma rolle ja kohustusi, et tegutseda kooskõlas raamatukogu tegevuspõhimõtetega, sealhulgas nendega, mis on seotud kõigi raamatukogu kasutajate võrdse juurdepääsuga, nende õigusega privaatsusele ja teadmisoigusega. [3.1, 3.2, 3.6, 3.7]

10. soovitus. Kõik kooliraamatukogu töötajad peaksid püüdma arendada füüsiliste ja digitaalsete ressursside kogusid, mis oleks kooskõlas kooli õppekavaga ning koolikogukonna liikmete rahvusliku, etnilise ja kultuurilise identiteediga. Samuti peaksid nad püüdma laiendada juurdepääsu ressurssidele selliste meetmete abil nagu kataloogimine, kureerimine ja ressursside jagamine. [4.2.3, 4.3, 4.3.1–4.3.4]

11. soovitus. Kooliraamatukogu ruumid, sisseade, kogud ja teenused peaksid toetama õpetajate ja õpilaste õpetamis- ja õppimisvajadusi ning neid tuleks kohandada vastavalt õpetamis- ja õppimisvajaduste muutumisele. [4.1–4.3]

12. soovitus. Tuleks arendada sidemeid kooliraamatukogude vahel ning rahvaraamatukogude ja teadusraamatukogudega, et parandada juurdepääsu ressurssidele ja teenustele ning toetada nende ühist vastutust kõigi kogukonnaliikmete elukestva õppe eest. [4.2, 5.4]

13. soovitus. Kooliraamatukoguhoidja põhitegevused peaksid olema suunatud kirjaoskuse ja lugemise edendamisele, meedia- ja infopädevuse õpetamisele, uurimuspõhisele õpetamisele, tehnoloogia integreerimisele ja õpetajate professionaalsele arengule. [5.2–5.7]

14. soovitus. Kooliraamatukogu kaudu pakutavaid teenuseid ja programme peaks arendama professionaalne kooliraamatukoguhoidja koostöös direktori, õppekavajuhtide, õpetajatest kolleegide, teiste raamatukogurühmade liikmete ning kultuuri-, keele-, põlisrahvaste ja muude rühmade esindajatega, et aidata kaasa kooli teaduslike, kultuuriliste ja sotsiaalsete eesmärkide saavutamisele. [3.5, 3.5.4, 5.1–5.8]

15. soovitus. Kooliraamatukogu teenused ja programmid peaksid juhinduma tõendus põhise praktikast. Ühtlasi peab see andma vajalikke andmeid töömeetodite täiustamiseks ning selle tagamiseks, et kooliraamatukogu teenused ja programmid aitaksid koolis positiivselt kaasa õpetamisele ja õppimisele. [5.1, 5.2]

16. soovitus. Kooliraamatukogu teenuste ja programmide kasutamist ja toetamist peaks tugevdama läbimõeldud ja süstemaatiline suhtlus kooliraamatukogu praeguste ja potentsiaalsete kasutajatega ning raamatukogu huvirühmade ja otsustajatega. [6.4, 6.5]

Sissejuhatus

Maailma kooliraamatukogudel on olenemata nende paljudest vormidest ühine eesmärk: edendada kõigi jaoks õpetamist ja õppimist. Seetõttu toetavad kooliraamatukogu töötajad kõigile võrdsete võimaluste loomist. Kooliraamatukogude töötajad toetavad ÜRO lapse õiguste deklaratsiooni (1959), ÜRO lapse õiguste konventsiooni (CRC, 1989) ning ÜRO põlisrahvaste õiguste deklaratsiooni (2007) väärtusi ja IFLA põhiväärtusi:

- infole, ideedele ja loomingule vaba juurdepääsu tagamise ning sõnavabaduse põhimõtete toetamine, nagu näeb ette inimõiguste ülddeklaratsiooni artikkel 19;
- usk, et inimesed, kogukonnad ja organisatsioonid vajavad sotsiaalse, haridusliku, kultuurilise, demokraatliku ja majandusliku heaolu jaoks universaalset ja võrdset juurdepääsu teabele, ideedele ja loomingule;
- veendumus, et seda juurdepääsu aitab tagada kvaliteetsete raamatukogu- ja teabeteenuste pakkumine;
- kohustus võimaldada kõigil IFLA liikmetel osaleda liidu tegevuses ja saada sellest kasu sõltumata kodakondsusest, puuetest, etnilisest päritolust, soost, geograafilisest asukohast, keelest, poliitilisest filosoofiast, rassist või usulisest kuuluvusest (www.ifla.org/about/more).

Need juhised lähtuvad kooliraamatukogu arendamise aluspõhimõtetest, mis on sõnastatud dokumendis „IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifest: kooliraamatukogu õpetamiseks ja õppimiseks kõigile“ (vt lisa A). Esmakordselt 1999. aastal avaldatud kooliraamatukogude manifest on tõlgitud paljudesse keeltesse ning kooliraamatukogude eestkõnelejad kasutavad seda jätkuvalt kooliraamatukogude tuntuse tõstmiseks oma koolides, piirkondades ja riikides.

Manifest ütleb: „*Riikide valitsused on kohustatud oma haridusministeeriumite kaudu välja arendama tegevusraamistikku ja strateegia ning koostama tegevusplaani selle manifesti põhimõtete elluviimiseks.*“ Selle dokumendi juhised on koostatud eesmärgiga anda teavet riigi ja kohaliku tasandi otsustajatele üle maailma ning pakkuda raamatukogudele tuge ja juhiseid. Need on kirjutatud selleks, et aidata koolijuhtidel rakendada manifestis väljendatud põhimõtteid. Kuna koolid ja kooliraamatukogud on riigiti väga erinevad, tuleb juhiste lugemisel ja kasutamisel arvesse võtta kohalikku konteksti.

See dokumendi eesmärk on olla ühtaegu nii innustav kui ka ambitsioonikas. Dokumendi koostajad said inspiratsiooni kooliraamatukogude missioonist ja väärtustest ning nad tõdesid, et kooliraamatukogude töötajad ja haridusvaldkonna poliitikakujundajad peavad (isegi riikides, kus kooliraamatukogud on hästi varustatud ja hästi toetatud) pingutama selle nimel, et olla vastavuses terve koolikogukonna õpivajadustega ning reageerida läbimõeldult muutuvale infokeskkonnale, milles nad töötavad.

Kõik suunised on kompromiss selle vahel, mille poole me püüdleme ja mille saavutamist võib mõistlikult loota. On oluline jälgida, et standardid ja juhised, mida kooliraamatukoguhoidjad kasutavad oma tegevuse kavandamisel ning mida võidakse kasutada kooliraamatukogu teenuste ja programmide edasiseks täiustamiseks, sobiksid kohaliku olukorraga. Standardid ja juhised peaksid kõnetama inimesi, kes tunnevad kohalikke olusid kõige paremini. Kui tehakse ettepanek rahastuse ja personali suurendamiseks või ruumide renoveerimiseks, on kaalukamaks argumendiks näidata, kuidas muudatused aitavad kaasa õpilaste õppimisele ja õpetajate edukusele, mitte argument, et see aitab saavutada mingeid standardeid.

Kõigi rahastamise, tehnoloogia, kogude, personali ja ruumide standardite täitmine ei taga tingimata parimat õpetamis- ja õppimiskeskonda. Olulisem on see, millisen koolikogukonna liikmed kooliraamatukogusid näevad: töötamine kooliraamatukogude *moraalse eesmärgi* (s.t mõjutada noorte elu) ja kooliraamatukogude *haridusliku eesmärgi* (s.t parandada õppimist ja õpetamist kõigi jaoks) nimel. Ruumid, kogud, töötajad ja tehnoloogia on ainult vahendid nende eesmärkide saavutamiseks.

Direktorid ja teised huvirühmad, sealhulgas kooliraamatukogu töötajad, peavad meeles pidama olulist küsimust – millist väärtust õpilased ja õpetajad võiksid saada ja saavad tänu sellele, et neil on juurdepääs kooliraamatukogu teenustele ja programmidele? Viimase neljakümne aasta jooksul tehtud uuringud on näidanud, et kooliraamatukogud, kus on piisavalt töötajaid ja vahendeid, võivad õpilaste saavutusi oluliselt mõjutada. Kooliraamatukogu kõige olulisemaks ressursiks on kvalifitseeritud professionaalne kooliraamatukoguhoidja, kes teeb koostööd teiste õpetajatega, et luua õpilastele parimaid võimalikke õpikogemusi, mis suurendavad nende teadmisi ja loovad tähendusi.

IFLA kooliraamatukogude juhiseid saab kooliraamatukogude arengu ja täiustamise toetamiseks kasutada eri piirkondades erineval viisil. Arengumaade ja tärkava turumajandusega riikide kooliraamatukogude puhul võib võimaluste nägemine olla keeruline, kuid kooliraamatukogude *moraalset* ja *hariduslikeku eesmärki* saab sellistes keskkondades käsitleda mitmekesiselt ja loominguiliselt, mõnikord pakkudes kirjaoskuse põhielemente, mis on kooliraamatukogu arengu seisukohast üliolulised. Näiteid uuenduslikest kirjaoskuse projektidest võib leida hiljutisest IFLA rahastatud raamatust „Global Perspectives on School Libraries: Projects and Practices“ (Marquardt & Oberg, 2011). Näiteid uuenduslikest algatustest kooliraamatukogu juhiste väljatöötamiseks, rakendamiseks ja edendamiseks leiate hiljuti avaldatud IFLA rahastatud raamatust „Global Action on School Library Guidelines“ (Schultz-Jones & Oberg, 2015).

IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifest sõnastab kooliraamatukogu arendamise aluspõhimõtted; IFLA kooliraamatukogude juhised aga annavad juhtnöörid nende põhimõtete praktiliseks rakendamiseks. Kooliraamatukogude juhised kutsuvad meid üles mõtlema globaalselt ja tegutsema lokaalselt, püüdes pakkuda parimaid võimalikke kooliraamatukogu teenuseid, et toetada „õpetamist ja õppimist kõigile“.

Mõtelda globaalselt

Need kooliraamatukogu juhised näevad ette kaasava, võrdsete võimalustega ja sotsiaalselt õiglase maailma. Neid rakendatakse 21. sajandi kontekstis ning neid iseloomustavad muutused, liikuvus ning eri tasandite ja sektorite vastastikune sidumine. Kogu maailmas mõjutavad inimeste elu sellised suundumused nagu üleilmastumine, majanduslikud ja sotsiaalsed muutused ning ebastabiilsus, arenev digi- ja mobiiltehnoloogia ning keskkonnasäästlikkus ehk rohelisemaks muutmine.

Haridus muutub õppekavades tehtavate muudatuste ja tehnoloogiliste täiustuste (nt pilvandmetöötlus, mängud, nutitelefonid, üks-ühele arvutikasutus) mõjul. Arvukates riikides, kus rõhutatakse koolide ja ülikoolide kulude ning riiklike kulutuste vähendamist, on vaja finants- ja seadusandlikus kontekstis uusi hariduse rahastamismudeleid. Keskkoolilõpetajate arv kasvab kogu maailmas, kuid kõrgkoolilõpetajate arv jääb paljudes riikides endiselt maha. Majanduslikud ja sotsiaalsed muutused suurendavad välisõpilaste ja teise keele õppijate arvu koolides ja ülikoolides. Tehnoloogia laialdane levik on muutnud viise, kuidas õppijad teabele juurde pääsevad ja teistega suhtlevad (OECD, 2014).

Raamatukogusid mõjutab digitaalarengu tegevuskava ja sellised suundumused nagu avaandmed, õppimisalgatused ja ühtlustamine. Mitmel pool maailmas on valitsused loonud plaanimisdokumente, mis sarnanevad Euroopa Liidu digitaalarengu tegevuskavale (<http://ec.europa.eu/digital-agenda/en>). Viimane põhineb seitsmel sambal:

- 1) digitaalne ühisturg – tõkete kaotamine võrguteenuste ja -sisu vabaks liikumiseks üle riigipiiride;
- 2) koostalitlusvõime ja standardid – IT-seadmete, rakenduste, andmehoidlate ja teenuste uued standardid kindlustavad nagu internetki kõikjal sujuva koostalitluse;
- 3) usaldus ja turvalisus – tõhustatud eeskirjad isikuandmete turvalisuse tagamiseks ja koordineeritud reageerimine küberrünnakutele;
- 4) kiire ja ülikiire internetiühendus – suuremad investeeringud kiirema juurdepääsu ja allalaadimise tagamiseks;
- 5) teadusuuringud ja innovatsioon – suuremad IKT investeeringud, et innovatsioon jõuaks turule;

6) digipädevuse, -oskuste ja kaasatuse parandamine – haridus ja koolitus digitaalse lõhe vähendamiseks, eriti ebasoodsas olukorras olevate inimeste jaoks;

7) IKTst saadav ühiskondlik kasu – energiatarbimise vähendamine, avalike teenuste tõhustamine ja juurdepääsu tagamine kultuuripärandile.

Digitaalarengu tegevuskava suurendab kooliraamatukogu töötajate vajadust arendada ja täiendada oma digioskusi ning olla valmis tegema koolikogukonnas teistega koostööd, et arendada ja täiendada ka õpilaste ning õpetajate digioskusi ja -teadmisi. Kogu maailmas on kooliraamatukogude teenuseid ja programmi mõjutanud või peagi mõjutamas muutused digi- ja mobiiltehnoloogias, mis suurendavad vajadust õpetada digitaalse kodakondsuse põhimõtteid.

Tegutseda lokaalselt

Kooliraamatukogude juhised on mõeldud kohandamiseks ja rakendamiseks viisil, mis sobib kohaliku kontekstiga, eriti seadusandliku ja õppekava kontekstiga. Kooliraamatukogu arendamist reguleerivad õigusaktid võivad sisalduda haridusseaduses või raamatukoguseaduses, mõlemas või mitte kummaski. Kooli õppekava dokumendid võivad olla välja töötatud riiklikul või kohalikul tasandil. Need võivad üksikasjalikult määratleda kooliraamatukogu missiooni, rolli ja eesmärgid või neid isegi mitte mainida.

Kooliraamatukogude juhiste eesmärk on aidata valitsusi, raamatukoguühendusi, koole, koolijuhte ja kohalikke kogukondi kooliraamatukogude kujundamisel kooskõlas kohalike haridustulemustega, koolikogukonna teabevajadustega, sotsiaalsete, etniliste, kultuuriliste, keeleliste, põlisrahvalike ja muude ainulaadsete kogukonnadimensioonidega koolis ja väljaspool seda.

Kooliraamatukogude juhised kutsuvad haridusotsuste tegijaid, sealhulgas riigi seadusandjaid ja koolipidajaid üles arvesse võtma uurimistulemusi, mis näitavad, kuidas kvaliteetsed kooliraamatukoguteenused aitavad kaasa noorte haridusedule. Samuti kutsutakse kooliraamatukogu töötajaid üles arendama ja suurendama pädevusi, mida neil on vaja, et pidada sammu hariduses ja ühiskonnas toimuvate muutustega ning saada muutuste esilekutsujateks ja kiirendajateks.

Viited

Marquardt, L. & Oberg, D. (2011). *Global perspectives on school libraries: Projects and practices*. The Hague, Netherlands: De Gruyter Saur.

Schultz-Jones, B. & Oberg, D. (2015). *Global action on school library guidelines*. The Hague, Netherlands: De Gruyter Saur.

OECD (Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon). (2014). *Education at a glance 2014: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing. Aadress: dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en

1. peatükk. Kooliraamatukogu missioon ja ülesanded

„Kooliraamatukogu tagab ligipääsu infole ja ideedele, mida on vaja edukaks tegutsemiseks tänapäeva info- ja teadmushiskonnas. Kooliraamatukogu annab õpilastele elukestva õppimise kogemused ja arendab nende kujutlusvõimet, võimaldades neil areneda vastutustundlikeks kodanikeks.“

Kooliraamatukogude manifest

1.1. Sissejuhatus

See peatükk keskendub üldiselt kooliraamatukogu missioonile ja ülesannetele, mis on sõnastatud IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifestis (1999). Manifest näeb kooliraamatukogusid kui jõudu, mis edendab ja parandab õpetamist ja õppimist kogu koolirahva, nii õpetajate kui ka õpilaste hulgas. Järgmistes peatükkides süüvitakse põhjalikumalt manifestis välja toodud põhiküsimustesse.

1.2. Kontekst

Kooliraamatukogud kogu maailmas on õpikeskkonnad, mis pakuvad ruumi (füüsilist ja digitaalset) ning juurdepääsu ressurssidele, tegevustele ja teenustele, selleks et julgustada ja toetada õpilaste, õpetajate ja kogukonna õppimist. Kooliraamatukogud kasvavad kõrvuti hariduse kasvuga, mille eesmärk on varustada õpilased teadmistega ühiskonnas tegutsemiseks ja ühiskonna paremaks muutmiseks. Kuigi kooliraamatukogude ruumid ja tegevus on üle maailma üsna eripalgelised, on need kõikjal ühtviisi keskendunud õppimise toetamisele ja edendamisele. Kooliraamatukogu pakub üksikisikutele ning väikestele ja suurtele rühmadele mitmesuguseid õppimisvõimalusi, keskendudes intellektuaalsele sisule, infopädevusele ning kultuurilisele ja sotsiaalsele arengule. Kooliraamatukogu õppijakesksus toetab ja laiendab kooli õppekava ning kohandab seda üksikõppija vajadustele.

Näide

Lubuto raamatukogu projekt Sambias pakub kultuuriliselt olulisi ressursse ja hariduskogemusi orbudele ning teistele haavatavatele lastele ja noortele.

1.3. Kooliraamatukogu määratlus

Kooliraamatukogu on kooli füüsiline ja digitaalne õpperuum, kus kesksel kohal on lugemine, uurimine, mõtlemine, kujutlusvõime ja loovus, et toetada õpilasi nende teekonnal faktidest teadmiste kujundamiseni ning aidata kaasa nende isiksuslikule, sotsiaalsele ja kultuurilisele arengule. Seda füüsilist ja digitaalset paika tuntakse eri nimede all (nt kooli meediakeskus, dokumendi- ja teabekeskus, raamatukoguressursside keskus, raamatukogu ühisõppekeskkond), kuid kõige sagedamini kasutatakse nende ruumide ja ülesannete tähistamiseks terminit „kooliraamatukogu“.

Üle 50 aasta kestnud rahvusvaheliste uuringute käigus (vt nt Haycock, 1992, Library Research Service (2015), *School Libraries Impact Studies*, USA, www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/ ja Williams, Wavell, C. ja Morrison (2013), Ühendkuningriik, www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf) on ühiselt tuvastatud järgmised kooliraamatukogu iseloomustavad tunnused.

- Kooliraamatukogus töötab kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja, kellel on kooliraamatukogu pidamise ja klassiruumis õpetamise vallas ametlik haridus. See võimaldab professionaalset asjatundlikkust, mis on vajalik juhendamiseks, lugemis- ja kirjaoskuse arendamiseks, kooliraamatukogu haldamiseks, koostööks õpetajatega ja haridusringkondadega suhtlemiseks.
- Kooliraamatukogu pakub sihipäraseid, kvaliteetseid ja mitmekülgeid kogusid (trükised, multimeedia, digisisu), mis toetavad kooli ametlikku ja mitteametlikku õppekava, sealhulgas individuaalseid projekte ja isiklikku arengut.

- Kooliraamatukogul on selge strateegia ning plaan pidevaks kasvuks ja arenguks. ooliraamatukogud läbivad sarnaselt muude haridussüsteemi osadega kasvu- ja arengufaase. Need kolm tunnust on aga vajalikud kooliraamatukogu missiooni ja eesmärgi täitmiseks. Uuringud näitavad, et kooliraamatukogu potentsiaal õpilaste õppimist mõjutada sõltub sellest, kui hästi on need tunnused koolis esindatud.

Kooliraamatukogu tegutseb kui

- spetsiaalne füüsiline ja digitaalne ruum koolis, mis on kõigile avatud ja ligipääsetav;
- teaberuum, mis pakub võrdset ja avatud juurdepääsu kvaliteetsetele teabeallikatele kõigis meediavormides, sealhulgas trükiseid, multimeediat ja kureeritud digikogusid;
- turvaline ruum, kus julgustatakse ja toetatakse individuaalset uudishimu, loovust ja õppimisele orienteeritust ning kus õpilased saavad privaatset ja turvaliselt uurida mitmekesiseid, isegi vastuolulisi teemasid;
- õpperuum, kus õpilased omandavad teabe kasutamiseks ja teadmiste loomiseks vajalikke võimeid ja harjumusi;
- tehnoloogiline ruum, mis pakub laias valikus tehnoloogilisi tööriistu, tarkvara ja kogemust teadmiste loomiseks, esitamiseks ja jagamiseks;
- kirjaoskuse keskus, kus koolikogukond edendab lugemist ja kirjaoskust kõigis selle vormides;
- digitaalse kodanikutarkuse keskus, kus õpikogukond õpib digivahendeid kasutama asjakohaselt, eetilisel ja ohutult ning omandab strateegiaid identiteedi ja isikuandmete kaitsmiseks;
- teabekeskond, kus antakse kogukonnas kõigile võrdne juurdepääs ressurssidele, tehnoloogiale ja teabeoskustele, mis ei ole alati kodudes kättesaadavad;
- sotsiaalne ruum, mis on avatud laiemale kogukonnale mõeldud kultuuri-, eriala- ja haridusürituste korraldamiseks (nt üritused, koosolekud, näitused, ressursid).

1.4. Kooliraamatukogu roll koolis

Kooliraamatukogu toimib koolis õpetamis- ja õppimiskeskusena, mis pakub õppekava sisuga integreeritud aktiivset juhendamist, pannes rõhku järgmisele:

- ressursse puudutav võimekus – võimed ja harjumused, mis on seotud eri kujul ressursside otsimise, neile juurdepääsemise ja hindamisega, käsitledes allikatena muuhulgas inimesi ja kultuurilisi artefakte. See hõlmab ka infotehnoloogiliste tööriistade kasutamist allikate otsimiseks, neile juurdepääsemiseks ja nende hindamiseks ning digikirjaoskuse ja trükistel põhineva kirjaoskuse arendamist;
- mõtlemist puudutav võimekus – võimed ja harjumused, mis keskenduvad andmete ja teabe sisulisele kasutamisele uurimistöös, kõrgema taseme mõtlemisprotsessides ja kriitilises analüüsis, mis viivad põhjalikke teadmisi ja sügavat mõistmist demonstreerivate esituste ja teoste loomiseni;
- teadmisi puudutav võimekus – uurimistöö tegemise võimed ja harjumused, mis keskenduvad sügavaid teadmisi ja mõistmist demonstreerivate teadmustoodete loomisele, konstrueerimisele ja ühisele kasutamisele;
- lugemise ja kirjaoskuse võimekus – võimed ja harjumused, mis on seotud eri platvormidel lugemise nautimise, meelelahutus- ja õppimislugemise ning mitmesuguses vormis teksti ümberkujuendamise, edastamise ja levitamisega, et arendada tähenduse mõistmist ja arusaamist;
- iseennast ja inimsuhteid puudutav võimekus – võimed ja harjumused, mis on seotud sotsiaalse ja kultuurilise osalemisega ressursipõhises uurimistöös ning enda ja teiste tundmaõppimisega uurijate, infokasutajate, teadmiste loojate ja vastutustundlike kodanikena;
- õppimise juhtimise võimekus – võimed ja harjumused, mis võimaldavad õpilastel valmistuda õppekavast lähtuvaks uurimistööks, seda kavandada ja edukalt läbi viia.

Kooliraamatukoguhoidjal on nende võimete arendamisel juhtroll individuaalse ja koostööl põhineva, otseselt õppekava sisu ja tulemustega seotud juhendamise ja abistamise kaudu.

1.5. Tõhusa kooliraamatukoguprogrammi tingimused

Uuringud on näidanud, et tõhusa kooliraamatukoguprogrammi kõige olulisem tingimus on kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialisti olemasolu. Kooliraamatukogu, kus puudub pedagoogiline programm (s.t kavakohane terviklik õppe- ja õppetegevuste valik), ei suuda avaldada õpetamisele ja õppimisele sellist mõju, mis uuringute andmetel oleks võimalik kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialistiga, kes täidab jaotises 3.4 loetletud rolle.

Kooliraamatukogu tuleb juhtida selgelt sõnastatud tegevuspõhimõtete raamistikus, mis tunnustab raamatukogu lugemise, uurimistöö ja koostöö keskusena. Raamatukogu tegevuspõhimõtted tuleb sõnastada silmas pidades kooli üldisi tegevuspõhimõtteid ja vajadusi ning see peaks peegeldama kooli eetost, missiooni, eesmärke ja reaalselt olukorda. Kooliraamatukogu rolli administratiivne toetamine raamatukogu tegevuspõhimõtete kaudu on kooliraamatukogu programmist täieliku kasu saamiseks hädavajalik. Tõhusa kooliraamatukoguprogrammi elluviimiseks vajalikke ruume, füüsilisi ja digitaalseid ressursse ning inimressursse käsitletakse järgmistes peatükkides.

1.6. Kooliraamatukogu visioon

Visioon kirjeldab kooliraamatukogu soovitud tulevikuseisundit. Olenevalt kooliraamatukogu lähteolukohast võib visioon maailma eri paigus varieeruda. Kooliraamatukogu jaoks sellise visiooni sõnastamine, kus sellel on keskne roll praegusi piiranguid ületavas hariduses, loob lõppkokkuvõttes tulevikku suunatud ambitsiooni pakkuda mitmekülgset õpperuumi.

Visioon hõlmab viit võtmesuundumust, mis on määratletud IFLA 2013. aasta suundumuste raportis (trends.ifla.org):

- 1) uued tehnoloogiad avardavad, kuid ka piiravad ligipääsu teabele;
- 2) e-õpe demokratiseerib, aga ka lõhestab õppimist kogu maailmas;
- 3) privaatsuse ja andmekaitse piirid määratakse uuesti;
- 4) üliühendatud ühiskonnas võetakse kuulda uusi arvamusi ja huvirühmi, neile antakse tegutsemisvõimalus;
- 5) uued tehnoloogiad muudavad ülemaailmset infokeskkonda.

1.7. Kooliraamatukogu missioon

Missioon määratleb kooliraamatukogu olemuse, eesmärgi ja rolli osana kooli laiemast eesmärgist ja kohustustest. Kooliraamatukogude üleilmne missioon on sõnastatud 1999. ja 2021. aasta IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifestis (lisa A). Iga kooliraamatukogu missioon peaks kajastama selle manifesti missiooni elemente, sobitades seda konkreetse kooli ja kooliraamatukogu haridusliku kontekstiga. See peaks sisaldama juhised ressursside koondamiseks ja plaanimiseks ning edasi andma tahet teenida kogukonda, määratledes ja mõistes selle liikmete vajadusi; nende vajaduste täitmiseks vajalikud oskused, ressursid ja suutlikkuse; ja oodatava tulemuse, mis toob kasu kogukonnale – kooskõlas haridusliku eesmärgiga valmistada õpilasi ette nende tulevaseks tööks ja ühiskonda kuulumiseks.

1.8. Kooliraamatukogu teenused

Õpikogukonna vajaduste rahuldamiseks pakub kooliraamatukogu mitmesuguseid teenuseid. Neid teenuseid võidakse osutada kooliraamatukogus või kooliraamatukogu ruumidest. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) kasutavate teenuste osutamine annab ka võimaluse laiendada

raamatukogu haaret kõikidesse koolivaldkondadesse ja kodusesse. Tugev võrgustatud infotehnoloogiline taristu pakub juurdepääsu kogudele, kogukonnaressurssidele ja kureeritud digikogudele, samuti tööriistu uurimistööks ning teadmiste kogumiseks, esitamiseks ja jagamiseks.

Kooliraamatukogu teenuste hulka kuuluvad:

- õpetajate professionaalne areng (nt lugemine ja kirjaoskus, tehnoloogia ja uurimistöö tegemine);
- kaasahaarav kirjandus-/lugemisprogramm õppe edukuse toetamiseks ning isiklikuks naudinguks ja silmaringi rikastamiseks;
- uurimus põhine õpe ja infokirjaoskuse arendamine;
- koostöö teiste raamatukogudega (avalikud, valitsuse, kogukonna ressursid).

Kooliraamatukogud pakuvad haridusringkonnale märkimisväärset väärtust. Lisaväärtus ulatub kooliraamatukogu materjalidest teenusteni, mida pakutakse kaasahaarava kooliraamatukogu programmi ja kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja kaudu.

1.9. Kooliraamatukogu teenuste ja programmide hindamine

Kooliraamatukogu teenuste ja programmide hindamine on kooliraamatukogu arengu oluline aspekt. Hindamine täidab aruandluse eesmärgi. See aitab kindlaks teha, kas kooliraamatukogu teenused ja programmid vastavad koolikogukonna vajadustele. Hindamine peaks kaasa aitama ka kooliraamatukogu teenuste ja programmide pidevale ümberkujundamisele, mõjutades sidusrühmade arusaamu kooliraamatukogust ja kasvatades nende toetust kooliraamatukogule. Hindamise meetodi või lähenemisviisi valimine sõltub koolikogukonna vajadustest ja raamatukogu arengufaasist (nt programmi kvaliteet, sidusrühmade arvamus, programmi sisu ja programmi mõju).

Programmi üldisele kvaliteedile keskenduval hindamisel saab kasutada rahvusvahelisi, riiklikke või kohalikke standardeid, et uurida ja hinnata kooliraamatukogu paljusid aspekte (nt personal, ruumid, tehnoloogia ja kogud, aga ka õppeprogrammid). Hindamisel, mis keskendub kooliraamatukogu praktilisele tegevusele, mida sageli nimetatakse tõendus põhiseks praktikaks, võib kasutada selliseid andmeid nagu õpilaste õppetulemused; juhendamismudeleid (tunni, klassi või aine järgi); õpilaste, õpetajate ja/või lapsevanemate küsitlemine või andmed raamatukogu laenus- ja kataloogisüsteemist. 6. peatükis käsitletakse põhjalikumalt hindamise vajalikkust ja selle kasulikkust juhtimises ja suhtekorralduses (reklaam, turundus, huvikaitse).

Kasulikud ressursid

American Association of School Librarians. (2014). *Governing documents*. Address: www.ala.org/aasl/about/governing-docs

American Association of School Librarians. (2011). *Standards for the 21st century learner*. Address: www.ala.org/aasl/standards-guidelines/learning-standards

Hay, L. & Todd, R. J. (2010). *School libraries 21C*. NSW Department of Education and Training. Address: www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoollibraries/assets/pdf/21c_report.pdf

Haycock, K. (1992). *What works: Research about teaching and learning through the school's library resource center*. Seattle, WA: Rockland Press.

IFLA/UNESCO *kooliraamatukogude manifest*. (1999). Address: www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999

Library Research Service [Colorado State Library, Colorado Department of Education]. *School libraries impact studies*. Address: www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/

Groupe de Recherche sur la Culture et la Didactique de l'information. (2010). *Parcours de formation à la culture de l'information*. Address: http://culturedel.info/grcdi/?page_id=236

Williams, D., Wavell, C. & Morrison, K. (2013). *Impact of school libraries on learning: Critical review of published evidence to inform the Scottish education community*. Aberdeen, Scotland: Robert Gordon University, Institute for Management, Governance & Society (IMaGeS). Address:
www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf)

2. peatükk. Kooliraamatukogu õiguslik ja rahaline raamistik

„Kohalike, regionaalsete ja riigiorganite kohustuste hulka kuulub kooliraamatukogulase seadusandluse väljatöötamine ja valvamine selle täitmise üle. Kooliraamatukogusid tuleb pidevalt ja piisavalt toetada, et neil oleks võimalik kasutada väljaõppinud personali, vajalikke materjale, tehnoloogiaid ja vahendeid. Kooliraamatukogude kasutamine peab olema tasuta.“ Kooliraamatukogude manifest

2.1. Sissejuhatus

Kooliraamatukogu vastab oma asukoha hariduskogukonna vajadustele ja töötab kõigi selle kogukonna liikmete hüvanguks. Selleks et pakkuda võrdseid võimalusi õppimiseks ja teadmispõhises ühiskonnas osalemiseks vajalike võimete arendamiseks, toimib kooliraamatukogu kohaliku, piirkondliku ja riikliku võimu raamistikus. Areneva haridus- ja kultuurikeskkonna säilitamiseks ning sellele pidevalt reageerimiseks tuleb kooliraamatukogusid toetada seadusandluse ja pideva rahastusega.

2.2. Õiguslikud alused ja probleemid

Üle maailma leidub palju kooliraamatukogude ja valitsuse vaheliste suhete mudeleid. Peale selle võivad nende tegevust ja rahastamiskorda reguleerivad seadused olla üpris erinevad ja keerukad. Näiteks võib kooliraamatukogude seadusandluse, tegevuspõhimõtete ja standardite eest vastutada riigi haridus- või kultuuriministeerium või on vastutus jagatud kahe ministeeriumi vahel. Mõnes riigis on vastutus kooliraamatukogude eest antud kas täielikult või osaliselt provintsidele, osariikidele või omavalitsustele.

Väljakujunenud tavade põhimõttel kohanevad kooliraamatukogud aja jooksul oma õigusliku ja poliitilise raamistikuga, et luua õpikeskkond, mis teeb kooliraamatukogust uurimise, avastamise, loovuse, kriitilise osalemise ja uuendusliku pedagoogika keskuse. Jätkusuutliku ressursitaseme pidev areng, mis võimaldaks kooliraamatukogul täita õpilaste intellektuaalse arengu ja oskuste edendamise vajadusi, nõuab süsteemsete juhistega olemasolu nii koolisüsteemis kui ka väljaspool.

2.3. Eetilised alused ja probleemid

Kooliraamatukogu eksisteerib eetilises raamistikus, mis arvestab õpilaste ja teiste õpikogukonna liikmete õigusi ja kohustusi. Kooliraamatukogus kasutatakse terviklikku lähenemist, et kõik kultuurilised, keelelised, põlisrahvaste ja muud ainulaadsed elanikkonnarühmad oleksid teretulnud. Jäädvustatud teadmiste ja teabele võrdse juurdepääsu tagamise ning intellektuaalse vabaduse põhiväärtused sisalduvad inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 19 ning IFLA väärtustes (www.ifla.org/about/more).

Muud kaalumiseväärsed asjaolud on muuhulgas:

- raamatukogu õiguste deklaratsioon („Library Bill of Rights“);
- teabevabadus ja privaatsus;
- autoriõiguste, intellektuaalomandi ja plagiaadi põhimõtted;
- laste õigused (www.un.org/cyberschoolbus/humanrights/resources/child.asp);
- põlisrahvaste õigused (<http://undesadspd.org/indigenouspeoples/declarationontherightsofindigenouspeoples.aspx>).

Kooliraamatukogu arendab vastutustundlikuks kodanikuks olemiseks vajalikke oskusi ja arusaamu programmide kaudu, mis harivad õpilasi ja õppivat kogukonda eetilistes küsimustes, nagu teabevabadus, intellektuaalomand ja plagiaat.

2.4. Tugitaristu kooliraamatukogude arendamiseks

Riigi, piirkondliku või kohaliku tasandi hariduse eest vastutava haldusüksuse raames tuleb luua kooliraamatukogude rajamise ja arenguvajaduste tugisüsteem. Tuleb teha jõupingutusi kooliraamatukogu teenuste ja tegevuste nõutava miinimumtaseme määratlemiseks ja rakendamiseks, et õpilased ja õpetajad näeksid ja kasutaksid kooliraamatukogu kui õpetamise ja õppimise ressursi. Selliste haridusteenuste keskuste töö võib hõlmata selliseid valdkondi nagu kooliraamatukoguhoidjate esmas- ja täiendõpe, erialased konsultatsioonid, uurimistöö, koostöö kooliraamatukoguhoidjate rühmade ja nende erialaliitudega ning standardite ja juhiste väljatöötamine.

Kooliraamatukogu teenuste ja tegevuste olemus ja ulatus on riigiti ja kooliti erinev. Õpilaste ja nende perekondade kasvav liikuvus tähendab aga seda, et koolidevaheline järjepidevus ja juurdepääs kooliraamatukogudele suurendab haridussüsteemi suutlikkust vastata koolikogukonna liikmete vajadustele.

Näide

USA Texase osariigi seadusandlik kogu lõi 1967. aastal 20 piirkondlikust haridusteenuste keskusest koosneva süsteemi, et aidata kooliringkondi üle kogu osariigi. Haridusteenuste keskuse roll on töötada koos kooliringkondadega, et täita kolme peamist ülesannet: abistada kooliringkondi õpilaste tulemuslikkuse parandamisel süsteemi igas piirkonnas; võimaldada kooliringkondadel tõhusamalt ja säästlikumalt tegutseda ning viia ellu seadusandja või erivoliniku algatusi. Haridusteenuste keskused pakuvad administraatorite, kooliraamatukoguhoidjate ja õpetajate toetamiseks professionaalset arengut, tehnilist abi ja haridusprogrammide juhtimist.

2.5. Tegevuspõhimõtted

Kooliraamatukogu tuleb juhtida selgelt sõnastatud tegevuspõhimõtete raamistikus, mis näeb raamatukogu lugemise ja uurimistöö põhiresursi ning keskusena. Kooliraamatukogu tegevuspõhimõtted tuleb sõnastada silmas pidades kooli üldisi tegevuspõhimõtteid ja vajadusi ning need peaks peegeldama kooli eetost, missiooni, eesmärke ja reaalselt olukorda.

Tegevuspõhimõtetest peaks selgelt nähtuma, et raamatukogu on mõeldud kõigile. Need peaks välja töötama kooli raamatukoguhoidja koostöös õpetajate ja administratsiooniga (s.t direktorite, koolijuhtide, haridustöötajatega). Tegevuspõhimõtete eelnõu tuleks laialdaselt levitada terves koolikogukonnas ja toetada seda avatud aruteluga. Nii koostatud tegevuspõhimõtteid tuleks laialdaselt jagada, et selle filosoofiat, kontseptsioone ning praktilise teostamise ja arendamise kavatsusi mõistetak, toetatakse ja et need oleksid elluviimiseks valmis. Tegevuspõhimõtete dokument ja selle alusel koostatud plaanid peaksid sõnastama raamatukogu rolli järgmistes aspektides:

- kooli formaalne ja mitteformaalne õppekava;
- koolis kasutatavad õppemeetodid;
- riiklikud ja kohalikud standardid ning kriteeriumid;
- õpilaste õppe- ja isikliku arengu vajadused;
- õpetajate vajadused;
- õppeedukuse paranemine;
- uurimistöö oskuste arendamine;
- lugemise propageerimine ja lugema innustamine;
- avatus ja kodanikuaktiivsus.

Kõik need on realistliku tegevuspõhimõtete raamistiku ja sellele järgnevate tegevuskavade koostamisel hädavajalikud. Tegevuskava peaks koosnema eesmärkidest, ülesannetest ja strateegiatest, aga ka seire- ja hindamisprotseduuridest. Tegevuspõhimõtted ja tegevuskavad peaksid olema aktiivses kasutuses dokumentid, mida vaadatakse regulaarselt läbi.

2.6. Kavandamine

Kooliraamatukogu kavandamine eeldab kooliraamatukoguhoidja aktiivset kaasamist ning nõupidamist administratsiooni, õpetajate ja õpilastega, et visandada kooliraamatukogu suhe ülejäänud koolikogukonnaga. Kavandamisel tuleb muuhulgas arvesse võtta neid olulisi aspekte:

- säästva arengu eesmärgid, mis on kindlaks määratud riiklike ja rahvusvaheliste uurimistühmade tulevikku suunatud uuringutega;
- riiklikul ja kooli tasandil sõnastatud hariduse missioon, filosoofia ja eesmärgid;
- visioon, mis kirjeldab kooliraamatukogu väärtust kooli jaoks ning sidusrühmade, kultuuripartnerite ja rahastajate rolli õppeprotsessis;
- vajaduste hindamine, mis tuvastab kooliraamatukogu praeguse rolli ja näeb ette, kuhu see peaks tulevikus õpikeskusena jõudma;
- plaan koolikogukonna ühendamiseks juurdepääsuga kvaliteetressurssidele, ruumidele ning füüsilistele ja digitaalsetele õpikeskkondadele;
- tehnoloogiline plaan, mis hõlmab tehnoloogia tulevikuprognose ning võimalikke muutusi teabe ja teenuste pakkumises;
- dünaamiline tegevuskava õpilase- ja kogukonnakeskseteks tegevusteks;
- kooliraamatukogu töötajate kutseoskuste arendamise kava;
- hindamiskava, mis näeb ette pidevaid täiustusi tõendus põhiste uuringute alusel, mis näitavad raamatukoguteenuste mõju õpilaste edukusele.

Näide

Ühes Indoneesia maapiirkonnas töötab kooli personal koos raamatukogukooli õppejõudude, ministriumiga ja rahvusvahelise arenguagentuuriga näidiskooliraamatukogu loomisel.

2.7. Rahastamine

Kooliraamatukogu õppe- ja teabebaasi ajakohasuse ja elujõulisuse tagamiseks vajab raamatukogu kohalikke tingimusi arvestades piisavat eelarvelist tuge. Eelarvestatud kulud peaksid olema seotud kooliraamatukogu tegevuspõhimõtete raamistikuga ning kajastama investeringuid õpilaste, õpetajate ja töötajate arengusse.

Kooliraamatukoguhoidja koostab koos juhtkonnaga eelarve ning uurib vastutustundlikke võimalusi kvaliteetsete ressursside ja teenuste pakkumiseks tervele koolikogukonnale. Kooliraamatukogu rahaline toetamine võtab arvesse uuringuid, mis näitavad, et

- kooliraamatukogu õppe- ja abipersonali ning kogude suurus ja kvaliteet on parimad kooli õppeedukuse ennustajad;
- õpilased, kes saavutavad standardtestides kõrgemaid tulemusi, tulevad tavaliselt koolidest, kus on kooliraamatukogus rohkem töötajaid ning parem juurdepääs teenustele ja ressurssidele, nagu raamatud, perioodika ja veebimaterjal, olenemata muudest, näiteks majanduslikest teguritest. (Vt nt IASL-i uurimistöö kokkuvõtteid, www.iasl-online.org/research/abstracts; Kachel & Lance, 2013.)

Eelarvekulutused kavandatakse hoolikalt terveks aastaks ja seostatakse tegevuspõhimõtete raamistikuga. Eelarvekava komponendid on loetletud lisas B. Aastaruanded näitavad raamatukogu eelarve kasutamist

ning täpsustavad, kas raamatukoguprogrammile ja ressurssidele kulutatud rahasumma on olnud piisav selle ülesannete täitmiseks ja tegevuspõhimõtete eesmärkide saavutamiseks. Aastaruanded peavad sisaldama tõendusmaterjali kooliraamatukogu teenuste ja programmide kvaliteedi ning nende mõju kohta õpetamisele ja õppimisele koolis. 6. peatükis käsitletakse põhjalikumalt hindamise vajalikkust ja selle kasulikkust kooliraamatukogu juhtimises.

Kasulikud ressursid

American Association of School Librarians. (2011). *Standards for the 21st century learner*. Address: www.ala.org/aasl/standards-guidelines/learning-standards

American Library Association. (2010). *Intellectual Freedom Manual* (8. trükk). Address: www.ala.org/advocacy/intfreedom/iftoolkits/ifmanual/intellectual

American Library Association. (1996). *Library Bill of Rights*. Address: www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill

Australian School Library Association. (2000). *School Library Bill of Rights*. Address: www.asla.org.au/policy/bill-of-rights.aspx

Hay, L. & Todd, R. J. (2010). *School libraries 21C*. NSW Department of Education and Training. Address: www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoollibraries/assets/pdf/21c_report.pdf

International Federation of Library Associations. (2015). *Indigenous Matters Special Interest Group*. Address: www.ifla.org/indigenous-matters

International Federation of Library Associations. (2015). *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer/Questioning Users Special Interest Group*. Address: www.ifla.org/lgbtq

International Federation of Library Associations. (2015). *IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto*. Address: www.ifla.org/node/8976

Kachel, D. E. & Lance, K. C. (2013). Latest study: A full-time school librarian makes a critical difference in boosting student achievement. *School Library Journal*, 59(3), 28.

3. peatükk. Kooliraamatukogu personal

„Kooliraamatukoguhoidja on vastava kvalifikatsiooniga isik, kes vastutab kooliraamatukogu töö planeerimise ja juhtimise eest ning keda peaks toetama nii palju kaastöötajaid kui võimalik. Kooliraamatukoguhoidja teeb koostööd kõikide koolikollektiivi liikmetega ning peab sidet rahva- ja teiste raamatukogudega.“ Kooliraamatukogude manifest

3.1. Sissejuhatus

Kooliraamatukogu põhiülesanne on pakkuda füüsilist ja intellektuaalset juurdepääsu teabele ja ideedele. Kooliraamatukogu programmi mitmekülgsus ja kvaliteet sõltuvad eelkõige personalist kooliraamatukogus ja selle ümber. Koolikogukonna õpetamis- ja õppimisvajaduste katmiseks on hädavajalik hea väljaõppega ja motiveeritud personal, mille suurus vastab kooli suurusele ja vajadustele. Kõigil kooliraamatukogu töötajatel peab olema selge arusaam raamatukogu teenustest ja tegevuspõhimõtetest, täpselt sõnastatud kohustused ja vastutus ning korralikult reguleeritud töötingimused ja tasustamine, mis peegeldaks nende ametikoha ootusi.

3.2. Töötajate rollid ja nende põhjendus

Kuna kooliraamatukogu hõlbustab õpetamist ja õppimist, peavad kooliraamatukogu programmi juhtima professionaalsed töötajad, kellel on klassiõpetajatega sama haridustase ja ettevalmistus. Kui kooliraamatukoguhoidjalt eeldatakse koolis juhtivat rolli, peab tal olema sama haridus- ja ettevalmistustase kui teistel koolijuhtidel, näiteks kooli administratsioonil ja õppespetsialistidel. Kooliraamatukogu halduslike ülesannetega võiks ideaalis tegeleda vastava väljaõppega ametnikud ja tehniline tugipersonal, et kooliraamatukoguhoidjal oleks piisavalt aega juhendamise, juhtimise, koostöö ja eestvedamisega seotud ülesannete täitmiseks.

3.3. Kooliraamatukoguhoidja määratlus

Kooliraamatukoguhoidja vastutab kooli füüsilise ja digitaalse õpperuumi eest, kus lugemine, uurimistöö, mõtlemine, kujutlusvõime ja loovus on õpetamises ja õppimises kesksel kohal. Eri keeltes tuntakse seda rolli mitme termini all (nt kooliraamatukoguhoidja, kooliraamatukogu meediaspetsialist, õpetaja-raamatukoguhoidja, *professeurs documentalistes*), kuid neist kõige levinum on „kooliraamatukoguhoidja“. Kooliraamatukoguhoidjate kvalifikatsioon maailmas on erinev ja võib hõlmata õpetajakoolitusega või ilma selleleta raamatukoguhoidjaid ning mõnel muul raamatukoguerialal koolitatud raamatukoguhoidjaid.

Kooliraamatukogude määratlus maailmas on samuti erinev ja see võib tähendada ka teenindamist rahvaraamatukogu kaudu. Ka kooliraamatukogude personali komplekteerimine erineb olenevalt kohalikust kontekstist, mida mõjutavad õigusaktid, majandusareng ja haridustaristu. Enam kui 50 aastat kestnud rahvusvahelised uuringud (vt näiteks Haycock, 1992, LRS (2015), *School Libraries Impact Studies*, www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies) näitavad aga, et kooliraamatukoguhoidjal on vaja formaalset haridust kooliraamatukogu pidamise ja klassiruumis õpetamise vallas, et arendada professionaalseid teadmisi, mis on vajalikud juhendamiseks, lugemis- ja kirjaoskuse arendamiseks, kooliraamatukogude haldamiseks, koostööks õpetajatega ja haridusringkonnaga suhtlemiseks.

Näide

Prantsusmaal värvatakse ja koolitatakse põhikooli III astmes ja keskkoolis töötavaid kooliraamatukoguhoidjaid (*professeurs documentalistes*) muude õpetajatega samal tasemel ja neil on sama staatus.

Näide

Itaalias Lõuna-Tiroolis värbab Bozeni provints K-13 taseme koolide kooliraamatukogutöötajaid tööle vastavalt nende kvalifikatsioonile ja raamatukogunduslikule väljaõppele (Bozeni provintsi seadus nr 17/1990; Bozeni provintsi kollektiivleping, 4. märts 2006). Kooliraamatukogu assistendil peab olema keskharidus (K-13) ja läbitud raamatukogunduse kursus (vähemalt aasta teooriat ja praktikat). Kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidjal peab olema kõrgharidus (vähemalt kolmeaastase õppega kraad). Vt Berufsbilder „BibliothekarIn“ ja „DiplombibliothekarIn“ (Raamatukoguhoidja ja kvalifitseeritud raamatukoguhoidja tööprofiilid aadressil www.provinz.bz.it/kulturabteilung/bibliotheken/1459.asp).

Näide

Portugalis on kooliraamatukoguhoidjaks (*professor bibliotecário*) alates 2009. aastast kooliõpetaja, kes on spetsialiseerunud raamatukogundusele. Vt osa „Formação” (Haridus) aadressil www.rbe.mec.pt/np4/programa.html

3.4. Kooliraamatukogu programmide pakkumiseks vajalikud pädevused

Professionaalse kooliraamatukoguhoidja kvalifikatsioon hõlmab järgmist:

- õpetamine ja õppimine, õppekava, juhendamise kavandamine ja pakkumine;
- programmi juhtimine – plaanimine, arendamine/kujundamine, elluviimine, hindamine/täiustamine;
- kogu arendamine, säilitamine, korraldamine, otsing;
- infoprotsessid ja infokäitumine – kirjaoskus, infokirjaoskus, digipädevus;
- lugema innustamine;
- teadmised laste- ja noortekirjandusest;
- teadmised lugemist mõjutavatest puuetest;
- suhtlus- ja koostööoskused;
- digi- ja meediaoskused;
- eetika ja sotsiaalne vastutus;
- avaliku üldsuse teenimine – vastutus avalikkuse/ühiskonna ees;
- pühendumine elukestvale õppele pideva professionaalse arengu kaudu;
- sulandumine kooliraamatukogunduse valdkonda ning selle ajaloo ja väärtuste omaksvõtmine.

Kooliraamatukoguhoidja ametialaseid pädevusi ja harjumusi saab arendada mitmel viisil – tavaliselt diplomi- või kraadiõppe või jätkuva erialase arengu kaudu pärast esmase õpetaja- või raamatukogundusdiplomi saamist. Kooliraamatukoguhoidja koolituse eesmärgiks on õpetamise ja raamatukogunduse oskuste ajakohastamine.

Riikides, kus on olemas spetsiaalsed kooliraamatukoguhoidja koolitusprogrammid, peaks õppekava sisaldama lisaks raamatukogunduse põhipädevustele ka arusaamist haridusest (õppimine, õppekava, õpetamine), digitehnoloogiast ja sotsiaalmeediast ning noortest, kultuurist ja kirjaoskustest. Koos peaksid need õppevaldkonnad andma tulemuseks infokirjaoskuse sügava ja igakülgse mõistmise loova mõtlemise ja probleemide lahendamise vaatenurgast. Kooliraamatukoguhoidja haridus peaks käsitlema ka professionaalse kooliraamatukoguhoidja rolli oma ala liidrina, muutuste esilekutsujana või kiirendajana ning kooliraamatukogude kogukonna liikmena.

Näide

Prantsusmaal sisaldab õpetajate pädevusraamistik „Référentiel de compétences des enseignants“ loetelu haridusalastest oskustest, mille peab meisterlikul tasemel omandama iga õpetaja, sealhulgas kooliraamatukoguhoidja. See loetelu sisaldab konkreetseid raamatukogu- ja infoteaduse oskusi

kooliraamatukoguhoidjatele. Infokirjaoskust tuleb pidada iga haridusvaldkonna töötaja jaoks oluliseks: need ühised teadmised on igasuguse tõhusa pedagoogilise koostöö eeltingimuseks.

3.5. Professionaalse kooliraamatukoguhoidja rollid

Professionaalse kooliraamatukoguhoidja põhirollid on juhendamine, juhtimine, eestvedamine ja koostöö ning kogukonna kaasamine. Allpool selgitatakse neid pikemalt.

3.5.1. Juhendamine

Professionaalse kooliraamatukoguhoidja roll juhendajana hõlmab õige mitmekesiseid õpetamissituatsioone üksikõpilaste, väikeste õpilasarühmade ja klassidega, aga ka õpetajatest kolleegide mitteformaalset ja formaalset professionaalset arengut. Kooliraamatukoguhoidja põhitegevused, mida on lähemalt tutvustatud 5. peatükis, hõlmavad järgmist:

- kirjaoskuse ja lugemise edendamine;
- infokirjaoskus (infooskused, infopädevused, sorav infokasutus, meediapädevus, mitmikkirjaoskus);
- uurimuslik õpe (probleemipõhine õpe, kriitiline mõtlemine);
- tehnoloogia lõimimine;
- õpetajate professionaalne areng.

Näide

Loodud on mitmesuguseid pedagoogilisi raamistikke, mida kasutatakse õpetajate suunistena: Prantsusmaal „Infokultuuri õpiteekonna rakendamise võrdlusnäitajad“ [*Repères pour la mise en oeuvre du Parcours de formation à la culture de l'information*]; Belgias „Meediapädevuse oskused: suur haridusalane väljakutse“ [*Les compétences en éducation aux médias: un enjeu éducatif majeur*] ja UNESCO „Meediapädevus ja infokirjaoskus: koolitusprogramm õpetajatele“ [*Education aux médias et à l'information: programme de formation pour les enseignants*].

3.5.2. Juhtimine

Professionaalse kooliraamatukoguhoidja juhtimisroll hõlmab kooliraamatukogu dokumendisüsteemide ja protsesside korraldamist optimaalseks kasutamiseks. See hõlmab raamatukogu ruume (nii füüsilist kui ka digitaalset keskkonda), materiaalseid ressursse (nii füüsilisi kui ka digitaalseid) ning pedagoogilisi programme ja teenuseid (nii füüsilisi kui ka digitaalseid). Selle rolli juurde võib kuuluda ka personalijuhtimine – raamatukogutöötajate värbamine, valimine, koolitamine, juhendamine ja hindamine.

3.5.3. Eestvedamine ja koostöö

Kooliraamatukoguhoidja põhiülesanne on aidata täita kooli missiooni ja eesmärgi. Koostöös kooli administratsiooniga ja õpetajatega töötab raamatukoguhoidja välja ja viib ellu õppekavapõhiseid raamatukoguteenuseid ja programme, mis toetavad kõigi jaoks õpetamist ja õppimist. Raamatukoguhoidja aitab teabe jagamise ja ressursside kasutamisega seotud teadmiste ja oskuste kaudu kaasa sellistele õppe- ja kasvatustegevustele nagu uurimis- ja projektitöö, probleemide lahendamine, kirjaoskuse arendamine, lugema innustamine ja kultuuritegevus. Kooliraamatukoguhoidja võib üksi või koostöös teiste kooli spetsialistidega võtta osa tehnoloogia lõimimisest ning õpetajatele ja administratsioonile professionaalse arengu võimaluste pakkumisest.

Koostöö on kooliraamatukoguhoidja töö oluline osa. Kooliraamatukoguhoidja teeb koostööd kooli juhtkonnaga, et kujundada ja toetada arusaamist raamatukogu panusest kooli missiooni ja eesmärkide saavutamisel. Kooliraamatukoguhoidja peaks alluma otse kooli direktorile, õppejuhile või direktori asetäitjale ning osalema kogu kooli hõlmavas planeerimises ja muus juhtimises puutuvast meeskonnatööst. Koolikogukonnas peaks kooliraamatukoguhoidja töötama selle nimel, et tugevdada kogu kooli

järjepidevust ja ühtekuuluvust selliste tegevuste kaudu nagu õppekavaülesed uurimisprojektid ja interdistsiplinaarsed õppemoodulid. Kooliraamatukoguhoidja peab tegema koostööd teiste kooliraamatukoguhoidjatega, et laiendada ja jätkata oma erialast arengut ja õppimist.

Näide

USAs Põhja-Texases kohtuvad paljude kooliraamatukogude juhatajad kord kuus, et vahetada ideid ning tutvustada uusi lähenemisviise programmidele ja teenustele.

Näide

Ühendkuningriigis on välja kujunenud piirkondlikud kooliraamatukoguhoidjate rühmad, kes kohtuvad igal trimestril koolitusteks ja kontaktide loomiseks.

3.5.4. Kogukonna kaasamine

Kogukonna kaasamine hõlmab programmide käivitamist, kogude arendamist ja teavitustegevust, mis kutsub meie raamatukogudesse mis tahes kultuurilise või keelelise taustaga, põlisrahvaste hulka kuuluvaid ja muid kogukondi. Kooliraamatukogud peaksid mõistma perekonna tähtsust laste hariduses ja põlvkonniti teadmiste edasiandmise väärtust.

Lapsi toetavad pered ja kogukonnad. Vaja on terviklikku lähenemisviisi, mis võimaldab erineva taustaga inimestel töötada kooliraamatukogudes, osaleda ja anda oma panus juhtimistasandil ning toetada võrdset juurdepääsu teabele, ideedele ja loominguale nende sotsiaalse, haridusliku, kultuurilise, demokraatliku ja majandusliku heaolu tagamiseks. Üks paljude kogukondade põhiväärtusi on jõukuse ja teadmiste üleandmine põlvkonnalt põlvkonnale. Tadmiste edasiandmine viisil, mis oleks sellistest kogukondadest pärit laste jaoks tõhus ja tähendusrikas, võib oluliselt erineda valdavast kultuurist, mille raames kooliraamatukogu tegutseb. Kõigi laste jaoks on identiteet ja kuuluvus kirjaoskuse ning õpiedukuse olulised osad.

Kooliraamatukoguhoidja peaks võimalusel suhtlema ka teiste raamatukogudega laiemas kogukonnas, sealhulgas rahvaraamatukogude ja raamatukoguhendustega. Kooliraamatukogud ja rahvaraamatukogud peaksid tegema koostööd lastele ja noortele suunatud raamatukoguteenuste parandamiseks oma kogukonnas. Kirjalikus koostöölepingus peaks sisalduma üldised koostöömeetmed, koostöövaldkondade kirjeldus ja määratlus, neist tulenevad majanduslikud küsimused ja kulude jagamine ning koostöö kavandatud ajavahemik. Koostöövaldkondade hulka kuuluvad näiteks töötajate ühine koolitamine, ühine kogude arendamine ja kavandamine, e-teenuste ja võrkude koordineerimine, klassikülastused rahvaraamatukogus; ühine lugemise ja kirjaoskuse edendamine; raamatukoguteenuste ühine reklaamimine lastele ja noortele.

Näide

Oslos (Norra) on koolide administratsioon ja rahvaraamatukogu sõlminud koostöölepingu ning kohtuvad regulaarselt, et arutada linna 120 kooliraamatukoguga seotud teemasid. Rahvaraamatukogu kooliteeninduses on töötajad, kes nõustavad koole ja laenutavad neile täiendavaid materjale. Nõu antakse sellistes valdkondades nagu lugemine ja kirjaoskus, kogude arendamine ja kooliraamatukogu ruumi korraldamine. Kõik kooliraamatukoguhoidjad ja õpetajad saavad kooliteeninduselt e-posti või telefoni teel abi küsida. Materjalid, mida koolil pole võimalik osta või mida kool regulaarselt ei kasuta, saadetakse kooliraamatukokku või otse klassiruumidesse.

3.5.5. Raamatukogu programmide ja teenuste tutvustamine

Raamatukogu programmide ja teenuste tutvustamine hõlmab raamatukogu pakutavate võimaluste kasutajatele tutvustamist ning programmide ja teenuste kohandamist kasutajate vajaduste ja eelistustega. Kooliraamatukogu pakutavaid programme, teenuseid ja võimalusi tuleb aktiivselt reklaamida, et sihtrühmad oleksid teadlikud raamatukogu rollist õppetöö partnerina ning programmide, teenuste ja ressursside pakkujana. Raamatukoguteenuste tutvustamise sihtrühmad on direktor ja teised kooli juhtkonna liikmed, osakonnajuhatajad, õpetajad, õpilased ja lapsevanemad. Oluline on kohandada suhtlust vastavalt kooli olemusele ja konkreetsetele sihtrühmadele.

Kooliraamatukogul peaks olema kirjalik turunduskava, mis töötatakse välja koostöös kooli juhtkonna ja õpetajatega. Kava peaks sisaldama järgmisi elemente: eesmärgid, tegevuskava, mis näitab, kuidas need eesmärgid saavutatakse, ja hindamismeetodid, mille abil hinnatakse tegevuskava edukust.

3.6. Kooliraamatukogu paraprofessionaalsete töötajate rollid ja pädevused

Paraprofessionaalidest kooliraamatukogutöötajad (s.o raamatukogu assistendid, tehnikud) alluvad raamatukoguhoidjale ning toetavad oma ametniku- ja tehniliste ülesannete täitmisega raamatukoguhoidja tööd. Kooliraamatukogu paraprofessionaalsetel töötajatel peab olema kooliraamatukogu igapäevategevuseks vajalik väljaõpe ja hilisem täiendõpe teavikute paigutamiseks, laenutamiseks, tagastamiseks ja töötlemiseks ning tehnilisteks teenusteks, mis on seotud veebipõhise laenutuse ja kataloogimisega, pakkumaks juurdepääsu ka digiressurssidele.

3.7. Kooliraamatukogu vabatahtliku rollid ja pädevused

Vabatahtlikud ei tohiks töötada palgaliste raamatukogutöötajate asendajana, vaid tugirollides vastavalt lepingutele, mis loovad formaalse raamistiku nende osalemiseks kooliraamatukogu tegevustes, sisaldades ka juhendamist kooliraamatukoguhoidja poolt. Ka õpilased võivad töötada kooliraamatukogu vabatahtlikena, tehes seda täpselt määratletud rollides ja järelevalve all. Õpilastest vabatahtlikud peaksid olema vanemate klasside õpilased, kes valitakse välja ametliku kandideerimisprotsessi kaudu ja kes saavad väljaõppe selliste ülesannete täitmiseks nagu abistamine näituste koostamisel, teavikute ümberpaigutamine, väiksemate lastega lugemine ja raamatute soovitamise kaasõpilastele.

Näide

USAs Michiganis aitab raamatukogu sujuvaks toimimiseks abitöödega kaasa algkooli raamatukogumeeskond. Kord nädalas panevad meeskonda kuuluvad õpilased teavikuid riulisse, korjavad lasteaiaklassiruumidest kokku raamatuid ning abistavad mõnikord uute teavikute sildistamisel ja vötkoodiga varustamisel.

Näide

Itaalias Roomas on erivajadustega õpilaste programmis osalevad keskkooliõpilased toeks raamatukogu sujuvale toimimisele, mis on abiks nii raamatukogule kui ka õpilaste isiklikule arengule. Õpilased olid abiks ka raamatukogu renoveerimisel. See on parandanud nende koordineerimisoskust, avardanud silmaringi ja suurendanud enesehinnangut.

Näide

Ungaris on keskkooliõpilastel alates 2012. aastast kohustus teha vabatahtlikku tööd, mis toob kasu kohalikele kogukondadele. Vabatahtlikku tööd saab muuhulgas teha kooli- ja rahvaraamatukogudes.

3.8. Eetilised standardid

Kõik, kes kooliraamatukogus töötavad, sealhulgas vabatahtlikud, peavad järgima kõrgeid eetilisi standardeid nii omavahelises kui ka kõigi koolikogukonna liikmetega suhtlemises. Nad peavad püüdma seada raamatukogu kasutajate õigused enda mugavusest ettepoole ning vältida raamatukoguteenuste osutamisel isiklikest hoiakutest ja veendumustest tingitud kallutatust. Kõiki lapsi, noori ja täiskasvanuid tuleb kohelda võrdsetel alustel, sõltumata nende võimetest ja taustast. Austada tuleb nende õigust eraelu puutumatusse ja õigust teada.

Igaüks, kes töötab kooliraamatukogus, sealhulgas vabatahtlikud, peaks püüdma järgida raamatukogunduse põhiväärtusi: hoolitsemine, teenimine, intellektuaalne vabadus, ratsionaalsus, kirjaoskus ja õppimine, võrdne juurdepääs jäädvustatud teadmiste ja teabele, privaatsus ja demokraatia. Jäädvustatud teadmiste ja teabele võrdse juurdepääsu tagamise ning intellektuaalse vabaduse

põhiväärtused sisalduvad inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 19 ning IFLA väärtustes (www.ifla.org/about/more).

Kasulikud ressursid

American Library Association. (2010). *ALA/AASL Standards for initial preparation of school librarians*. Address: www.ala.org/aasl/education/ncate

CLEMI: Centre de liaison de l'enseignement et des médias d'information. (2013). *Proposition pour un référentiel enseignant en éducation aux médias* [Ettepanek meediapädevuse õpetamise raamistikuks] [PDF veebis]. Address: www.clemi.org/fichier/plug_download/29480/download_fichier_fr_referentiel_clemi_version2.pdf

Conseil supérieur de l'éducation aux médias. (2013). *Les compétences en éducation aux médias: Un enjeu éducatif majeur* [Meediapädevuse oskused: suur väljakutse haridusele]. Belgique: CSEM.

Gorman, M. (2000). *Our enduring values: Librarianship in the 21st century*. Chicago: American Library Association.

International Federation of Library Associations. (2012). *Professional Codes of Ethics for Librarians*. Address: www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians

International Federation of Library Associations. (2015). *Indigenous Matters Special Interest Group*. Address: www.ifla.org/indigenous-matters

International Federation of Library Associations. (2015). *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer/Questioning Users Special Interest Group*. Address: www.ifla.org/lgbtq

International Federation of Library Associations. (2015). *IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto*. Address: www.ifla.org/node/8976

Markless, S. (toim). (2009). *The innovative school librarian: Thinking outside the box*. London: Facet Publishing. [vt ptk 1 ja 2, lk 1–46.]

Ministère de l'éducation nationale. (2013). Référentiel de compétences des enseignants [Õpetajate pädevusraamistik]. *Bulletin officiel de l'éducation nationale*, nr 30, 25/07/2013.

National Forum on Information Literacy. (2014). *Policy statement on the importance of certified school librarians*. Address: <http://infolit.org/nfil-policy-statement-school-librarians>

Simpson, C. (2003). *Ethics in school librarianship: A reader*. Worthington, OH: Linworth.

Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K. & Cheung, C. K. (2012). *Education aux médias et à l'information: programme de formation pour les enseignants* [Meediaharidus ja info: koolitusprogramm õpetajatele]. Pariis: UNESCO.

4. peatükk. Kooliraamatukogu füüsilised ja digitaalsed ressursid

„Raamatukoguhoidjad aitavad nii kohapeal kui ka väljaspool raamatukogu ruume kasutada raamatuid jm infoallikaid ilukirjandusest teatmematerjalideni, trükistest elektroonilise infoni; samuti materjale, mis täiendavad ja rikastavad õpikuid, õppematerjale ja metoodilist kirjandust.“ Kooliraamatukogude manifest

4.1. Sissejuhatus

Kooliraamatukogu füüsilised ja digitaalsed ressursid hõlmavad ruume, sisseseadet ja ressursikogusid õpetamiseks ja õppimiseks. Kooliraamatukogu haaret nii koolis tervikuna kui ka kogukonnas laiendab üha enam tehnoloogia. Tehnoloogia hõlbustab ka ööpäevaringset juurdepääsu kooliraamatukogu ressurssidele, sealhulgas väljaspool koolipäeva ja õppeaastat. Kooliraamatukogu ruumid, sisseseade ja kogud peavad arenema vastavalt õpilaste ja õpetajate õpetamis- ja õppimisvajaduste muutumisele.

4.2. Ruumid

Kooliraamatukogu funktsioonid ja kasutusvõimalused on esmatähtsad nii uute koolimajade planeerimisel kui ka olemasolevate renoveerimisel. Kooliraamatukogu hariduslik roll peaks kajastuma ka selle ruumides. Tänapäeval kujundatakse kooliraamatukogud sageli ühisõppekeskkondadena, arvestades kasutajate kaasamist osaluskultuuri, milles lugeja roll laieneb infotarbijast info loojani. Raamatukogu ühisõppekeskkond pakub vajalikke ruume ja sisseseadet nii info loomiseks kui ka traditsiooniliseks õppetegevuseks.

4.2.1. Asukoht ja ruumid

Kooliraamatukogu ruumide suuruse ja kujunduse osas pole universaalseid standardeid, kuid otstarbekas on paika panna kriteeriumid nende põhimõtteliseks kavandamiseks. Üldiselt liiguvad raamatukogud ressursikeskselt mudelilt õppijakesksele mudelile: kooli- ja teadusraamatukogud on sageli loodud ühisõppekeskkondadena. Kooliraamatukogu ruumide kavandamisel tuleb lähtuda järgmistest kaalutlustest:

- keskne asukoht, võimalusel esimesel korrusel;
- juurdepääsetavus ja lähedus õppealadele;
- müra, kusjuures vähemalt mõnda raamatukogu ossa ei tohi väline müra ulatuda;
- sobiv ja küllaldane valgustus, olgu siis loomulik ja/või kunstlik;
- sobiv temperatuur (nt kliimaseade, kütte), et tagada aasta ringi head töötingimused ja kogude säilimine;
- erivajadustega kasutajaid arvestav kujundus;
- piisav suurus, et jaguks ruumi raamatutele (ilukirjandus, teatmekirjandus, kõvakaanelised ja pehmed köited), ajalehtede ja ajakirjadele, erilaadilistele teavikutele ning hoidla, õppimis- ja lugemisalade, arvutitöökohtade, näitusealade ja raamatukogu töötajate töökohtade tarbeks;
- paindlikkus, et võimaldada tegevuste mitmekesisust ning toetada tulevasi muudatusi õppekavas ja tehnoloogias.

4.2.2. Ruumide jaotus

Vaja läheb järgmiste otstarvetega alasid:

- õppimis- ja uurimistöö ala – ruum infolaua, kataloogide, internetiterminalide, õppimis- ja uurimistöö laudade, teatmekogude ja põhikogude jaoks;

- vaba lugemisala – ruum raamatute ja perioodika jaoks, mis edendavad kirjaoskust, elukestvut õpet ja oma lõbuks lugemist;
- õpetamisala – istekohtadega ruum, mis on mõeldud väikeste rühmade, suurte rühmade ja terve klassi formaalseks juhendamiseks koos sobiva õppetehnoloogia ja näitusepinnaga (sageli soovitatakse, et istekohtade arv vastaks 10%-le õpilaste koguarvust);
- meediasisu loomise ja rühmaprojektide ala – ruum üksi, meeskonna ja klassiga töötamiseks (nimetatakse sageli laboriks, tegevustoaks, värkstoaks jms);
- haldusala – laenutusleti koht, kontoriruumid, raamatukogu teavikute töötlemise koht ning varustuse, tarvikute ja materjalide hoiukoht.

4.2.3. Füüsiline ja digitaalne juurdepääs

Füüsiline ja digitaalne juurdepääs raamatukogule peaks olema maksimaalselt avatud. Tehnoloogia abil saab tagada ööpäev ringi digitaalse juurdepääsu raamatukogu inforessurssidele nii kogu koolis kui ka väljaspool seda. Kui töötajaid napib, tasuks kaaluda järelevalvesüsteeme, mis hõlmaks ka väljaõpetatud õpilaste ja täiskasvanud vabatahtlike kaasamist.

4.3. Kogu arendamine ja haldamine

Kooliraamatukogu peab võimaldama juurdepääsu paljudele füüsilistele ja digitaalsetele ressurssidele, et vastata kasutajate vajadustele, arvestades samas nende vanust, keelt ja demograafilisi näitajaid. Kogusid tuleb pidevalt arendada, et tagada kasutajatele juurdepääs uutele ja asjakohastele materjalidele. Kogude haldamise põhimõtted määravad kogude eesmärgi, ulatuse ja sisu ning juurdepääsu välisressurssidele, aidates tagada laia valiku kvaliteetseid ressursse. Üha kasvamas on raamatukogu ressursside hulgas digiressursside osatähtsus, nagu e-raamatud (teatmekirjandus, ilukirjandus, teadmiskirjandus), veebiandmebaasid, veebiajalehed ja -ajakirjad, videomängud ja multimeedia õppematerjalid.

Lisaks kogudele, mis vastavad õpilaste õppevajadustele, peaks kooliraamatukogu sisaldama erialaseid ressursse kooliraamatukogu töötajatele ja õpetajatele (s.t hariduse, õpetatavate ainete, uute õpetamis- ja õppimisstiilide ning -meetoditega seotud materjalid) ning lapsevanematele ja hooldajatele mõeldud ressursside kogu.

Näide

Itaalias Roomas on algkooli raamatukogus loodud lapsevanemate riul, kus on saadaval materjale laste psühholoogia, hariduse ja konkreetsete temade, näiteks laste hirmude ja enesehinnangu kohta.

4.3.1. Kogu haldamise põhimõtted ja protseduurid

Kooliraamatukoguhoidja koostab koos kooli administratsiooni ja õpetajatega põhimõtted kogude haldamiseks. Need põhimõtted peavad lähtuma õppekavast ning koolikogukonna konkreetsetest vajadustest ja huvidest, kajastades samas ka ühiskonna mitmekesisust väljaspool kooli.

Kogude haldamise põhimõtted peaks sisaldama järgmisi elemente:

- kooliraamatukogu missioon, mis on kooskõlas IFLA/UNESCO kooliraamatukogude manifestiga;
- intellektuaalse vabaduse ja teabevabaduse põhimõtted;
- kogu haldamise põhimõtete eesmärk ja seos õppekavaga ning selle kasutajate rahvusliku, etnilise, kultuurilise, keelelise identiteediga ja põlisrahva hulka kuulumisega;
- ressursside soetamise pikaajalised ja lühiajalised eesmärgid;
- kogu haldamise otsuste eest vastutajad.

Need põhimõtted peavad selgelt välja tooma, et kogu koostamine on ühine ettevõtmine ning et õpetajatel kui aineekspertidel, kellel on väärtuslikud teadmised oma õpilaste vajaduste kohta, on raamatukogu kogude loomisel oluline roll. Põhimõtetes tuleb määrata ressursside läbivaatamise meetod, mis oleks kooskõlas intellektuaalse vabaduse ja laste teadmisõiguse printsiipidega. Samuti peaks põhimõtetes sõnastama kooliraamatukoguhoidjate kohustuse seista vastu materjalide tsenseerimise katsetele, olenemata sellest, millisest allikast ressursside või nendele juurdepääsu piiramist nõutakse.

Kooliraamatukogu kogude arendamise ja haldamise kord tuleks selgelt välja tuua eraldiseisva dokumendina või kogude haldamise põhimõtete lisana. Protseduuride juhend peaks andma suunised ressursside valimiseks ja komplekteerimiseks ning kehtestama ressursside töötlemise ja korraldamise (kataloogimine, liigitamine, paigutamine) ning ressursside säilitamise, parandamise ja kogust kustutamise standardid. Juhend peaks sisaldama suuniseid, kuidas hankida nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil loodud ressursse, mis kajastavad koolikogukonna liikmete rahvuslikku, etnilist, kultuurilist, keelelist ja põlisrahvalikku identiteeti. Samuti peab juhend andma selged suunised vastuoluliste materjalide hindamiseks.

Näide

Prantsusmaal loob kooliraamatukoguhoidja koolikogukonnaga nõu pidades komplekteerimise põhimõtted, mis on seotud kooli õppekava ja õppetegevuste põhimõtetega, nagu on kirjeldatud komplekteerimispõhimõtete 10 käsus:

www.cndp.fr/savoircsdi/centre-de-ressources/fonds-documentaire-acquisition-traitement/les-10-commandements-dune-politique-dacquisition.html

4.3.2. Digiressurssidega seotud küsimused

Kooliraamatukogul on tähtis ülesanne olla meie infoühiskonnas oluline värv teabe juurde. See peab võimaldama juurdepääsu digitaalsetele teaberessurssidele, mis vastavad nii õppekavale kui ka kasutajate huvidele ja kultuurile. Sotsiaalmeedia toel tärkav osaluskuultuur on viinud raamatukogukasutaja rolli laienemisele infotarbijast info loojaks. Sellest tulenevalt peavad kooliraamatukoguhoidjad kaaluma praktilisteks õppetegevusteks, sealhulgas teabetoodete (nt videod, ajaveebid, taskuhäälingusaated, 3D-projektid, plakatid, infograafika) loomiseks vajalike tegevustubade sisustamist, kus oleks olemas arvutid ja muud töövahendid.

Digiressursside ja interneti kasvav kättesaadavus tähendab, et kooliraamatukogu kataloogisüsteem peab sobima ressursside liigitamiseks ja kataloogimiseks tunnustatud rahvusvaheliste või üleriigiliste bibliograafiastandardite järgi, et hõlbustada kooliraamatukogu kaasamist laiematesse võrgustikesse. Paljudes kohtades üle maailma saavad kooliraamatukogud kasu sellest, et nad on koondkataloogi kaudu kohalikult või piirkondlikult seotud. Selline koostöö võib parandada ressursside valiku, kataloogimise ja töötlemise tõhusust ja kvaliteeti, lihtsustades ressursside kombineerimist suurima kasu saamiseks. Teistes kohtades saavad kooliraamatukogud kasu partnerlusest või valitsuse ettevõtmistest, mis hõlbustavad kulukate kommertsandmebaaside ja veebipõhiste teatmematerjalide ühist kasutamist.

Näide

Kanadas Albertas rahastab haridusministeerium täies mahus inglise- ja prantsuskeelsete kvaliteetsete veebipõhiste teaberessursside pakkumist kõigile provintsi õpilastele ja õpetajatele, tehes seda veebipõhise teatmekogu kaudu.

www.learnalberta.ca/OnlineReferenceCentre.aspx.

Näide

Prantsusmaal on loodud Correlyce'i platvorm, mis pakub õpilastele hõlpsat juurdepääsu enam kui 300 toimetatud ja indekseeritud ressurssile. www.correlyce.fr.

Digikogude haldamise kriteeriumid on sarnased trükisekogude haldamise kriteeriumitega. Siiski on siin ka mõned lisakaalutlused.

- Juurdepääs – kas trükise asemel digieksemplari valimine parandab või halvendab sellele juurdepääsu?
- Finants- ja tehnilised küsimused – kas digieksemplari maksumus võib jooksvate litsentsitasude või uuele vormingule ülemineku kulude tõttu olla pikemas perspektiivis suurem?
- Õiguslikud ja litsentsimise küsimused – kas autoriõiguse seadused või digimaterjalide litsentsitingimused piiravad kasutajate arvu, välist juurdepääsu või kasutajate privaatsust?
- Turvalisus – kuidas kaitstakse juurdepääsu ressursidele?

4.3.3. Kogu standardid

Tänapäeval, kui kooliraamatukogu kogus on palju digiressursse, mida saab kasutada kohapeal või väliste kommertsandmebaaside ja litsentsitud teadmismaterjalide kaudu, on tavapäraseid kooliraamatukogu kogude standardeid raske luua ja rakendada. Olenemata sellest, kas juurdepääs üleriigilistele või kohalikele kogustandarditele on olemas, peavad kogude arendamise otsused põhinema õppekava nõudmistel ja õppemeetoditel.

Vaja on tänapäevaste ja asjakohaste teavikute tasakaalustatud kogu, et tagada juurdepääs ressursidele eri vanuses ning mitmesuguste võimete, õppimisstiilide ja taustaga kasutajatele. Kogu peab õppekava toetama teaberessurssidega, olgu need siis füüsilisel või digitaalsel kujul. Lisaks peaks kooliraamatukogu soetama vaba aja veetmiseks mõeldud teavikuid, nt populaarsed ja graafilised romaanid, koomiksid, muusika, arvutimängud, filmid, ajakirjad ja plakatid. Need ressursid tuleks valida koostöös õpilastega, et teavikud vastaksid nende huvidele ja kultuurile.

Näide

USA Lõuna-Carolina haridusosakond avaldas 2012. aastal kogude arendamise standardid. Vastavalt köidete arvule õpilase kohta loetakse kogu kas „riskantseks“ (11 köidet), „elementaarseks“ (13) või „eeskujulikuks“ (15). Ilukirjanduse ja teadmiskirjanduse eksemplaride osakaal kogus peaks varieeruma vastavalt klassidele ja konkreetsetele kirjaoskuse projektidele või vajadustele.

4.3.4. Ressursside jagamine

Kooliraamatukogud peavad parandama oma kasutajate juurdepääsu teavikutele, korraldades raamatukogudevahelist laenutust ja ressurside jagamist. Kuna see pole aga paljude kooliraamatukogude tavapärane ülesanne, leidub väljakujunenud süsteeme selleks harva. Raamatukogudevahelist laenutust ja ressurside jagamist on lihtsam korraldada, kui kooliraamatukogud on omavahel ühendatud ühise kataloogi või ühise juurdepääsu kaudu veebipõhiste andmebaasidele ja digitaalsetele teadmismaterjalidele.

Näide

Itaalias Vicenzas on 26 keskkooli, 15 põhikooli ja kahe eraliikme (sihtasutus ja firma) raamatukogud moodustanud võrgustiku, kus ressursid ja raamatukogutarkvara on jagatud ning pakutakse raamatukogudevahelise laenutuse teenuseid.

www.rbsvicenza.org/index.php?screen=news&loc=S&osc=news&orderby=Autore

Näide

Portugalis on koolidel ja rahvaraamatukogudel ühine võrgustik ning ühine raamatukogude automatiseeritud kataloogimissüsteem. www.rbe.mec.pt/np4/home

Näide

Hollandis ja Flandrias on raamatukogu kogukonnakooli („Brede kool“) keskmes. Kooliraamatukogu on terviklik, kompaktna ja kõikehõlmav teadmiste keskus, mis pakub tuge ka paljudele kogukonna haridusteenustele (nt eel- ja algkool, spordisaal). www.bredeschool.nl/home.html

Kasulikud ressursid

Bon, I., Cranfield, A., & Latimer, K. (toim.). (2011). *Designing library space for children*. Berlin/Munich: De Gruyter Saur. (IFLA Publications; nr 154.)

Dewe, M. (2007). *Ideas and designs: Creating the environment for the primary school library*. Swindon, UK: School Library Association [UK].

Dubber, G., & Lemaire, K. (2007). *Visionary spaces: Designing and planning a secondary school library*. Swindon, UK: School Library Association [UK].

Durpaire, J-L. (2004). *Politique d'acquisition in Les politiques documentaires des Etablissements scolaires* [Komplekteerimise põhimõtted kooli tegevuspõhimõtete osana] (lk 34–36). Pariis: Inspection Generale de l'Education Nationale.

La Marca, S. (toim.). (2007). *Rethink! Ideas for inspiring school library design*. Carlton, Victoria, Australia: School Library Association of Victoria.

Landelijk Steunpunt Brede Scholen. (2013). *Verschijningsvormen Brede Scholen 2013*. [Kogukonnakoolide näited 2013] (2. trükk). Den Haag, Netherland: bredeschool.nl. Aadress: www.bredeschool.nl/fileadmin/PDF/2013/2013-05-28__13_170_LSBS_gew_herdruk_brochure_Verschijningvormen_4.pdf

Latimer, K. & Niegaard, H. (2007). *IFLA library building guidelines: Developments and reflections*. München: K.G. Saur.

Loertscher, D., Koechlin, C., Zwann, S. & Rosenfield, E. (2011). *The new learning commons: Where the learners win!* (2. trükk). Clearfield, UT: Learning Commons Press.

Marquardt, L. (2013). La biblioteca scolastica, ambiente e bene comune per l'apprendimento [Kooliraamatukogu, keskkond ja ühine kasu õppimiseks]. In M. Vivarelli (toim.). *Lo spazio della biblioteca ...* [Raamatukogu ruum ...]. Milano: Editrice Bibliografica. [Vt ptk 4.6 lk 299–334 ja juhtumiuuringut lk 400–401.]

Molina, J. & Ducournau, J. (2006). Les 10 commandements d'une politique d'acquisition. [Komplekteerimispõhimõtete kümme käsku]. Aadress: www.cndp.fr/savoirscdi/metier.html

OSLA (Ontario School Library Association). (2010). *Together for learning: School libraries and the emergence of the learning commons. A vision for the 21st Century*. Toronto, Kanada: OSLA, 2010. Aadress: www.accessola.com/data/6/rec_docs/677_olatogetherforlearning.pdf

Pavey, S. (2014). *Mobile technology and the school library*. Swindon, UK: School Library Association [UK].

Preddy, L. B. (2013). *School library makerspaces: Grades 6-12*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

South Carolina Department of Education. (2012). *South Carolina standards for school library resource collections*. Columbia: SCDE. Aadress: http://ed.sc.gov/agency/programs-services/36/documents/Standards_School_Library_Resource_Collections.pdf

5. peatükk. Kooliraamatukogu programmid ja tegevused

„Kooliraamatukogu kuulub lahutamatult haridusprotsessi juurde.“ Kooliraamatukogude manifest

5.1. Sissejuhatus

Oma haridusliku missiooni täitmisel peab kooliraamatukogu aktiivselt kaasama hariduskogukonda põhjalikult uuritud õppe- ja teenindusprogrammide kaudu. Kooliraamatukogude pakutavad programmid ja tegevused erinevad üle maailma suuresti, kuna need peavad olema kooskõlas oma kooli ja laiema kogukonna eesmärkidega (vt osa 3.5.4. Kogukonna kaasamine).

Ka kooliraamatukogu programmide ja tegevuste kirjeldamiseks kasutatavad terminid on üle maailma erinevad. Näiteks innukate ja vilunud lugejate arendamist kirjeldatakse muuhulgas kui „lugemise propageerimine“, „laialdane lugemine“, „vabatahtlik lugemine“, „meelelahutuseks lugemine“ või „oma lõbuks lugemine“. Kuidas seda ka ei nimetataks, on motiveeritud ja oskuslike lugejate arendamine kogu maailmas kooliraamatukogu programmide ja tegevuste oluline osa.

Näide

Namiibias toimuv iga-aastane lugemismaraton edendab lugemiskultuuri, pakkudes lastele lugusid nende kodukeeles (Namiibias on 13 kirjakeelt). See on andnud tõuke omakeelsete lasteraamatute avaldamiseks koolide ja raamatukogude tarvis.

Teine kiiresti muutuv terminoloogiavaldkond hõlmab teabe kasutamist. Tegevusi, mida kunagi nimetati bibliograafiakoolituseks (koolitus raamatukogu tekstide ja süsteemide kasutamise kohta) ja kasutajakoolituseks (igasugusel viisil, et aidata kasutajatel raamatukogu ja selle teenusteid paremini tundma õppida), nimetatakse nüüd sagedamini infopädevuse või infokirjaoskuse õpetamiseks. See, mida loetakse eeskujulikuks teabekasutuse koolituseks raamatukogus, on aastate jooksul muutunud: 1960. ja 1970. aastatel keskendus see allikatele; 1980. aastatel „rajaleidmisele“ ja 1990. aastate algusest protsessikäsitlusele (Kuhlthau, 2004). Protsessikeskne lähenemine rõhutab teabest mõtlemist ja teabe kasutamist probleemide lahendamise vaatenurgast. See ei heida kõrvale varasematest lähenemisviisidest saadud teadmisi, nagu teadmised vahendite, allikate ja otsingustrateegiade kohta, kuid rõhutab, et neid teadmisi saab kõige paremini arendada uurimistöö kaudu, mis leiab aset mõtlemise ja probleemide lahendamise õpetamise käigus.

5.2. Programm ja tegevused

Kooliraamatukogu on õpetamise ja õppimise oluline osa koolis. Ühtlasi aitab see kaasa kooli sotsiaalsetele eesmärkidele, nt õpilaste aktiivsus, mitmekesise õppijaskonna kaasamine ja suhted laiema kogukonnaga. Kooliraamatukogu eesmärgid peavad olema vastavuses kooli eesmärkidega, nagu kirjaoskus, õppekavapõhine õpe ja kodanikuks olemine. See, kui palju saab kooliraamatukogu aidata kaasa kooli eesmärkide saavutamisele, sõltub kooliraamatukogule eraldatud ressurssidest ja töötajatest.

Näide

Ungaris õpivad paljud õpilased linnades, kuid elavad linnalähedastes küldes, sõites seetõttu pidevalt kodu ja kooli vahet. Kuna ühistransport on piiratud, peavad paljud õpilased enne ja pärast tunde ootama. Paljud kooliraamatukogud on seda olukorda arvestades oma tööaega vastavalt pikendanud, töötades nii enne kui ka pärast tunde. Tänu sellele saavad õpilased aega veeta turvalises, kultuurises ja kogukondlikus kohas. Samuti aitab see tugevdada õpetajate-raamatukoguhoidjate ja õpilaste vahelisi suhteid.

Teenused ja tegevused peab kavandama kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja tihedas koostöös direktori või õppejuhi, osakonnajuhatajate ja teiste õppespetsialistide, õpetajate, tugitöötajate ja õpilastega. Kui puudub kvalifitseeritud raamatukogutöötaja, kes asjatundlikult valiks sobivad

õpperessursid ja teeks nendel põhineva õppe kujundamiseks õpetajatega koostööd, ei ole teaduskirjanduses kirjeldatud õppeedukuse paranemine saavutatav.

Kvalifitseeritud raamatukoguhoidja põhitegevused peaksid hõlmama muuhulgas järgmist:

- kirjaoskuse ja lugemise edendamine;
- meedia- ja infokirjaoskus (nt infokirjaoskus, infooskused, infopädevused, sorav infokasutus, meediapädevus, mitmikkirjaoskus, transmeediapädevus);
- uurimuslik õpe (nt probleemipõhine õpe, kriitiline mõtlemine);
- tehnoloogia lõimimine;
- õpetajate professionaalne areng;
- kirjanduse ja kultuuri väärtustamine.

Kooliraamatukogu põhitegevustega seotud uuringud annavad tegutsemiseks raamistiku.

Kooliraamatukogu põhitegevuste fookus sõltub kooli programmidest ja prioriteetidest ning peaks kajastama õppekava klassist klassi kasvavaid ootusi.

5.3. Kirjaoskuse ja lugemise edendamine

Kooliraamatukogu toetab õpilaste kirjaoskust ja edendab lugemist. Uuringud näitavad, et lugemise taseme ja õpitulemuste vahel on otsene seos ning lektüüri kättesaadavus on innukate ja oskuslike lugejate kujunemisel määrava tähtsusega (Krashen, 2004). Kooliraamatukoguhoidjad peavad kasutajatele lugemisvara pakkudes olema pragmaatilised ja paindlikud, toetades lugejate individuaalseid eelistusi ja tunnustades nende õigust valida, mida nad lugeda soovivad. Nende õpilaste hinded, kellel on võimalik loetavat kirjandust ise valida, lähevad ajaga paremaks. Ise kirjanduse valimine kiirendab õpilase sõnavara arengut, parandab õigekirja, kirjaliku ja suulise väljenduse oskust. Teise keele õppijate keeleoskus ja keelest arusaamine paranevad, kui neil on võimalik lugeda selles keeles kvaliteetkirjandust. Kui õpilastele, kellel on lugemisega raskusi, võimaldatakse juurdepääsu alternatiivsetele materjalidele (nt audioraamatutele), paraneb nende lugemisoskus ja suhtumine lugemisse.

Lugemispuudega õpilased vajavad alternatiivseid lugemismaterjale ja mõnel juhul võivad nad vajada ka spetsiaalseid lugemisseadmeid. Kooliraamatukoguhoidjal peaks olema võimalus teha koostööd eripedagoogidega, et toetada selliste õpilaste lugemisvajadusi. Kooliraamatukoguhoidja peaks toetama ka õpetajaid seoses õppetöös kasutatava kirjandusega, et see vastaks kohalikele ja riiklikele normidele (nt aidates soovitada sobivaid raamatuid lugemisprojektideks ja riigikeele oskuse nõuete toetamiseks).

Kooliraamatukogu peab pakkuma esteetilist ja innustavat keskkonda, kus leidub mitmekülgeid trüki- ja digimaterjale, ning pakkuma võimalusi mitmesugusteks tegevusteks vaiksest lugemisest kuni rühmaarutelude ja loovtööni. Kooliraamatukoguhoidja peaks tagama võimalikult paindlikud laenutuspõhimõtted ning vältima võimalust mööda trahve ja muid karistusi materjalide hilinevad tagastamise ja kaotsimineku eest.

Kirjaoskusega seotud tegevused, mis soodustavad lugemist ja meedia nautimist, hõlmavad nii sotsiokultuurilisi kui ka kognitiivseid õppimisaspekte. Tuleb pingutada selle nimel, et kooliraamatukogus leiduks nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil kirjutatud ja loodud materjale, mis peegeldaksid koolikogukonna liikmete rahvuslikku, kultuurilist ja etnilist identiteeti. Kooliraamatukoguhoidja peab võtma juhtiva rolli selles, et õpilastel oleks nii õppetöös kui ka raamatukogus võimalus lugeda enda valitud materjale ning loetu üle teistega arutleda ja seda jagada. Nii õpetajatele kui ka õpilastele tuleks tutvustada uut ilukirjandust ja teadmiskirjandust, korraldades raamatutest vestlusi, näitusi ja jagades teavet raamatukogu veebilehel. Kirjaoskuse ja lugemise populariseerimiseks võib raamatukogus või kogu koolis korraldada spetsiaalseid üritusi, nagu näitused, kohtumised kirjanikega ja rahvusvahelised raamatupäevad. Sellised üritused võivad olla ka hea võimalus kaasata lapsevanemaid. Vanemad saavad oma laste kirjaoskust edendada ka koduste lugemisprogrammide ja ettelugemise kaudu.

Näide

Prantsusmaal ergutatakse lugemist ja propageeritakse lastekirjandust kirjandusliku sotsiaalvõrgustiku *Babelio Challenge* abil: www.babelio.com.

Näide

Ühendkuningriigis on asutuse Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP) väljaantavate Carnegie ja Kate Greenaway medalite määramiseks loodud töövarjualgatus, mis innustab igal aastal auhindadele kandideerivate raamatutega seotud lugemistegevusi kogu Ühendkuningriigis.

www.carnegiegreenaway.org.uk/shadowingsite/index.php

Näide

Itaalias toimub 2004. aastast peale Hamelini kultuuriühingu Xanadu projekt, mida koordineerib Salabora raamatukogu Bolognas. See on suunatud 13–16-aastastele õpilastele ja viimasel ajal ka kaheksanda klassi õpilastele mitmesugustes Itaalia piirkondades. Projekt hõlmab reflektiivse ja kriitilise mõtlemise stimuleerimist, võrgustike loomist ning raamatute, koomiksise, filmide ja muusika väärtustamist.

www.bibliotecasalabora.it/ragazzi/xanadu2014/biblio.php

5.4. Meedia- ja infokirjaoskuse õpetamine

Kooliraamatukogu teine ülesanne on arendada õpilasi, kes suudaksid pidevalt muutuv maailmas leida ja kasutada teavet vastutustundlikult ja eetilisel viisil nii õppijate kui ka kodanikena. 2007. aasta UNESCO dokument „Understanding Information Literacy: A Primer“, mille Forest Woody Horton, Jr. kirjutas poliitikakujundajate jaoks, on kasulik ülevaade infokirjaoskusega seotud mõistetest ja definitsioonidest ning rollist, mida infokirjaoskus mängib formaal- ja kogemusõppes. UNESCO propageerib ka meedia- ja infokirjaoskuse (MIL) kontseptsiooni, rõhutades meedia ja teabeallikate tähtsust meie isiklikus elus ja demokraatlikes ühiskondades. 2011. aasta UNESCO dokument „Media and Information Literacy Curriculum for Teachers“ („Meedia- ja infokirjaoskuse õppekava õpetajatele“) selgitab, miks tuleks meediapädevust ja infopädevust käsitleda koos. MILi õpetajate õppekava raamistik käsitleb kolme õpetamise ja õppimise valdkonda:

- 1) teadmised meedia ja info kohta ning nende mõistmine demokraatlikuks ja sotsiaalseks osalemiseks ühiskonnaelus;
- 2) meediatekstide ja teabeallikate hindamine (keskendudes sellele, kes on selle loonud, kelle jaoks, mis on selle sõnum);
- 3) meedia ja info loomine ning kasutamine.

Kooliraamatukogud mõistavad süstemaatilise raamistiku olulisust meedia- ja teabeoskuste õpetamisel ning aitavad koostöös õpetajatega arendada õpilaste oskusi. Meedia- ja infopädevuse õppekaval põhineva õppeprogrammi eesmärk on kujundada õpilastest vastutustundlikud ja eetilised ühiskonnas osalevad kodanikud. Infokirjaoskajad õpilased peaksid olema pädevad iseseisvalt õppijad. Nad peaksid teadvustama oma infovajadusi ja osalema aktiivselt ideede maailmas. Nad peaksid ilmutama kindlustunnet oma suutlikkuses probleeme lahendada ja teadma, kuidas leida asjakohast ja usaldusväärset teavet. Nad peaksid kasutama tehnoloogilisi tööriistu teabele juurdepääsuks ja õpitu edasiandmiseks. Nad peaksid suutma vabalt tegutseda olukordades, kus on mitu vastust või vastused hoopis puuduvad. Nad peaksid järgima oma töös kõrgeid standardeid ja looma kvaliteetseid tulemusi. Infokirjaoskajad õpilased peaksid olema paindlikud, suutma kohaneda muutustega ning tegutseda nii iseseisvalt kui ka rühmas.

Näide

Prantsusmaal õpetatakse õpilastele interneti vastutustundlikku kasutamist.

<http://eduscol.education.fr/internet-responsable>

Näide

Prantsusmaal on kooliraamatukoguhoidjate koolitused seotud meedia- ja infokirjaoskuse kursuste korraldamise suunistega.

http://media.eduscol.education.fr/file/Pacifi/85/4/Reperes_Pacifi_157854.pdf

5.5. Uurimusliku õppe mudelid

Paljud riigid, kohalikud omavalitsused ja kooliraamatukogud on välja töötanud väga tulemuslikud mudelid meedia- ja infokirjaoskust arendavaks õppetööks uurimisprojektide raames. Uurimispõhise õppe mudelite loomine tähendab aastatepikkust uurimistööd, arendustegevust ja praktilisi katseid. Koolid, kellele haridusamet pole kindlat mudelit soovitanud, peaksid valima kõige paremini kooli õppekavade eesmärkidele ja õpitulemustele vastava mudeli, selle asemel et püüda välja töötada omaenda mudeleid. Uurimispõhise õppe mudelite näiteid leiata lisast C.

Uurimispõhise õppe juhendamismudelid rakendavad üldiselt protsessipõhist lähenemist, et pakkuda õpilastele õppeprotsessi, mida saaks üle kanda nii erinevatesse sisuvaldkondadesse kui ka akadeemilisest keskkonnast pärisellu. Neid mudeleid iseloomustavad ühesugused aluskontseptsioonid:

- õpilane konstrueerib teabest tähenduse;
- õpilane loob protsessikeskse lähenemise kaudu kvaliteetse tulemuse;
- õpilane õpib, kuidas töötada iseseisvalt ja rühma liikmena;
- õpilane kasutab infot ja infotehnoloogiat vastutustundlikult ja eetilisel.

Uurimispõhise õppe juhendamismudelid hõlmavad olulisi uurimusliku ja elukestva õppe oskusi: plaanimine, leidmine ja kogumine, valimine ja süstematiseerimine, töötlemine, esitamine ja jagamine ning hindamine. Protsessipõhised juhendamismudelid suurendavad ka iseseisva õppimise oskusi (s.t metakognitsiooni) ja koostööoskusi. Neid oskusi on kõige parem arendada järk-järgult õppeaine kontekstis, õppekavast lähtuvate teemade ja probleemidega.

Plaanimisoskused on olulised mis tahes uurimistöö, ülesande, projekti, essee või teemaga tegelemisel. Uurimise alguses hõlmab plaanimine õigete küsimuste sõnastamist, sobivate ressursside ja võimalike teabeotsingu strateegiatega väljaselgitamist ning realistliku ajakava koostamist. Uurimisprotsessi käigus kohandavad õpilased oma plaane ootamatute väljakutsete ja takistustega.

Teabe leidmise ja kogumise oskused on infootsingus üliolulised. Need oskused hõlmavad muuhulgas tähestik- ja numberjärjestuse mõistmist, andmebaasidest ja internetist teabe otsimisel erinevate strateegiatega kasutamist ning registreid ja teatmekogude kasutamist. Teabe koondamine võib lisaks allikate uurimisele hõlmata selliseid meetodeid nagu küsitlus, intervjuu, katse ja vaatlus.

Valimiseks ja süstematiseerimiseks on vaja kriitilist ja analüüsivat mõtlemist. Valimine tähendab sellise teabe leidmist, mis oleks uuringu fookuses ja asjakohane. Õpilasel aitab leitud teabe kohta teadlikke ja eetilisi otsuseid langetada selliste kriteeriumite rakendamine nagu autoriteetsus, täielikkus, ajakohasus, täpsus ja vaatenurk.

Teabe töötlemine hõlmab tähenduse konstrueerimist, kasutades selliseid oskusi nagu eri allikatest pärineva teabe integreerimine, arutlemine, järelduste tegemine ja seoste loomine varasemate teadmistega. Nende oskuste toel hakkavad õpilased kogutud teavet mõistma, kujundades selle põhjal isiklikke teadmisi.

Teabe esitamine ja jagamine tähendab kvaliteetsete tulemuste loomist, mis edastaks ideid selgelt, vastaks seatud eesmärkidele ja kriteeriumitele ning näitaks efektiivse esitlemise oskusi, arvestades publiku teadlikkusega.

Teabe hindamise oskused hõlmavad nii uurimisprotsessi kui ka selle tulemuse hindamist. Õpilased peavad suutma oma pingutusi ja saavutatut kriitiliselt analüüsida. Nad peaksid suutma kõrvutada lõpptulemust algse plaaniga ja otsustada, kas tulemus on oma eesmärgi saavutanud; märgata õppeprojekti tugevaid ja nõrku külgi ning mõelda, mida saaks tulevaste ülesannete puhul veel paremini teha.

Iseseisva õppimise oskused on elukestva õppija arengus üliolulised. Õpilasi tuleb kogu uurimistöö vältel suunata juurdlema oma mõtlemis- ja õppimisprotsesside üle (s.t metakognitsioon) ning kasutama neid tähelepanekuid oma õpieesmärkide seadmiseks ja nende järkjärguliseks saavutamiseks. Iseseisvad õppijad oskavad kasutada meediaallikaid teabe- ja isiklike vajaduste rahuldamiseks, otsida vastuseid küsimustele, kaaluda alternatiivseid vaatenurki ja hinnata erinevaid seisukohti. Nad mõistavad, et teave, teabeallikad ja raamatukogud on oma ülesehituselt ja struktuurilt keerukad, ning oskavad vajadusel abi küsida.

Koostööoskused arenevad, kui õpilased töötavad ühiselt rühmades, kus leidub mitmesuguseid isiksusi ning kus kasutatakse erinevaid vahendeid ja tehnoloogiat. Õpilased õpivad nii arvamusi kaitsma kui ka neid konstruktiivselt kritiseerima. Nad on avatud mitmesugustele ideedele ning näitavad üles austust teiste tausta ja õppimisstiilide suhtes. Nad töötavad koos, et luua projekte, mis peegeldavad rühmaliikmete mitmekesisust, ja aitavad koondada üksikülesandeid valmistulemuseks.

Uurimis põhise õppe protsessikäsitlus ulatub teabe asukoha leidmisest info kasutamiseni, konkreetsele küsimusele vastamisest tõendite otsimiseni, et kujundada teema üldpilt. See võtab arvesse nii teabe otsimise protsessi kui ka otsingu tulemust. Selleks on vaja mõista teabest õppimise keerukust. Teabest õppimine ei ole ühetaoline sarnaselt toimuv protsess, vaid see hõlmab nii afektiivseid kui ka kognitiivseid aspekte.

Otsustades kasutada uurimis põhises õppes protsessikeskset lähenemist, seisavad kooliraamatukoguhoidjad ja õpetajad olenemata raamatukogu suuruselt ning selle kogude ja tehnoloogia olemusest silmitsi ühe ja sama põhiprobleemiga – kuidas mõjutada, suunata ja motiveerida õppimist, kasutades avastusprotsessi, mis äratav uudishimu ja soovi õppida. Protsessikesksed mudelid toetavad vaadet uurimis põhisele õppimisele kui õpilaste võimalusele kogeda avastamisrõõmu ja isiklikku kasvu. Tulemusliku rakendamise korral iseloomustab õpilaste uurimuslikku õppimist avastamine ja riskide võtmine, uudishimu ja motivatsioon, kriitilise ja loova mõtlemise kasutamine ning seosed olukordade ja inimestega elust enesest.

Protsessikesksed mudelid põhinevad teoorial ning tuginevad haridusteadusele ning raamatukogu- ja infoteadusele. Haridusteadusest pärineb õppimisteooria ning raamatukogu- ja infoteadusest infootsikaitumise teooria. Näiteks tuleb haridusteadusest teadmine, et õppijail on erinev üldistusvõime tase, mis on õppija kognitiivsest arengust, varasematest teadmistest ja kogemustest. Haridusteadusest pärineb ka konstruktiivne kontseptsioon, mille kohaselt õppijad loovad või konstrueerivad teavet kasutades aktiivselt oma teadmisi ning kogevad muutusi oma tunnetes ja mõtetes. Raamatukogu- ja infoteadusest tuleb teadmine, et teabe kasutajad arenevad küsimuste täpsustumise käigus alates ebamäärasest teabevajadusest kuni selgelt määratletud vajaduste või küsimusteni ning et kasutajad on otsinguprotsessis edukamad, kui neil on infosüsteemist ja infoprobleemist õige arusaam.

Sarnaselt teiste koolis rakendatavate õppeprogrammidega tuleb uurimis põhised õppetegevused kavandada nii, et need toetaksid õpilaste õpingute edenemist ja järjepidevust. See tähendab, et uusi oskusi tuleb tutvustada järk-järgult, etappide ja astmete kaupa. Kooliraamatukoguhoidja peab võtma juhtrolli, et tagada süstemaatiline lähenemine uurimisprotsessi õpetamisele, mis juhinduks kooli meedia- ja teabeoskuste ning strateegiate järjepidevusest.

Kui uurimis põhise õpetamise ja õppimise jaoks ei ole kohalikul või riiklikul tasandil mudelit välja töötatud, peaks kooliraamatukoguhoidja mudeli valimiseks tegema koostööd õpetajate ja koolijuhtidega. Õpetajad ja õpilased võivad mudelit rakendades soovida seda kohandada, et see vastaks paremini kooli eesmärkidele ja kohalikele vajadustele. Mudeli kohandamisel tuleb siiski olla ettevaatlik. Kui mudelit

kohandatakse selle teoreetilisi aluseid täielikult mõistmata, võib kohanduste käigus kaotsi minna mudeli tegelik jõud.

Näide

Uppsala keskkooliõpilased Rootsist alustavad oma uurimispõhiseid projekte düstoopilise romaani lugemisega. Romaani arutatakse lugemisrühmades. Õpilased keskenduvad oma individuaalses uurimistöös raamatus sisalduvatele teemadele, nt jälitustegevus, globaalne soojenemine või haigused. Nad otsivad esmalt üldisemat teavet ja lähevad siis süvitsi, et sõnastada väga konkreetne individuaalne uurimisfookus (nt alustades üldise jälitustegevuse teemaga ja uurides siis täpsemalt, kuidas valitsused saavad inimesi oma nutitelefonides jälgida). Projekti lõpptulemuseks on essee, mis on kirjutatud eksamitööna, kasutades õpilase kogutud ja portfooliosse koondatud materjali.

5.6. Tehnoloogia integratsioon

Kooliraamatukogusid käsitlevad uurimused on näidanud raamatukogu rolli olulisust tehnoloogilise taristu ja töövahendite pakkumisel ning infotehnoloogia kasutamise juhendamisel. Tehnoloogia aitab laiendada raamatukogu ja selle ressursside haaret nii klassiruumidesse kui ka väljapoole. Kooliraamatukoguhoidjad aitavad õpilastel õppida kasutama internetis leiduvate ressursside, andmebaaside ja töövahendite kasutamiseks vajalikke veebiotsingu strateegiaid. Kui koolis on olemas tehnoloogiaspetsialistid, teevad kooliraamatukoguhoidjad nendega koostööd, et määratleda mõlema ametikoha täpsed rollid ning kindlustada, et õpetajatele ja õpilastele pakutavate tehnoloogiasteenuste ja -programmide osas poleks ei lünki ega dubleerimist.

5.7. Õpetajate professionaalne areng

Kooliraamatukogu toetab õpetajaid, võimaldades professionaalset arengut, eriti seoses uute materjalide ja tehnoloogiate, uute õppekavade ja uute juhendamisstrateegiatega. Kooliraamatukoguhoidja toetab sageli ka mitteformaalset ametialast arengut, olles õpetajatest kolleegidele õppetöös mitmel viisil partneriks:

- pakkudes õpetajatele ressursse, mis laiendavad nende ainealaseid teadmisi või täiustavad õpetamise meetodikat;
- pakkudes ressursse mitmesuguste hindamisstrateegiade kohta;
- töötades partnerina tundides ja/või raamatukogus tehtavate ülesannete kavandamisel;
- kasutades raamatukogu vāravana laialdasema ressurssivaliku juurde tänu raamatukogudevahelisele laenutusele ning isiklikele ja digitaalsetele võrgustikele.

5.8. Kooliraamatukoguhoidja roll juhendajana

Kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja töötab koos õpetajatest kolleegidega, et pakkuda õpilastele häid õppimiskogemusi. Ideaalis õpetab kooliraamatukoguhoidja koos teiste õpetajatega ning iga õpetajaskonna liige panustab oma erialaste teadmistega õpetamis- ja õppetegevuste kujundamisse ja elluviimisse.

Järgnevalt kirjeldame nelja koostõise õpetamise lähenemisviisi, mille puhul kooliraamatukoguhoidjad ja õpetajad saavad juhendajatena koostööd teha: *toetav, paralleelne, täiendav ja meeskonnana õpetamine*.

- 1) *Toetav õpetamine* – üks juhendaja võtab juhtrolli ja teine liigub õpilaste seas ringi, et vajadusel pakkuda individuaalset tuge. Seda tuntakse ka kui viisi „üks õpetab, teine liigub“.
- 2) *Paralleelne õpetamine* – juhendajad õpetavad sama materjali samaaegselt mitmele rühmale klassiruumi või raamatukogu eri osades. Seda tuntakse ka kui õpijaamades õpetamist.
- 3) *Tāiendav õpetamine* – üks juhendaja täiendab mingil viisil teis(t)e juhendaja(te) õpetavat. Näiteks võib üks juhendaja sõnastada ümber teise väiteid või näidata ette konspekteerimist.

4) *Meeskonnana õpetamine* – juhendajad teevad plaane, õpetavad, hindavad ja vastutavad kõigi õpilaste eest klassiruumis või raamatukogus, jagades kohustusi, juhirolli ja vastutust võrdselt.

Kõiki neid lähenemisviise koostöisele õpetamisele täiendavad kaasjuhendajad õpetatava sisu, selle edasiandmise ja hindamise ühise planeerimisega. Kooliraamatukoguhoidja ja õpetaja(te) ühine planeerimine tõstab ka õpetamise kvaliteeti olukordades, kus kooliraamatukoguhoidja on raamatukogus või klassiruumis eeldatavalt ainuke õpilaste juhendaja. Koostöö on oluline selleks, et pakkuda õppekavasse integreeritud ning õpilaste huvide ja vajadustega seotud meedia- ja infopädevuse õpet.

Kasulikud ressursid

Asselin, M. & Doiron, R. (2013). *Linking literacy and libraries in global communities*. London: Ashgate.

Gordon, C. & Lu, Y-L. (2008). "I hate to read—Or do I?": Low achievers and their reading. *School Library Research*, 11. Address: www.ala.org/aasl/slmr/volume11/gordon-lu

Hughes-Hassell, S., Barkley, H. A. & Koehler, E. (2009). Promoting equity in children's literacy instruction: Using a critical race theory framework to examine transitional books. *School Library Research*, 12. Address: www.ala.org/aasl/slmr/volume12/hughes-hassell-barkley-koehler

Krashen, S. D. (2004). *The power of reading: Insights from the research* (2nd ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.

Kuhlthau, C.C. (2004). *Seeking meaning: A process approach to library and information service* (2nd ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.

Markless, S. (toim.). (2009). *The innovative school librarian: Thinking outside the box*. London: Facet Publishing. [Vt ptk 7 lk 127–142, Becoming integral to teaching and learning.]

Eduscol [Prantsusmaa haridusministeerium]. (2012). *Vademecum vers des centres de connaissances et du culture* [Teabe- ja kultuurikeskuste lühijuhend]. Address: <http://eduscol.education.fr/cid60332/-vers-des-centres-de-connaissances-et-de-culture-le-vade-mecum.html>

Trelease, J. (2013). *The readaloud handbook* (7th ed.). New York: Penguin Books.

Villa, R. A., Thousand, J. S. & Nevin, A. I. (2008). *A guide to co-teaching: Practical tips for facilitating student learning* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press/Council for Exceptional Children.

6. peatükk. Kooliraamatukogu hindamine ja suhtekorraldus

„Kooliraamatukogul on tähtis koht kõikides pikemaajalistes kirjaoskuse, hariduse ja infovahetuse programmides ning majanduse, kultuuri ja sotsiaalelu arengus.“ Kooliraamatukogude manifest

6.1. Sissejuhatus

Paljud uuringud näitavad hästi varustatud ja professionaalsete kooliraamatukoguhoidjatega kooliraamatukogude positiivset mõju õpilaste saavutustele. Vaata näiteks: LRS (2015), „School Libraries Impact Studies“ USA kohta (www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies) ning Williams, Wavell, C. ja Morrison (2013) Ühendkuningriigi kohta (www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf). Need teadustööd ei ole aga väljaspool kooliraamatukogusid kuigivõrd tuntud ega mõistetud ning kooliraamatukogud seisavad paljudes kohtades üle maailma jätkuvalt silmitsi kärbetega. Kärbete mõjul on sageli vähenenud professionaalsete töötajate arv kooliraamatukogudes. Ilma kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidjateta kaob kooliraamatukogu positiivne mõju hariduse tulemuslikkusele ja õpilaste saavutustele.

Viimase kümne aasta kooliraamatukogude mõju-uuringute peamised tulemused kinnitavad jätkuvalt, et kõige suurem mõju õpilaste saavutustele on kooliraamatukoguprogrammidel, mida viivad läbi täiskohaga sertifitseeritud/kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidjad. Muuhulgas on leitud, et kooliraamatukogu positiivne mõju õpilaste õppe edukusele sisaldab ka vaesest perest või vähemuste hulka kuuluvate ja/või puudega õpilaste puhul muidu nii tavalise mahajäämuse vähendamist. Lisaks täiskohaga sertifitseeritud/kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidjatele on õpilaste paremate saavutustega seotud ka muud kooliraamatukogu tegurid: koostöö, juhendamine, plaanimine, juurdepääsetavus, tehnoloogia, kogud, eelarve ja professionaalne areng. Kuna korralikult varustatud kooliraamatukogud pakuvad õpilastele ja õpetajatele nüüd igal ajal juurdepääsu veebipõhiste ressurssidele ja teenustele, on vaja edasisi uuringuid, et hinnata, kuidas mõjutavad digivõimalused ruumi, aega ja teabe kasutamist.

Hindamine on kooliraamatukogu programmide ja teenuste rakendamisel väga oluline. Hindamine võib keskenduda otsuste langetamisele või probleemide lahendamisele (vastutusega seotud murekohad). See võib mõjutada ka inimeste arvamust kooliraamatukogust ja laiendada kooliraamatukogu toetust (ümberkujundamisega seotud murekohad). Hindamisprotsess võib aidata otsustada, kuidas edasi liikuda, ja innustada uusi visioone, milline võiks olla tuleviku kooliraamatukogu.

Sisuliselt ei saa kooliraamatukogu hindamist eraldada kooli haridusprogrammi hindamisest. Hindamine kuulub ka planeerimise juurde ning see peab olema kooli kvaliteeditagamise kava lahutamatu osa.

6.2. Kooliraamatukogu hindamine ja tõendus põhine praktika

Kooliraamatukogusid ja kooliraamatukoguhoidjaid hinnatakse harva järjepidevalt ja süsteemselt, kuid hindamine aitab tagada, et raamatukogu programmid ja teenused toetaksid kooli eesmärke. Hindamine võib näidata, kuivõrd õpilased ja õpetajad tajuvad, et neil on pakutavatest programmidest ja teenustest kasu. Samuti võib see aidata programme ja teenuseid kujundada, aidata neid paremini mõista ja neile rohkem pühendada, seda nii raamatukogu töötajate kui ka kasutajate seisukohast.

Tõendus põhine praktika keskendub andmete kogumisele ja analüüsile praktika pideva täiustamise eesmärgil. Tõendus põhise praktika raames läbiviidavad hindamised on üldiselt üsna spetsiifilised, neid teevad koolitasandi hindajad ja nende tulemuseks on konkreetset soovitusi. Andmed, mida tõendus põhise praktikaga seotud eesmärkidel kogutakse ja analüüsitakse, võivad pärineda erinevatest allikatest olenevalt kõnealuselt praktika aspektist, näiteks veebipõhine laenus- ja kataloogimissüsteemi (OPAC) kirjed ja juhendamismustrid, klassi, õppeastme või õppeaine kaupa (praktika tõendusmaterjal – andmed otsuste

tegemiseks) või mitmesugused õpilaste õpitooted ja õpilaste, õpetajate ja/või vanemate seas läbi viidud küsitlused (praktika tõendusmaterjal – raamatukogu mõju toetavad andmed).

6.3. Kooliraamatukogude hindamise käsitlused

Kooliraamatukogu hindamisel tuleb arvesse võtta selle keskkonda ja konteksti. Kooliraamatukogu hindamine, mis keskendub programmi üldisele kvaliteedile, on tavaliselt laiaulatuslik, selle viivad läbi välisekspertidest hindajad ja selle tulemuseks on kvaliteedihinnang (vt lisa D „Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestiku näidis“ ja lisa E „Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestik koolidirektoritele“). Enamik kooliraamatukogude hindamisi sisaldab eneseanalüüsi, mille viib läbi kooli raamatukoguhoidja. Lisaks programmi kvaliteedile saab kooliraamatukogu koolis hinnata, vaadeldes sidusrühmade arusaamu, programmide sisu ja mõju. Pidev kooliraamatukogu hindamise viis on tõenduspõhine praktika.

6.3.1. Programmi kvaliteet

Kooliraamatukogu hindamine, mis keskendub programmi üldisele kvaliteedile, on tavaliselt pikaajaline projekt, mis kestab sageli mitu aastat ja hõlmab mitmesuguseid tegevusi. Programmi kvaliteedi hindamine algab tavaliselt tegevusraamistiku paikapanemisest, milleks võib olla kooli akrediteerimisprotsess või piirkondliku/riikliku standardi dokument. Programmi põhjalik hindamine tuleks läbi viia ainult tugeva administratiivse toe ja väliste ekspertide (näiteks piirkonna õppenõuniku) abiga. Küll aga on kasu ka programmi osalisest hindamisest, mis on hoolikalt läbi mõeldud, et see ei nõuaks liigselt ressursi. Näiteks võib teha eneseanalüüsi raamatukogupõhiste õppetegevuste mahu kohta ühe semestri või ühe õppeaasta jooksul, et hinnata, mitu protsenti õpilastest ja õpetajatest on nende tegevustega seotud. Võrdlus standarditega võib piirduda raamatukogu programmi või teenuste ühe aspektiga, näiteks selle ruumid või kogu.

6.3.2. Sidusrühmade arusaamad

Teadusuuringutest leiab palju inspireerivaid ja sisukaid näiteid sidusrühmade arusaamade hindamisest. Kuigi suuremat sorti uurimuse läbiviimine käib enamikule koolidele või koolipiirkondadele üle jõu, leidub sellele lihtsaid, kuid tõhusaid alternatiive. Kaks sellist näidet on a) piirkonna rahuloluküsitlused ja b) koolipõhised küsitlused või tagasisiderühmad.

Enamikul koolipiirkondadel või haridusastutel on mingil kujul iga-aastane rahuloluküsitlus, millele vastavad õpilased, õpetajad ja vanemad. Igal juhul tasuks küsitlusele lisada ka mõni küsimus raamatukogu programmide ja teenuste kohta. Isegi kui jõupingutused ei too alguses loodetud tulemusi, võib lobitöö sellise küsimuse lisamiseks olla oluline viis raamatukogu programmide ja teenuste tutvustamiseks piirkonna administratsioonile.

Üks võimalus raamatukogu kohta õpilaste arvamuste kogumiseks on kasutada direktori abi, et küsitleda kooli kõiki klasse (esimesest klassist peale), esitades õpilastele küsimusi nagu „Mis teeb meie kooli raamatukogu heaks?“ ja „Mida me peaksime rohkem tegema, et see veel paremaks muuta?“. Seejärel analüüsitakse küsitluse andmeid ning jagatakse neid õpetajate, tugipersonali ja lapsevanematega. Keskkooliosas saaks korraldada koosolekuid, kus osaleb igast klassist mitu esindajat, et anda tagasisidet kooliraamatukogu teenuste ja ressursside kohta. Mitme tagasisidekohtumise käigus võib paluda õpilastel välja selgitada, mida nende arvates võiks kooliraamatukogus olla rohkem või vähem ja milliste probleemidega tuleks veel tegeleda, et kooliraamatukogu oleks nende kui õppijate jaoks parem koht. Mõlemat meetodit saab hõlpsalt kohandada raamatukogu programmide ja teenuste konkreetse osa hindamiseks.

6.3.3. Programmi sisu

Programmi sisule keskenduv kooliraamatukogu hindamine võib olla nii üldine kui spetsiifiline ning ühekordne või pidev. Eneseanalüüs võib keskenduda selliste õpitulemuste analüüsile, mida saavutatakse

tänu raamatukogupõhisele juhendamisele ühe semestri või mitme aasta jooksul. Raamatukogupõhiste õppetegevuste kaudu käsitletavaid õpitulemusi võib võrrelda ühe või mitme õppekava õpitulemustega.

Teine võimalus on rakendada õpetajate ja/või osakonnajuhatajate fookusrühmi, kes võiksid arutada, milliseid õpitulemusi tuleks käsitleda raamatukogupõhiste õppetegevuste kaudu. Parimate tulemuste (s.t viljakate arutelude ja avameelsete tähelepanekute) saavutamiseks võiks fookusrühmi kokku kutsuda ja nende kohtumisi läbi viia mitte kooliraamatukoguhoidja, vaid mõni kolmas osapool, s.t väline hindaja, näiteks raamatukoguhoidja kolleeg teisest koolist või piirkonna õppenõunik.

6.3.4. Programmi mõju

Kooliraamatukogu mõju hindamine keskendub lisandväärtuse kontseptsioonile ja seda saab kavandada selliselt, et tuvastataks kooliraamatukogus tehtava uurimistöo panus õpilaste õppimisse. Siin on oluline õpilaste käest teada saada, mida nad on õppinud. Näiteks peaksid õpilased uurimisprojektide tulemusel õppima teemat süvitsi tundma, saama teada, kuidas uurimisprotsess üldse käib, ja väärtustama õppimise tähtsust. Toome ühe näite: saamaks teada, mil määral mõjutasid uurimisprojektid õpilaste õppimist, intervjueriti projekti „Library Power“ (Oberg, 1999) raames 1.–6. klassi õpilasi nende projekti lõpus. Neile esitati järgmised küsimused.

- Räägi mulle veidi oma projektist. Kuidas sa kasutasid raamatuid ja arvuteid? Mis tuli hästi välja ja mis tekitas probleeme?
- Millest sa alustasid? Mida sa tegid projekti keskel? Kuidas sa lõpetasid? Kuidas sa end nendes punktides tundsid?
- Mida sa õppisid, mis sul kohe meelde tuleb? Kas sa jagasid oma projekti ka väljaspool kooli? Mille poolest meenutab sinu projekt asju, mida inimesed teevad väljaspool kooli?

Sarnane lähenemisviis keskkooliõpilaste puhul on *School Library Impact Measure*, mida tuntakse ka nimetuse all *Student Learning Impact Measure* või SLIM (Todd, Kuhlthau & Heinström, 2005). Uurimisprotsessi kolmes etapis palutakse õpilastel täita tagasisidelehed, kus on järgmised küsimused:

- Mõttele veidi oma teema üle ja kirjuta, mida sa sellest tead.
- Kui palju see teema sind huvitab?
- Kui palju sa sellest teemast tead?
- Kui sa mõtled oma uurimisprojektile, siis mis oli selle juures sinu jaoks kõige lihtsam?
- Kui sa mõtled oma uurimisprojektile, siis mis oli selle juures sinu jaoks kõige raskem?
- Mida sa selle uurimisprojekti käigus õppisid? (Seda küsitakse ainult projekti lõpus.)

Muud õpilaste õppimise aspektid, mida võidakse uurida intervjuude, tagasisidelehtede, õppepäevikute või uuringurühmade kaudu, hõlmavad järgmist:

- oskus tuvastada teabe allikat, usaldusväarsust, tõepärasust ja asjakohasust;
- oskus luua usaldusväärseid ja kvaliteetsetel andmetel põhinevaid infotooteid;
- oskus hallata oma digitaalset identiteeti vastutustundlikult.

Õpilastelt intervjuuküsimuste või tagasisidelehtede abil saadud vastuste analüüsimine on kooliraamatukoguhoidjate ja õpetajate jaoks töömahukas ja aeganõudev ülesanne, kuid samas on neil võimalik näha, kuidas õpilased on arendanud oma teadmisi ja arusaama õppekava sisust, samuti info käsitlemise ja protsessi oskusi, mis on olulised nii koolis, tööl kui mujalgi. Õpilaste kaasamine uurimusliku õppeprotsessi aruteludesse aitab ka õpilastel oma isiklikku õppeprotsessi teadvustada, jälgida ja kohendada.

6.3.5. Tõendus põhine praktika

Tõendus põhine praktika on terviklik ja integreeritud lähenemisviis otsuste langetamiseks andmete põhjal. Tõendus põhised praktikad kooliraamatukogudes integreerivad kolme tüüpi andmeid: a) tõendid PRAKTIKA JAOKS (teadusuuringute tulemuste kasutamine praktikas); b) tõendid PRAKTIKAS (kasutades kohapeal kogutud andmeid praktika ümberkuundamiseks); c) tõendid PRAKTIKA KOHTA (kasutajate esitatud ja kasutajate loodud andmete kasutamine kooliraamatukoguhoidjate tegevuse tulemuste näitamiseks) (Todd, 2007). Kooliraamatukoguhoidjad saavad tõendeid PRAKTIKA JAOKS oma erialase hariduse ja arvukate kooliraamatukogusid käsitlevate teadustööde kaudu (nt Haycock, 1992; Kachel *et al*, 2013). Kooliraamatukoguhoidjad kasutavad oma PRAKTIKAS kogutud tõendeid, nagu laenusandmed ja õppetegevuste ajakavad, et teha otsuseid, mis on seotud näiteks ressursside ostmisega lugemist edendavateks tegevusteks ja plaanidega selle kindlustamiseks, et kõigil õpilastel oleks võimalus proovida uurimispõhist õppimist.

6.4. Kooliraamatukogu hindamise mõjud

Hindamine on pideva täiustumise tsükli oluline aspekt. Hindamine aitab viia raamatukogu programmid ja teenused kooskõlla kooli eesmärkidega. Hindamine näitab õpilastele ja õpetajatele, raamatukogu töötajatele ja laiemale haridusringkonnale kooliraamatukogu programmide ja teenustest sündivat kasu. Hindamine annab vajaliku tõendusmaterjali programmide ja teenuste täiustamiseks ning aitab nii raamatukogu töötajatel kui ka kasutajatel neid programme ja teenuseid mõista ja väärtustada. Edukas hindamine toob kaasa programmide ja teenuste uuendamise ning uute programmide ja teenuste väljatöötamise. Hindamine on oluline ka suhtekorralduse ja huvikaitsega seotud algatuste suunamiseks.

6.5. Kooliraamatukogu suhtekorraldus

Suhtekorraldus keskendub pikaajalisele suhtlusele ja strateegilisele kommunikatsioonile, mis loob kasulikke suhteid organisatsiooni ja selle sihtrühmade (s.t kooliraamatukogu ja selle sidusrühmade) vahel (vt jaotist 3.5.4 Kogukonna kaasamine).

Turundus ja reklaam keskenduvad otsesemalt toodetele ja teenustele, mida luuakse raamatukogu kasutajate soovidele ja vajadustele vastamiseks. Huvikaitse aga kujutab endast põhimõtteliselt tegevust muutuste saavutamiseks või mingi idee või probleemiga edasiliikumiseks. Pikemas perspektiivis tuleb luua toetavad suhted kooliraamatukogu sidusrühmade ja toetajatega – selles seisnebki kooliraamatukogu huvikaitse. Nii reklaami, turundust kui ka huvikaitset tuleb kavandada ja ellu viia süstemaatiliselt. Reklaam ja turundus on osa kooliraamatukoguhoidja tööst koolis. Kooliraamatukoguhoidjal on oma osa ka huvikaitstes, kuid tavaliselt on selle kavandamine ja tegemine mõne rühma, nt kooliraamatukogude liidu ülesanne. Kooliraamatukogu reklaam ja turundus keskendub eelkõige raamatukogu kasutajatele. Siin on põhiküsimuseks raamatukogu kasutamine. Kooliraamatukogu huvikaitse fookuses on otsustajad ja inimesed, kes saavad otsustajaid mõjutada. Siin on põhiküsimuseks raamatukogude rahastamine ja kooliraamatukoguhoidja töö muul viisil toetamine.

6.5.1. Reklaam ja turundus

Reklaam on ühesuunaline infovoog, millega teavitatakse kasutajaid sellest, mida raamatukogu pakub. Turundus on kahepoolne – sellega püütakse viia raamatukogu teenused vastavusse potentsiaalsete kasutajate vajaduste ja eelistustega. Kooliraamatukogu pakutavaid teenuseid ja võimalusi tuleb aktiivselt reklaamida ja turundada, et sihtrühmad (nii kool kui ka laiem üldsus) oleksid teadlikud raamatukogu rollist õppetöö partnerina ning atraktiivsete teenuste ja ressursside pakkujana.

Kooliraamatukogul peaks olema kirjalik reklaami- ja turunduskava, mis on loodud koostöös sidusrühmadega. Kava peaks sisaldama soovitud eesmärke, tegevuskava, mis näitab, kuidas need eesmärgid saavutatakse, ja hindamismeetodeid, mille abil hinnatakse reklaami- ja turundustegevuse edukust. Reklaami- ja turunduskava tuleks igal aastal hinnata, üle vaadata ja uuendada. Kava tervikuna

tuleks kooliraamatukoguhoidja ja kooli juhtkonnaga vähemalt kord kahe aasta jooksul põhjalikult läbi arutada.

6.5.2. Huvikaitse

Huvikaitse on plaanipärane ja järjepidev tegevus aja jooksul järk-järgult kasvava mõistmise ja toetuse saavutamiseks. Huvikaitse on küll reklaami ja turundusega seotud, kuid erineb neist märkimisväärselt. Kooliraamatukogu huvikaitse ja eestkõnelemine seisneb peamiste otsustajate mõistmise ja toetuse kujundamises. See kujutab endast teadlikkuse tõstmist ja teadmiste avardamist ning see nõuab aega ja kavandamist. Kooliraamatukogude huvikaitse peaks keskenduma otsustajatele ja otsustajate mõjutajatele, mitte kooliraamatukogu kasutajatele.

Huvikaitse tähendab suhete loomist.

Huvikaitse tähendab teiste mõjustamist. Teadusuuringutega on leitud kuus teiste mõjustamisega seonduvat universaalset põhimõtet (Cialdini, 2006). Need veenmispõhimõtted on huvikaitse edukuse seisukohast olulised: vastastikkus, meeldivus, autoriteet, sotsiaalne tõestus, järjekindlus/pühendumus ja vajadus.

Vastastikkus ja meeldivus on seotud suhete loomisega. Inimesed teevad sageli teiste heaks asju põhjusel, et teised on nende heaks midagi teinud ja teine inimene meeldib neile. Autoriteet ja sotsiaalne tõestus on seotud otsuste langetamisega ebakindlatel aegadel. Inimesed teevad sageli asju seepärast, et seda soovib keegi autoriteetne isik või seda teevad teised nendesarnased inimesed. Järjekindlus/pühendumus ja vajadus seisnevad inimeste tegutsema ärgitamises. Inimesed on tõenäolisemalt valmis midagi tegema, kui neile tundub, et tegevus on nende väärtustega kooskõlas ja et selle tegemine aitab neil vältida ilmajäämist millestki väärtuslikust.

Neid universaalseid põhimõtteid tuleks huvikaitse programmi kavandamisel arvesse võtta. Näiteks peavad kooliraamatukoguhoidjad sageli veenma raamatukoguhoidjaid üleriigilisest raamatukoguühingust, et nad asuksid toetama kooliraamatukogude tegevuspõhimõtteid puudutavat teemat. Järgnevalt on toodud mõned suunavad küsimused, millest võib huvikaitse programmi kavandamisel kasu olla.

- Vajadus: millest võivad teised raamatukoguhoidjad ilma jääda, kui kooliraamatukogusid korralikult ei toetata?
- Järjekindlus/pühendumus: millised on teie ühised väärtused?
- Autoriteet: kelle arvamust nad hindavad?
- Sotsiaalne tõestus: millised teised üleriigilised ühingud on kooliraamatukogude tegevuspõhimõtteid toetanud?
- Vastastikkus: kuidas te saaksite toetada teisi ühingusse kuuluvaid raamatukoguhoidjaid nende probleemides?
- Meeldivus: mis teile teiste raamatukoguhoidjate juures meeldib ja kuidas te saaksite seda välja näidata?

Huvikaitse on midagi sellist, mida kooliraamatukoguhoidjad ja nende liitlased saavad teha, ühendades jõud teistega ja liikudes edasi plaanipäraselt. IFLA e-õppe platvorm (www.ifla.org/bsla) pakub ressursse neile, kes soovivad aidata kaasa raamatukogude huvikaitsele ja tahaksid selle kohta rohkem teada saada. Sellel saidil on kooliraamatukogude huvikaitsega seotud materjale, sealhulgas juhtumiuuringuid kooliraamatukogude võrgustiku moodustamise, kooliraamatukogude seadusandluse muutmise ja kooliraamatukogude arendamise kohta haridusreformi jõuna. Huvikaitse on kooliraamatukogu arengu edendamiseks ja säilitamiseks hädavajalik. Nii huvikaitse kui ka hindamine aitavad kujundada mõistmist ja leida tuge tööle, mida tehakse meie koolides kõigi jaoks õpetamise ja õppimise täiustamiseks.

Kasulikud ressursid

American Association of School Librarians. (2014). *Advocacy*. Aadress: www.ala.org/aasl/advocacy

- Cialdini, R. B. (2006). *Influence: The psychology of persuasion* (Rev. ed.). New York: Harper Business Books.
- Department for Education and Office for Standards in Education, Children's Services and Skills [UK]. (2006). *Improving performance through school self-evaluation and improvement planning*. Address: [http://dera.ioe.ac.uk/5986/1/Improving_%20performance%20through%20school%20self-evaluation%20and%20improvement%20planning%20\(PDF%20format\).pdf](http://dera.ioe.ac.uk/5986/1/Improving_%20performance%20through%20school%20self-evaluation%20and%20improvement%20planning%20(PDF%20format).pdf)
- Department for Education and Skills and the School Libraries Working Group [UK]. (2004). *Self-evaluation model: School libraries resource materials*. Address: www.informat.org/schoollibraries/index.html
- FADBEN. (2012). *The FADBEN manifesto: Teaching information-documentation and information culture*. Address: <http://fadben.asso.fr/2012-FADBEN-Manifesto.html>
- Haycock, K. (1992). *What works: Research about teaching and learning through the school's library resource center*. Seattle, WA: Rockland Press.
- Kachel, D. E., et al. (2013). *School library research summarized: A graduate class project*. Mansfield, PA: Mansfield University. Address: <http://sl-it.mansfield.edu/upload/MU-LibAdvoBklt2013.pdf>
- LRS (Library Research Service, Colorado State Library, Department of Education). (2015). *School libraries impact studies*. Address: www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/
- Mollard, M. (1996). *Les CDI à l'heure du management* [CDI ajajuhtimise kohta]. Paris: École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques.
- Oberg, D. (2009). Libraries in schools: Essential contexts for studying organizational change and culture. *Library Trends*, 58(1), 9-25.
- Todd, R. (2007). Evidence based practice and school libraries: From advocacy to action. In S. Hughes-Hassell & V. H. Harada (toim.), *School reform and the school library media specialist* (lk 57–78). Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Todd, R. J. & Kuhlthau, C. C. (2005a). Student learning through Ohio school libraries, Part 1: How effective school libraries help students. *School Libraries Worldwide*, 11(1), 63–88.
- Todd, R. J. & Kuhlthau, C. C. (2005b). Student learning through Ohio school libraries, Part 2: Faculty perceptions of effective school libraries. *School Libraries Worldwide*, 11(1), 89–110.
- Todd, R., Kuhlthau, C. & Heinström, J. (2005). *SLIM Toolkit*. New Brunswick, NJ: Center for International Scholarship in School Libraries, Rutgers University. Address: <http://cissl.scils.rutgers.edu/index.html>
- Todd, R. J., Kuhlthau, C. C., & OELMA. (2004). *Student learning through Ohio school libraries: The Ohio research study*. Columbus, OH: Ohio Educational Library Media Association. Address: www.oelma.org/studentlearning/default.asp
- Williams, D., Wavell, C. & Morrison, K. (2013). *Impact of school libraries on learning: Critical review of published evidence to inform the Scottish education community*. Aberdeen, Scotland: Robert Gordon University, Institute for Management, Governance & Society (IMaGeS). Address: www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf

SÕNASTIK

See sõnastik põhineb juhiste retsensentide ja kaasautorite soovitudel. Lisateavet ingliskeelse raamatukogunduse terminoloogia kohta leiab sõnastikust ODLIS (Online Dictionary for Library and Information Science), mille autor on Joan M. Reitz ja mille on avaldanud ABC-CLIO aadressil www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_1.aspx. Selle sõnastiku kõva- ja paberköidet pakub Libraries Unlimited.

andmebaas (*database*): suur, regulaarselt uuendatav seotud andmete kogu, mis koosneb ühtses vormingus kirjetest, mis on korraldatud andmete hõlpsaks ja kiireks otsimiseks ja kättesaamiseks ning mida hallatakse andmebaasitarkvara abil. Kooliraamatukogudes sageli kasutatavad andmebaasid on kataloogid, artikliandmebaasid ja täistekstiandmebaasid, mida kasutatakse tavaliselt aastaste litsentsilepingute alusel, mis võimaldavad juurdepääsu ainult raamatukogu lugejatele ja töötajatele

bibliograafiakoolitus (*bibliographic instruction*): raamatukogu tekstide ja süsteemide kasutamise õpetamine kasutajatele (vt ka kasutajakoolitus; meedia- ja infopädevus; raamatukogukoolitus)

eetikakoodeks (*code of ethics*): normide kogum, mis reguleerib raamatukoguhoidjate, raamatukogu personali ja teiste infospetsialistide käitumist ning valikuid nende töös. Tavaliselt kuuluvad siia võrdse juurdepääsu, intellektuaalse vabaduse, konfidentsiaalsuse ja intellektuaalomandi õiguste austamise, kutsemeisterlikkuse, täpsuse, aususe, erapooletuse, viisakuse ning kolleegide ja raamatukogu kasutajate austamise normid

huvikaitse (*advocacy*): plaanipärane ja järjepidev tegevus aja jooksul järk-järgult kasvava mõistmise ja toetuse saavutamiseks

infokirjaoskus vt infopädevus

infokultuur (*culture of information*): teadmiste kogum, mis on vajalik selleks, et õpilased saaksid aru teabe olemusest ja selle loomisest, kujundaksid asjatundliku arusaama info- ja kommunikatsioonitööstuse huvidest ja mehhanismidest ning õpiksid suhtuma kriitiliselt lõpututesse tehnoloogilistesse uuendustesse ja inimeste „dokumendistamisse“ isikuandmete kasutamisel. Samuti hõlmab see info kasutamise seotud eetiliste ja vastutustundlike hoiakute kujundamist (vt ka meedia- ja infopädevus)

infopädevus (*information competence, information literacy*): oskuste, hoiakute ja teadmiste kogum, mis on vajalik tõhusaks, vastutustundlikuks ja eesmärgipäraseks infole juurdepääsuks, selle hindamiseks ja kasutamiseks. Tavaliselt kuulub selle juurde oskus teada, millal on probleemi lahendamiseks või otsuse tegemiseks vaja infot, oskus seda vajadust sõnastada, infot leida ja kasutada, vajadusel teistega jagada ning probleemi või otsuse juures rakendada. Nimetatakse ka infokirjaoskuseks (vt ka meedia- ja infopädevus)

kasutajakoolitus (*user education*): kõik vahendid, mille eesmärk on aidata kasutajatel paremini mõista raamatukogu, selle tekste ja süsteeme ning teenuseid, sealhulgas sildid, jaotusmaterjalid ja kirjanduse teejuhid ning otsene koolitamine (vt ka bibliograafiakoolitus, raamatukogukoolitus, meedia- ja infopädevus)

kataloogimine (*cataloguing*): teaberessursi kirjeldamise ja kataloogikirjete loomise protsess. Tavaliselt sisaldab see bibliograafilist kirjeldust, teemaanalüüsi, liigi määramist ja tegevusi, mis on seotud teaviku füüsilise ettevalmistamisega riulile paigutamiseks

kodanikuaktiivsus (*civic engagement*): individuaalsed ja kollektiivsed tegevused, mille eesmärk on tuvastada avalikkusele muret tekitavaid küsimusi ja nendega tegeleda; samuti kogukonna elukvaliteedi parandamiseks vajalike teadmiste, oskuste, väärtuste ja motivatsiooni arendamine

kodanikuks olemine (*citizenship*): kogukonna liikme (s.t kodaniku) õiguslik ja poliitiline staatus koos kodaniku õiguste, kohustuste ja privileegidega. Lisaks üksikisiku põhiõigustele ja -kohustustele hõlmab see ka isiku iseloomu kvaliteeti ja seda, kuidas ta kogukonnas inimesena käitub

kogu (*collection*): kõik teavikud, mida raamatukogu kogub, korrastab ja teeb kättesaadavaks. Tavaliselt mõeldakse selle all füüsilisi teavikuid, kuid see võib viidata ka digiressurssidele. Kogus olevad teavikud võivad olla füüsilisel või digitaalsel kujul, trükitud või mittetrükitud, asuda kohapeal või mujal, olla raamatukogu omandis, raamatukogu kaudu raha eest juurdepääsetavad või teistest asutustest vabalt kättesaadavad

kooliraamatukogu (*school library*): füüsiline ja digitaalne õpperuum avalikus või eraomandis põhi- või keskkoolis, mis täidab õpilaste teabevajadusi ning õpetajate ja töötajate õppekavast tulenevaid vajadusi. Kooliraamatukogul on kooli õppeastmetele sobivate õppematerjalide kogu. Kooliraamatukogu juhib kooliraamatukoguhoidja, kes on pühendunud õpilaste ja õpetajate kognitiivse, isikliku, sotsiaalse ja kultuurilise kasvu edendamisele, pakkudes lugemise ja uurimistööga seotud tegevusi ja teenuseid. Kooliraamatukogu või kanda ka teistsugust nimetust

kooliraamatukoguhoidja (*school librarian*): raamatukogundusharidusega õpetaja, kes vastutab kooliraamatukogu tegevuste, programmide ja teenuste juhtimise või algatamise eest. Lisaks igapäevategevuse juhtimisele toetab kooliraamatukoguhoidja õppekava täitmist kogude täiendamise kaudu, õpetab kooliastmele sobivaid meedia- ja infokirjaoskusi, abistab õpilasi nende tasemele vastava lugemisvara valimisel ning aitab õpetajatel kaasata raamatukogu teenuseid ja materjale õppeprogrammidesse. Kooliraamatukoguhoidja võib kanda ka teistsugust ametinimetust

kooliraamatukogu programm (*school library program*): plaanipärane terviklik õpetamis- ja õppimistegevuste kogum, mille eesmärk on arendada õpilaste meedia- ja infopädevust, uurimistöö oskusi, lugemist, digioskusi ning muid kirjaoskuse ja õppekavaga seotud pädevusi

kureerimine (*curation*): muuseumi, galerii või muu näitusekoha ja kõigi seal hoitavate või välja pandud esemekogude arendamine, hooldamine, korraldamine ja koordineerimine. Samuti tähendab see digiobjektide kogude, näiteks veebisaitide arendamist. Selliste spetsiaalsete kogude eest vastutaval isikul (s.t kuraatoril) peavad olema erialased teadmised ja kogemus, mis on seotud väärtuslike esemete valimisega ning kasutajate abistamisega kogudes olevate esemete otsimisel ja tõlgendamisel

laenutamine (*circulation*) raamatukogu teavikute laenutamise ja tagastamise protsess. Hõlmab ka arvestust mingi perioodi jooksul laenutatud teavikute koguarvu ja kindla teaviku laenutuste koguarvu üle mingil perioodil (tavaliselt aasta jooksul)

meedia- ja infopädevus (*media and information literacy*): oskuste, hoiakute ja teadmiste kogum, mis on vajalik, et mõista ja kasutada teabe edastamise eri tüüpi meediate ja vorminguid ning nende kaudu edastatavat teavet. Siia kuulub näiteks arusaam, et teave ja meedia on loodud inimeste poolt isiklikel, sotsiaalsetel, poliitilistel ja majanduslikel eesmärkidel ning on oma olemuselt kallutatud

programm vt kooliraamatukogu programm

põlisrahvas (*indigenous*): mõiste, mida kasutatakse üldiselt põlisrahvaste tähistamiseks, kuigi osa neist võib otsustada end määratleda ja nimetada omaenda keeles või kindla hõimunimetuse järgi. Mõned võivad kasutada ka muid nimetusi, nt põliselanik, põlisasukas, pärismaalane, põlisameeriklane, esimene rahvas jne

raamatukogukoolitus, allikakeskne (*library instruction, a sources approach to*): kasutajatele raamatukogu vahendite ja allikate olemuse ja kasutusvõimaluste õpetamine, eriti mis puudutab teatmekogusid ja kartoteeke teabe leidmiseks. Sellisele lähenemisviisile keskenduti 1960. ja 1970. aastatel

raamatukogukoolitus, protsessikeskne (*library instruction, a process approach to*): kasutajate õpetamine, kuidas kujundada isiklikku õppimisprotsessi, vahendades afektiivseid, kognitiivseid ja füüsilisi aspekte

(tundeid, mõtteid, tegevusi) teabe kasutamisel teadmiste saamiseks või probleemide lahendamiseks. Seda teaduspõhist lähenemisviisi, mille aluseks on infootsingu protsess (Kuhlthau, 1985), hakati rõhutama 1990. aastatel

raamatukogukoolitus, rajaleidmisel põhinev (*library instruction, a pathfinder approach to*): kasutajate õpetamine, kuidas kasutada otsingustrateegiaid, s.t kuidas rakendada ekspertkogemusel põhinevaid loogikamustreid raamatukogu vahenditele ja allikatele juurdepääsuks. Sellist lähenemisviisi rõhutati 1980. aastatel

raamatukogukoolitus, uurimuslik: õpetamisviis, mis rõhutab teabest mõtlemist ja teabe kasutamist probleemide lahendamise vaatenurgast ning mis lõimib mõtlemise ja probleemide lahendamise õpetamise teadmised vahenditest, allikatest ja otsingustrateegiatest. Sellist lähenemisviisi hakati toonitama 1990. aastatel

rajaleidmine (*pathfinder*): soovitatav otsingustrateegia raamatukogu vahendite ja allikate kasutamiseks

BIBLIOGRAAFIA

Juhistes on iga peatüki lõpus loetletud peatükis käsitletud teemadega seotud **Kasulikud ressursid**. Alljärgnev bibliograafia sisaldab materjale, mida kasutati juhiste läbivaatamise käigus, ning dokumendi retsensentide ja kaasautorite soovitatud ressursse. Peatükkide lõpus nimetatud materjalid on siit välja jäetud.

Alexandersson, Mi., & Limberg, L. (2004). *Textflytt och sökslump: Informationssökning via skolbibliotek* [Teksti liigutamine ja juhuslik otsimine: infootsing kooliraamatukogu kaudu]. Stockholm, Rootsi: Myndigheten för Skolutveckling.

American Association of School Librarians. (2009). *Empowering learners: Guidelines for school library programs*. Chicago: American Library Association.

American Association of School Librarians. (2008). *Learning 4 life: A national plan for implementation of Standards for the 21st-Century Learner and Guidelines for the School Library Media Program*. Chicago: ALA. Address: www.ala.org/aasl/learning4life.

American Association of School Librarians. (2009). *Standards for the 21st-century learner in action*. Chicago: AASL.

Asselin, M., & Doiron, R. (2013). *Linking literacy and libraries in global communities*. Farnham, England: Ashgate Publishing.

Barrett, H., et al. (2010). *Skolbibliotekets möjligheter: Från förskola till gymnasium* [Kooliraamatukogu võimalused: lasteaiast keskkoolini]. Lund, Rootsi: BTJ Förlag.

Capra, S., & Ryan, J. (toim.). (2002). *Problems are the solution: Keys to lifelong learning*. Capalaba, Australia: Capra Ryan & Associates.

Chapron, F. (2012). *Les CDI des lycées et collèges: De l'imprimé au numérique* [CDI või kooliraamatukogud põhikooli III astmes ja keskkoolis: trükistest digitaalseks] (nouvelle édition). Paris: Presses universitaires de France.

Coatney, S. (toim.). (2010). *The many faces of school library leadership*. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.

Connaway, L., & Powell, R. (2010). *Basic research methods for librarians*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Cook, D., & Farmer, L. (toim.). (2011). *Using qualitative methods in action research*. Chicago, IL: American Library Association.

Court, J. (toim.). (2011). *Read to succeed*. London [UK]: Facet Publishing.

Crowley, J. D. (2011). *Developing a vision: Strategic planning for the school librarian in the 21st century* (2nd ed.). Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.

Das, L., & Walhout, J. (2012). *Informatievaardigheden en de mediabecaris* [Infopädevus ja kooli meediaspetsialist]. Rapport 30. Heerlen, Netherland: Open Universiteit, Ruud de Moor Centrum.

Erikson, R., & Markuson, C. (2007). *Designing a school library media center for the future* (2nd ed.). Chicago: American Library Association.

Farmer, L. (2014). *Introduction to reference and information and services in today's school library*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Farmer, L. (2011). *Instructional design for librarians and information professionals*. New York: Neal-Schuman.

- Farmer, L., & McPhee, M. (2010). *Technology management handbook for school library media centers*. New York: Neal-Schuman.
- Hughes-Hassell, & Harada, V. H. (2007). *School reform and the school library media specialist*. Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Gordon, C. (2000). *Information literacy in action*. Melton, Woodbridge, UK: John Catt Educational.
- Guldér, M., & Helinsky, Z. (2013). *Handbok för skolbibliotekarier: Modeller, verktyg och praktiska exempel* [Kooliraamatukogu käsiraamat: mudelid, tööriistad ja praktilised näited]. Lund: BTJ Förlag.
- Hart, G. (2011). The “tricky business” of dual use school community libraries: A case study in rural South Africa, *Libri*, 61(3), 211–225.
- Hart, G. (2012). Teacher-librarians leading change: Some stories from the margins. *School Libraries Worldwide*, 18(2), 51–60.
- Hoel, T., Rafste, E. T., & Sætre, T. P. (2008). *Opplevelse, oppdagelse og opplysning: fagbok om skolebibliotek* [Seiklus, avastused ja kogemus: kooliraamatukogude õpik]. Oslo: Biblioteksentralen.
- Kelsey, M. (2014). *Cataloging for school librarians*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Kiefer, B., & Tyson, C. (2009). *Charlotte Huck's children's literature: A brief guide*. New York: McGraw Hill.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., & Caspari, A. K. (2012). *Guided inquiry design: A framework for inquiry in your school*. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., & Caspari, A. K. (2015). *Guided inquiry: Learning in the 21st century school* (2nd ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Lester, J., & Koehler, W. (2007). *Fundamentals of information studies* (2nd ed). New York: Neal-Schuman.
- Limberg, L. (2003). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: En kunskapsöversikt* [Kooliraamatukogu pedagoogiline roll: süstemaatiline ülevaade]. Stockholm: Statens skolverk.
- Limberg, L., Hultgren, F., & Jarneving, B. (2002). *Informationssökning och lärande: En forskningsöversikt* [Infootsing ja õppimine: teadusuuringute ülevaade]. Stockholm: Skolverket.
- Limberg, L., & Lundh, A. H. (toim.). (2013). *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap*. [Kooliraamatukogude roll muutuval maastikul]. Lund: BTJ Förlag. Address: [www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/Slutrapport 2013/Skolbibliotekets roller slutrapport 2013.pdf](http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/Slutrapport%202013/Skolbibliotekets%20roller%20slutrapport%202013.pdf).
- Liquete, V. (toim.) (2014). *Cultures de l'information* [Infokultuurid]. CNRS Editions: Paris.
- Malmberg, S., & Graner, T. (2014). *Bibliotekarien som medpedagog eller Varför sitter det ingen i lånedisken?* [Raamatukoguhoidja kui kaaspedagoog ehk miks keegi ei istu raamatukogulaua taga?]. Lund: BTJ Förlag.
- Markuson, C., & European Council of International Schools. (2006). *Effective libraries in international schools*. Saxmundham, UK: John Catt Educational.
- Morris, B. J. (2010). *Administering the school library media center* (5th ed.). Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited. Saadaval veebis e-raamatuna.
- Niinikangas, L. (1995). An open learning environment – new winds in the Finnish school library. *Scandinavian Public Library Quarterly* 4, 3-10.
- Pavey, S. (2014). *Mobile technology and the school library*. Swindon, UK: School Library Association UK. Series: SLA Guidelines Plus.
- Rosenfeld, E., & Loertscher, D. V. (toim.). (2007). *Toward a 21st century school library media program*. Lanham, MD: Scarecrow Press.

- Sardar, Z., & Van Loon, B. (2010). *Introducing media studies: A graphic guide*. London, England: Icon Books.
- School Library Association [UK]. *Guideline series*. Address: www.sla.org.uk/guidelines.php.
- Schultz-Jones, B. A., & Ledbetter, C. (2013). Evaluating students' perceptions of library and science inquiry: Validation of two new learning environment questionnaires. *Learning Environments Research*, 16(3), 329–348.
- Shaper, S. (toim.). (2014). *The CILIP guidelines for secondary school libraries*. London, UK: Facet Publishing.
- Schlamp, G.(toim.). (2013). *Die Schulbibliothek im Zentrum: Erfahrungen, Berichte, Visionen* [Kooliraamatukogu keskmes: kogemus, lood, visioonid]. Berlin: BibSpider.
- Zamuda, A., & Harada, V. H. (2008). *Librarians as learning specialists: Meeting the learning imperative for the 21st century*. Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Thomas, N. P., Crow, S. R., & Franklin, L. L. (2011). *Information literacy and information skills instruction: Applying research to practice in the 21st century school library* (3rd ed.). Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited. Saadaval veebis e-raamatuna.
- Tilke, A. (2011). *The International Baccalaureate Diploma Program and the school library: Inquiry-based education*. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited. Saadaval veebis e-raamatuna.
- Tomlinson, C., & Lynch-Brown, C. (2009). *Essentials of young adult literature* (2nd ed.). Old Tappan, NJ: Pearson.
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K., & Cheung, C. K. (2012). *Education aux médias et à l'information: programme de formation pour les enseignants* [Meediaharidus ja info: koolitusprogramm õpetajatele]. Paris: UNESCO.
- Woolls, B., Weeks, A. C. & Coatney, S. (2013). *School library media manager* (5th ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.

Lisa A. IFLA kooliraamatukogude manifest (2021)

Kooliraamatukogu programmi visioon

Kooliraamatukogu programm edendab ja täiustab kogu koolikollektiivi jaoks õpetamist ja õppimist. See saavutatakse tänu kooliraamatukogu kvalifitseeritud spetsialistidele, kogudele ja aktiivsele koostööle, arendades kaasavas ja õiglaselises hariduses kirjaoskusi, mõtlemist ja maailmakodanikuks olemist.

Kooliraamatukogu programmi missioon

Kooliraamatukogu programm ja kvalifitseeritud kooliraamatukogu spetsialistid keskenduvad õpilaste arengule, pakkudes võrdset juurdepääsu õppimisvõimalustele, ressurssidele ja õpperuumidele, mis võimaldavad kõigil koolikollektiivi liikmetel saada aktiivseteks kriitilisteks mõtlejateks, efektiivseteks lugejateks ning mitmesugusel kujul teabe vastutustundlikeks kasutajateks, hindajateks ja loojateks.

Peab olema tagatud kõigi õppijate vajadustele ja võimetele vastav võrdne juurdepääs põhi- ja keskkooli raamatukogu ühisõppekeskkonnale, ressurssidele ning diferentseeritud õppevõimalustele, sõltumata vanusest, rassist, soost, usutunnistusest, seksuaalsest sättumusest või identiteedist, puudest, rahvusest, keelest, ametialasest, majanduslikust või sotsiaalsest staatusest. Neile, kes ei ole võimelised kasutama raamatukogu põhiteenuseid ja materjale, peab võimaldama eriteenuseid ja erimaterjaleid.

Juurdepääs kooliraamatukogu programmi teenustele ja kogudele peab põhinema ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonil ning seda ei tohi allutada mis tahes ideoloogilisele, poliitilisele või usulisele tsensuurile ega kaubanduslikule survele. Kooliraamatukogud on vastavalt IFLA rahvaraamatukogude manifestile seotud rahvaraamatukogude ja laiema teabevõrgustikuga.

Rahastamise seadusandluse ja võrgustikud

Kooliraamatukogul programmil on tähtis koht kõikides haridusstrateegiates, sh kirjaoskuse, info hankimise ja loomise ning majanduse, kultuuri ja sotsiaalelu arengus. Kohalike, regionaalsete ja riigiorganite kohustuste hulka kuulub kooliraamatukogu programmide toetamine vastava seadusandluse ja tegevuspõhimõtete kaudu. Kooliraamatukogusid tuleb pidevalt ja piisavalt toetada, et neil oleks võimalik kasutada väljaõppinud personali, vajalikke materjale, tehnoloogiaid ja vahendeid ning tagada elukestev erialane õpe. Kooliraamatukogu programmid peavad olema õpilastele ja kooli töötajaskonnale tasuta.

Kooliraamatukogu on kohaliku, regionaalse, üleriigilise ja rahvusvahelise raamatukogu- ning infovõrgustiku oluline koostööpartner.

Seal, kus kooliraamatukogu jagab ruume ja/või ressursse teist tüüpi raamatukoguga, nt rahvaraamatukoguga, peavad kooliraamatukogu eriomased vajadused olema arvesse võetud ja rahuldatud aktiivses koostöös kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialistiga.

Kvalifitseeritud raamatukogutöötajad

Kooliraamatukoguhoidja on vastava kvalifikatsiooniga, motiveeritud ja pühendunud töötaja, kes vastutab kooliraamatukogu töö planeerimise ja juhtimise eest. Kooliraamatukoguhoidja teeb koostööd kõikide koolikollektiivi liikmetega ning peab sidet rahvaraamatukogu ja laiema üldsusega. Ta peaks olema raamatukoguühingu liige. Kooliraamatukoguhoidjat peaks tema töös toetama piisaval hulgal raamatukoguetnikke, kes on läbinud raamatukogunduse väljaõppe. Samuti võivad abiks olla korraliku väljaõppega vabatahtlikud.

Kooli raamatukoguhoidja ja raamatukoguametnike kvalifikatsioon ja roll varieerub olenevalt kooli eelarvest, õppekavast ja õpetamismetoodikast, lähtudes kohalikest ja riiklikest õigus- ja finantsraamistikest.

Üha enam võrgustunud keskkonnas peavad kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialistid olema head juhid, valdama arenevate kirjaoskuste ja digipädevuste kavandamist ja õpetamist, kooliraamatukogu ruumide ja programmi käigushoidmist ja juhtimist ning mõtlema nii õpetajatele kui ka õpilastele.

Kooliraamatukogu programmi eesmärgid

Kooliraamatukogu on ühine õpikeskkond, kus kooliraamatukoguhoidja õpetab ja teeb koostööd koolikollektiiviga, et saavutada järgmist:

- tagada kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialistina asjatundlik juhendamine kõigile õppijatele;
- toetada ja edendada kooli missioonis ja õppekavas loetletud hariduslikke eesmäärke;
- toetada ja edendada kultuurilisi ja sotsiaalseid eesmäärke vastavalt kohaliku kogukonnaga kavandatule;
- tagada kõigile õppijatele turvaline õpikeskkond, kus austatakse ja toetatakse nende teadmiste kogumise püüdlusi ning kaitstakse isikuandmeid;
- kureerida ja kasutada laias valikus asjakohaseid ja paindlikke õpperessursse ja juhendamistrateegiaid, mis vastavad kõikide õppijate vajadustele ja võimetele, pakkudes samal ajal õppijatele mitmekülgeid ideid, kogemusi ja arvamusi;
- kujundada ühiselt aktiivse uurimis- ja avastusõppe kogemusi füüsilises ja virtuaalses ruumis;
- soodustada iseseisvat lugemist teadmiste hankimiseks, mõistmiseks, kujutlusvõime kasutamiseks ja loetava nautimiseks;
- ergutada ja parandada lugemisostust ja selle nautimist mitmesuguste ressursside ja strateegiate kaudu, sealhulgas korraldades igas vanuses lugejatele ettelugemisi;
- õpetada õppijaid selliselt, et neist saaksid eetilised info ja teadmiste kasutajad ning loojad;
- suunata õppijaid, et nad jääksid kogu eluks raamatukogusid kasutama;
- korraldada õppetegevusi, mis ergutaksid kultuuri- ja ühiskonnateadlikkust ning -tundlikkust;
- reklaamida kooliraamatukogu tööd ning kaasata sellesse kogu koolikollektiiv ja väline kogukond;
- osutada teenuseid ja pakkuda tegevusi kogu koolipäeva jooksul ja pärast seda;
- rakendada ja kaitsta põhimõtet, et intellektuaalne vabadus ja vaba juurdepääs infole on olulised tulemuslikuks ja vastutustundlikuks kodanikuks olemiseks ja osalusdemokraatiaks;
- pakkuda õpetajatele ja koolipersonalile erialase enesetäiendamise võimalusi, eriti seoses uute ressursside ja tehnoloogiate, õppekava ja juhendamistrateegiatega;
- osaleda kõigi kooliraamatukogu programmi eesmärkide ja tegevuste pidevas läbivaatamises ja uuendamises;
- ületada digitaalne lõhe ja muud tõrjutuse vormid.

Kooliraamatukogu programm täidab neid ülesandeid, koostades erapooletud tegevuspõhimõtted ja õppeprogrammid, valides ja komplekteerides kvaliteetseid ressursse ja tehnoloogiaid, pakkudes füüsilist ja vaimset juurdepääsu mitmekesistele infoallikatele, pakkudes osaluspõhiseid füüsilisi ja virtuaalseid õpikeskkondi ning palgates kvalifitseeritud kooliraamatukoguspetsialiste ja vastava väljaõppega raamatukoguametnikke.

Töö ja juhtimine

Tulemusliku ja vastutustundliku töö tagamiseks peab kooliraamatukogu programm vastama järgmistele nõuetele:

- kooliraamatukogul kui ühisõppekeskkonnal on halduslik tugi, et kooliraamatukogu programmist saadav kasu oleks täielik;
- sõnastatud on kooliraamatukogu teeninduspõhimõtted, milles on kirjas kooli õppekavaga kooskõlalised raamatukogu eesmärgid, prioriteedid ja teenindus;
- kehtestatud on juhtkonna poolt heaks kiidetud õpperessursside arendamise ja tsensuuri vältimise põhimõtted;
- kooliraamatukogu tööd korraldatakse ja tehakse ametialaste standardite järgi;
- kooliraamatukogu teenindus hõlmab kogu koolikollektiivi ja toimib kooskõlas kohaliku ja globaalse kogukonna vajadustega;
- kooliraamatukogu teeb koostööd kooli õpetajate, hoolekogu, juhtkonna, lapsevanemate, teiste raamatukoguhoidjate ja infotöötajatega ning kogukonnarühmadega;
- kooliraamatukogu tegutseb läbipaistvalt tänu pidevale seire-, hindamis- ja aruandlusprotsessile, mille andmeid arutatakse ja jagatakse kooli ja kohaliku kogukonna liikmete ja sidusrühmadega;
- kooliraamatukogu on välja toodud nii kooli tutvustavates materjalides kui ka veebilehtedel.

Manifesti tutvustamine ja levitamine

Iga laps väärrib selles manifestis kirjeldatud kooliraamatukogu programmi hüvesid, mis toetavad UNESCO säästva arengu 4. eesmärki: „Tagada kõikidele kaasav ja kvaliteetne haridus ning toetada elukestvat õpet.“ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg4>

Riikide valitsusi kutsutakse üles looma oma haridusministeeriumite ja -ametite kaudu strateegiaid, tegevuspõhimõtteid, plaane ja pidevaid analüüse selle manifesti põhimõtete elluviimiseks.

Koolijuhte ja koolide kohalikke halduskogusid julgustatakse kasutama seda manifesti oma strateegilistes dokumentides, et aidata õpilastel saada vastutustundlikeks kodanikeks.

Lisa B. Kooliraamatukogu eelarvekava

Kooliraamatukogu eelarvekava koostamiseks on kooliraamatukoguhoidjal vaja mõista ja teada järgmist:

- kooli eelarve koostamise protsess;
- eelarvetsükli ajakava;
- eelarve koostamisega seotud võtmeisikud;
- raamatukogu teadaolevad vajadused;
- eelarve aruandlus.

Eelarvekava osad on muuhulgas järgmised:

- uute ressursside (nt raamatud, perioodika, multimeedia ja digitaalsed materjalid) soetamiseks vajalik summa;
- kulumaterjalide ja haldusvahendite soetamiseks vajalik summa;
- reklaamüritusteks ja -materjalideks vajalik summa;
- teenusteks vajalik summa (nt paljundamine, parandustööd);
- IKT seadmete, tarkvara ja litsentsimise kulud, kui need ei sisaldu kooli üldises IKT eelarves.

Üldiselt peaks kooliraamatukogu teavikute eelarve moodustama vähemalt 5% koolisüsteemi kuludest ühe õpilase kohta (välja arvatud palgad, eriõppe kulud, transpordi- ja kinnisvarainvesteeringute kulud).

Personalikulud võivad olla raamatukogu eelarves, kuid osas koolides sobivad need siiski paremini üldisesse personaleelarvesse. Igal juhul tuleks raamatukogu personalikulude prognoosimisse kaasata kooliraamatukoguhoidja. Palkadeks ette nähtud summa on tihedalt seotud selliste oluliste küsimustega nagu kooliraamatukogu võimalikud lahtiolekuajad ning pakutavate teenuste kvaliteet ja valik. Eriprojektideks ja muudeks arendustöödeks (nt uute riiulite soetamiseks või ruumide remondiks) võib vaja minna eraldi rahataotlust.

Lisa C. Uurimusliku õppe mudelid

Siin on mõned head uurimusliku õppeprotsessi mudelid.

Michael Marlandi üheksa küsimust (Ühendkuningriik)

Marland, M. (1981). *Information skills in the secondary curriculum*. Schools Council Methuen.

Striplingi ja Pittsi mudel REACTS (USA)

Stripling, B. & Pitts, J. (1988). *Brainstorms and blueprints: Teaching research as a thinking process*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Infoprotsess (Austraalia)

Australian School Library Association, Australian Library and Information Association. (2001). *Learning for the future: Developing information services in schools* (2nd ed.). Carlton South, Australia: Curriculum Corporation.

Keskendumine uurimisküsimusele (Kanada)

Alberta Learning. (2003). *Focus on inquiry: A teacher's guide to inquiry-based learning*. Edmonton, AB: Alberta Learning, Learning Resources Branch.

Suunatud uurimine (USA)

Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. & Caspari, A. K. (2007). *Guided inquiry: Learning in the 21st century*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K. & Caspari, A. K. (2012). *Guided inquiry design: A framework for inquiry in your school*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Schmidt, R. (2013). *A guided inquiry approach to high school research*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Lisa D. Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestiku näidis (Kanada)

Allikas: *Achieving Information Literacy: Standards for School Library Programs in Canada* (lk 74–77). Ottawa, Canada: The Canadian School Library Association, The Association for Teacher Librarianship, Kanada, 2003.

1. Programm keskendub infopädevuse õpetamisele ja lugemise edendamisele	JAH	Mõnevõrra	EI
a. Uurimuslik õpe, mis on seotud infopädevuse oskuste järjepidevusega			
b. Infopädevuse programmi integreerimine õppekavasse			
c. Koostöö õpetajate, kooliraamatukoguhoidjate, administratsiooni, lapsevanemate ja kogukonnaliikmete vahel			
d. Kooliraamatukoguhoidja osaleb õpilaste saavutuste hindamises ja aruandluses			
e. Raamatukogu programmide võrdne juurdepääsetavus kõigile õpilastele			
f. Lugemis- ja kirjaoskuse programmi väljatöötamine, toetamine ja rakendamine			
2. Personalis on ette nähtud kvalifitseeritud, pädevad ja motiveeritud kooliraamatukoguhoidjad, keda toetavad tehnilised töötajad ja raamatukoguetnikud	JAH	Mõnevõrra	EI
a. Ühine planeerimine ja õpetamine koos õpetajatega, saavutades õppeaine ja infopädevuse eesmärgid ressursidel põhinevate uurimisprojektide kaudu			
b. Kooliraamatukoguhoidja õpetab tehnoloogia- ja infopädevuse oskusi töötajatele ning õpilastele uurimisprojektides ja vastavalt vajadusele			
c. Kogusse koondatakse mitmekesiseid ressursse, lähtudes piirkondlikest õppekavanõuetest ja kohalikest huvidest			
d. Tõhus personalihaldus (raamatukoguetnikud, tehnilised töötajad, õpilastest abilised, vabatahtlikud)			
e. Tõhus seadmete haldamine (laenamine, soetamine ja hooldus)			
f. Tõhus ruumide haldamine (broneeringud, paigutus, mööbel, hooldus)			
g. Ametnikutöö (laenus, komplekteerimine, eelarved, tellimine, jälgimine, kataloogimine, riulitesse paigutamine, aruandlus, andmete sisestamine)			
h. Juhiroll (uute õppimisteeoriade kaasamine ressursipõhistesse ühisprojektidesse, uute tehnoloogiate õpetamine)			
i. Isiklik entusiasm ja pühendumine õpilaste õpingute toetamisele			
j. Erialane areng (nt veebipõhised tegevused ja võimalused)			
3. Rahastusmudel, mis sisaldab kooli eesmärkidega seonduvat kaasavat ja pikaajalist planeerimist	JAH	Mõnevõrra	EI
a. Programmi eelarve koostab igal aastal kooliraamatukoguhoidja, lähtudes õppekavade vajadustest ning kogu personali ja programmide huvidest			
b. Eelarves on põhisumma, millele lisandub aastane summa õpilase kohta pikaajaliste plaanide tegemiseks			

c. Eelarve sisaldab käimasolevaid ja uusi algatusi koolis			
d. Eelarve sisaldab inforessursse, kulumaterjale, parandustöid, seadmeid, teeninduslepinguid, erialast enesetäiendamist ja kapitalimahutusi			
e. Eelarve lähtub kooli vajadustest			
f. Eelarve peegeldab sidusrühmade panust			
g. Rahastus eriprogrammide jaoks, nt kohtumised kirjanikega, lugemisalgatused jne			
4. Raamatukogus on lai valik sobivaid õppematerjale, mis on hoolikalt ja asjatundlikult valitud, et vastata kõigi õppijate formaalsetele ja informaalsetele vajadustele.	JAH	Mõnevõrra	EI
a. Raamatukogul on teavikute valimise põhimõtted, mis vastavad kooli õpivajadustele			
b. Kogus valitseb eri vormingute (nt trükised, ajakirjad, video, audio, e-teavikud, võrguandmebaasid, internet, muu) osas tasakaal			
c. Teavikute kättesaadavus on tasakaalus			
d. Piisavalt arvuteid ja printereid			
e. Piisavalt vaatamis- ja kuulamisseadmeid			
f. Piisav arv eksemplare õpilase kohta (kvantitatiivne)			
g. Ressursid on kogukonna õppimisvajaduse, s.t õppekava ja huvide seisukohast väga asjakohased (kvalitatiivne)			
h. Kogu on ajakohane (vananenud teavikud kogust kustutatud, kogu täiendatud) ja heas korras			
i. Juurdepääs kesksele koondkataloogile			
j. Juurdepääs digitaalsetele raamatukoguressurssidele			
k. Juurdepääs veebisaitidel leiduvale infole			
l. Ressurssidele juurdepääsu, nende koordineerimise ja jagamise protseduurid			
5. Raamatukogus on tehnoloogiad, mis on ajakohased, kergesti ligipääsetavad ja toetavad õppekava ootusi	JAH	Mõnevõrra	EI
a. Raamatukogu programm õpetab tehnoloogiaid tulemuslikult ja vastutustundlikult kasutama			
b. Raamatukogus on piisavalt arvuteid ja tarkvara, mis aitavad õpilastel infot otsida, analüüsida, sünteesida ja edastada uutel ja mõtestatud viisidel			
c. Kõigil kooli õpilastel ja õpetajatel on juurdepääs ajakohastele teabeallikatele ja mõningatele andmebaasidele ööpäev läbi			
d. Raamatukogu tavapärasel toimimisel töötavad automaatsüsteemide toel			
6. Raamatukogu ruumid on turvalised, paindlikud, ruumikad ja hästi kavandatud, sobides mitmekesisteks õppetegevusteks	JAH	Mõnevõrra	EI

a. Raamatukogus on tööala üksi töötamiseks, väikeses rühmas õppimiseks ja tunni läbiviimiseks			
b. Raamatukogu on kujundatud selliselt, et seda saab kohandada uute tehnoloogiate ja kasutusviisidega			
c. Raamatukogu ruumid on paindlikud, võimaldades ümberkujundamist uute ja traditsiooniliste ülesannete täitmiseks, tõhusaks ja kvaliteetseks tegevuseks ning kasvamiseks			
d. Ruumid on mugavad (heli, valgustus, temperatuur, elektrisüsteem, mööbel)			
e. Ruumidesse pääseb koolipäeva eel, ajal ja järel			
f. Ruumid on kenad			
g. Ruumid on turvalised			

Lisa E. Kooliraamatukogu hindamise kontrollnimestik koolidirektoritele

12 punktist koosnev raamatukoguprogrammi kontrollnimekiri koolidirektoritele (USA)

Allikas: Doug Johnson, Blue Skunk Blog

Adress: <http://doug-johnson.squarespace.com/blue-skunk-blog/2012/1/10>

See tööriist pole mõeldud raamatukoguhoidja või raamatukogu programmi ametlikuks hindamiseks, vaid selleks, et aidata juhtkonnal aimu saada valdkondadest, kus te võite vajada täiendavaid ressursse ja abi, et aidata paremini oma kooli üldist programmi ellu viia.

Viimase 20 aasta jooksul toimunud kiired muutused tehnoloogias, õppimise uurimises ja raamatukogunduses on tekitanud suuri erinevusi kooliraamatukogu programmide tõhususes. Kas teie kooliraamatukogu käib ajaga kaasas? Selle kontrollnimestiku abil saab teie programmi kiirelt hinnata.

1. Professionaalsed töötajad ja töökohustused

- Kas teie raamatukogus töötab täielikult kvalifitseeritud kooliraamatukoguhoidja?
- Kas ta tegeleb täielikult oma ametiülesannete täitmisega? Kas kõikidel raamatukogu töötajatel (ametnikel, tehnilistel ja professionaalsetel töötajatel) on olemas kirjalik ametijuhend?
- Kas raamatukoguhoidja mõistab raamatukoguhoidja rollide muutumist, mida kirjeldatakse osariikide ja üleriigiliste raamatukoguorganisatsioonide erialaväljaannetes?
- Kas raamatukoguhoidja pakub töötajatele regulaarseid arenguvõimalusi, mis hõlmavad infopädevust, infotehnoloogiat ja nende oskuste rakendamist sisuvaldkonnas?
- Kas raamatukoguhoidja on mõne erialaorganisatsiooni aktiivne liige?
- Kas raamatukoguhoidjat peetakse õpetajaskonna täieõiguslikuks liikmeks?

2. Professionaalne tugi

- Kas raamatukoguhoidja käsutuses on piisavalt raamatukoguametnikke, et ta saaks tegeleda oma põhitöö, mitte ametnikuülesannetega?
- Kas raamatukoguhoidja käsutuses on piisavalt tehnilisi töötajaid, et ta saaks tegeleda oma põhitöö, mitte tehniliste ülesannetega?
- Kas on olemas mõni piirkondlik raamatukogude meetodik, juhtühm või osakonnajuhataja, kes vastutab planeerimise ja juhtimise eest?
- Kas koolidirektor, juhtkond ja personali täiendõppe meeskond julgustavad raamatukogutöötajaid osalema seminaridel, erialakohtumistel ja konverentsidel, mis täiendavad nende oskusi ja teadmisi?
- Kas raamatukoguhoidja osaleb teie piirkonna erialase täiendõppe rühmades ja mitteformaalse isikliku täiendõppe võrgustikes?

3. Kogude suurus ja arendamine

- Kas raamatukogu raamatute ja auviste kogu vastavad õppekava vajadustele? Kas on määratud trükiste kogu minimaalne maht? Kas kogu on vananenud teavikutest korralikult puhastatud?
- Kas saadaval on mitmesuguseid meediakandjaid, mis sobivad erinevate õpistiilidega?
- Kas vajadusel on kogusse lisatud veebipõhiseid ressursse? Kas raamatukogus on õpilasarühmade jaoks nende ressursside kasutamiseks piisavalt arvuteid ja piisavalt kiire internet?
- Kas hiljuti on tehtud analüüs, mis tasakaalustab trükiste kogu suurust digiresurssidega? Kas mõned trükised on asendatud veebipõhiste tellimustega? Kas varem trükiste hoidmiseks kasutatud ruumile on leitud uus otstarbekas kasutusviis?
- Kas uued materjalid valitakse professionaalsetest allikatest ja seostatakse kogude kaardistamise kaudu õppekavaga?

4. Ruumid

- Kas raamatukogu on kõikidest klassiruumidest hõlpsasti juurdepääsetav? Kas sellel on eraldi sissepääs väljast, et seda saaks kasutada õhtuti ja nädalavahetustel kogukonnaürituste korraldamiseks?
- Kas raamatukogus on õppimist soodustav õhkkond otstarbeka sisustuse, õpetlike väljapanekute ja teabepublikatsioonidega? Kas raamatukogus on staatilist elektrit mittetekiav vaipkate, et vähendada müra ja kaitsta elektroonikaseadmeid? Kas raamatukogus on kliimaseade, et vältida teavikute ja seadmete kuumusest ja õhuniiskusest tingitud kahjustusi ning et ruume saaks suvisel ajal tegevusteks kasutada?
- Kas raamatukogu sisaldab üldisi õppealasid, jutuvestmise ala (algkoolides), esitluste ala (keskkoolides) ning kohti üksi, väikeses rühmas ja terve klassiga õppimiseks?
- Kas raamatukogus on arvutiruum või sülearvutid/tahvelarvutid õpilastele ja õpetajatele, kes töötavad klassiga või iseseisvalt raamatukogus ning mida raamatukoguhoidja saab kasutada õpetamiseks? Kas raamatukogus on multimeediaseadmed ja nende tugi ning vahendid digivideote loomiseks?
- Kas raamatukogu on täielikult varustatud piisavas koguses heli-, video- ja andmekaablitega? Kas raamatukogu toimib selliste sidevõrkude keskusena, kus on oma ruuterid, failiserverid, video vastuvõtuseadmed ja tehnilised töötajad?
- Kas raamatukogul on õpilastele, töötajatele ja peredele kasulik ja ajakohane veebisait koos lingitud ressurssidega?

5. Õppekava ja integreerimine

- Kas raamatukoguhoidja on kooliastme ja/või meeskonna planeerimisrühmade aktiivne liige?
- Kas raamatukoguhoidja on ainevaldkonna õppekava koostamise komisjoni aktiivne liige?
- Kas raamatukoguhoidja kuulub kooliastme või ainevaldkonna erialase täiendõppe töörühmadesse?
- Kas raamatukogu ressursse analüüsitakse ainevaldkonna õppekava läbivaatamise raames?
- Kas raamatukogunduse ja infotehnoloogia oskusi õpetatakse pigem ainevaldkonna osana kui eraldiseisvalt? Kas infopädevuste osana õpetatakse info hindamist, töötlemist ja edastamist ning selleni jõudmist?
- Kas veebiressursside turvaline ja asjakohane kasutamine on osa info- ja tehnoloogiapädevuse õppekavast?

6. Ressursipõhine õpetamine

- Kas raamatukoguhoidja edendab kooli ja piirkondliku juhtkonna abiga õppetegevusi, mis ulatuksid õpikutest kaugemale, ja pakub õpetamist mitmekesisistavaid materjale?
- Kas õpetajad ja juhtkond suhtuvad raamatukoguhoidjasse kui õppetegevuste kujundajasse ja autentsesse hindajasse? Kas raamatukogu programm toetab kõigis õppekava valdkondades uurimuslikke ja õppijakeskseid õppetegevusi? Kas raamatukoguhoidja teeb koostööd õpilaste ja õpetajatega, et pakkuda välja ohtralt viise, mis võimaldaksid arendada ja harjutada kriitilise mõtlemise oskusi ning vastutustundlikku digimaailma kodanikuks olemist.
- Kas mõningane paindlikkus kooli graafikutes võimaldab raamatukoguhoidjal osaleda koos õpetajatega õpetamismeeskondades, selle asemel et katta ainult õpetaja ettevalmistusaega?
- Kas kõigi kooliastmete jaoks on olemas selge info- ja tehnoloogiapädevuse nõutavate oskuste suunis? Kas raamatukoguhoidja ja õpetaja hindavad neid koos? Kas hindamise tulemusi jagatakse sidusrühmadega?

7. Infotehnoloogia

- Kas raamatukogu annab oma kasutajatele juurdepääsu uusimatele infotehnoloogiatele, näiteks:
- e-kataloog ja laenutusüsteem kooli kogu kasutamiseks;
- juurdepääs piirkonna ühisele e-kataloogile, samuti juurdepääs rahva-, teadus- ja erialaraamatukogude kataloogidele, kust saab teha raamatukogudevahelisi laenutusi;
- täielik juurdepääs internetile;
- lai valik veebipõhiseid teatmetööriistu, nt täistekstiga artikliandmebaasid, entsüklopeediad, atlased, konkordantsid, sõnastikud, tesaurused, lugemisenõustajad ja kalendrid;

- lai valik kontoritarkvara, mis vastab õpilaste oskuste tasemele, näiteks tekstitöötlusprogrammid, multimeedia- ja esitlusprogrammid, tabelarvutusprogrammid, andmebaasitarkvara, küljendusprogrammid, graafikaprogrammid, foto- ja videotötluse tarkvara;
- juurdepääs ühise õppimise/võrgustumise tööriistadele, nagu vikid, ajaveebid ja muud veebipõhised ühistööprogrammid, ning pilvandmetötluse ressurssidele, nagu veebipõhine kontoritarkvara ja failisalvestusruum;
- juurdepääs konverentskõnedeks mõeldud seadmetele ja tarkvarale;
- haridustarkvara, muuhulgas harjutamiseks, simulatsioonideks ja rühmatööks, mis toetab õppekava.
- Kas raamatukoguhoidja õpetab nende ressursside kasutamiseks vajalikke oskusi õpetajatele ja koos õpetajatega?

8. Teatmestu, võrgustik ja raamatukogudevaheline laenutus

- Kas teie raamatukoguhoidjal on vajalikud teadmised, et pakkuda kooli õpilastele ja töötajatele tõhusat ja õigeaegset infonõustamist?
- Kas teie kool on mõne piirkondliku süsteemi või raamatukogude konsortsiumi liige?
- Kas raamatukoguhoidja kasutab raamatukogudevahelist laenutust, et täita üliõpilaste ja töötajate soove, mida ei ole võimalik täita kogude täiendamisega?
- Kas raamatukoguhoidja osaleb teiste koolidega ühises planeerimises ja ostude tegemises, nii kohalikul kui ka piirkondlikul tasandil?

9. Planeerimine ja aastaeesmärgid

- Kas raamatukogu programmil on kogu piirkonda hõlmavad pikaajalised eesmärgid?
- Kas raamatukoguhoidja püstitab koostöös kooli juhtkonnaga iga-aastased eesmärgid pikaajaliste eesmärkide alusel, mis on otseselt seotud kooli ja õppekava eesmärkidega?
- Kas raamatukoguhoidja hindamine põhineb osalt aastaeesmärkide saavutamisel?
- Kas raamatukogu programm on esindatud kooli planeerimiskomisjonides? Või piirkonna tehnoloogiakomisjonides?

10. Eelarvestamine

- Kas raamatukogu programmil on nullbaasiline või eesmärgist lähtuv eelarvestamine? Kas eelarve on seotud programmi eesmärkidega?
- Kas raamatukoguhoidja põhjendab materjalide, seadmete ja kulumaterjalide soove selgelt?
- Kas eelarves on arvestatud nii programmi käigushoidmise kui ka kasvamisega?
- Kas raamatukoguhoidja peab kulude üle selget ja täpset arvestust?
- Kas raamatukoguhoidja kirjutab taotlusi toetuste saamiseks, kui selline võimalus avaneb?

11. Tegevuspõhimõtted ja kommunikatsioon

- Kas teavikute valimise ja ümberotsustamise põhimõtted on ajakohased ja neist peetakse kinni? Kas töötajad on kursis intellektuaalse vabaduse ja raamatukogu kasutajate privaatsuse põhimõtetega? Kas neid põhimõtteid rakendatakse ka digiresursside puhul?
- Kas piirkonnas on olemas CIPA-le vastav interneti ja tehnoloogia ohutu ja lubatud kasutamise eeskiri (või vastutustundliku kasutamise eeskiri)?
- Kas raamatukoguhoidja seletab autoriõiguse seadusi? Kas raamatukoguhoidja aitab kasutajatel määrata õigusi, mida nad tahaksid oma intellektuaalomandile omistada?
- Kas raamatukoguhoidjal on formaalsed vahendid programmi eesmärkide ja teenuste tutvustamiseks õpilastele, töötajatele, juhtkonnale ja kogukonnale? Kas raamatukogu veebisait on professionaalne, hõlpsalt navigeeritav, ajakohane ja kasulik? Kas raamatukoguhoidja kasutab sidusrühmadega suhtlemiseks suhtlusvõrgustikke?

12. Hindamine

- Kas raamatukoguhoidja määrab kindlaks mõõdikud, mis näitavad programmi eesmärkide täitmist ning kooli ja piirkonna eesmärkide toetamist, ja annab neist teada? Kas raamatukoguhoidja koostab juhtkonnale, töötajatele ja vanematele raamatukogu aastaaruande, mis sisaldab kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid näitajaid?
- Kas kõik uued raamatukogu- ja tehnoloogiaprogrammiga seotud algatused sisaldavad hindamist?
- Kas piirkonnas hinnatakse regulaarselt raamatukogu programmi, kasutades akrediteerimisprotsessis väliseid hindajaid?
- Kas raamatukoguhoidja osaleb vajadusel teadlaste läbiviidavates ametlikes uuringutes?